

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mirjana Papež

**Islamistična radikalizacija na internetu:
študija primera Islamske države**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mirjana Papež

Mentor: izr. prof. dr. Iztok Prezelj

**Islamistična radikalizacija na internetu:
študija primera Islamske države**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Iskreno se zahvaljujem mentorju, izr. prof. dr. Iztoku Prezlju, za usmerjanje in konstruktivne nasvete, za njegov čas in spodbudo pri pisanju diplomskega dela.

Tanja, hvala za motivacijo, pomoč in brezmejno potrpežljivost.

Hvala vsem, ki ste me spodbujali k zaključku študija.

Islamistična radikalizacija na internetu: študija primera Islamske države

Preučevanje radikalizacije je v študije o terorizmu vneslo nov pristop k razlagi temeljnih vzrokov za terorizem, internet pa ji je dodal novo dimenzijo. Islamistična radikalizacija je proces spreminjanja prepričanj in obnašanj v smeri prevzemanja islamistične ideologije, ki predpisuje džihadistično delovanje. Da bi bolje razumeli proces radikalizacije, moramo njene vzroke in dejavnike iskati na mikro, mezo in makro ravni. V središču preučevanj radikalizacije je še vedno posameznik, predstavljeni modeli pa upoštevajo tudi vpliv neposrednega okolja, zanemarijo pa vpliv družbenopolitičnega konteksta. Radikalizirani posamezniki predstavljajo družbeni problem in varnostno tveganje za države. Delovanje Islamske države lahko spremljamo preko inovativne medijske strategije na internetu, ki ji omogoča prepoznavnost in pridobivanje novih podpornikov. Islamska država spodbuja proces radikalizacije na internetu preko indoktrinacije, širjenja islamističnih vsebin in komuniciranja preko družbenih omrežij. Internet postane odmevni prostor za delovanje spletnega radikalnega miljeja, kjer komunicirajo ljudje s podobnimi interesi in utrjujejo islamistično ideologijo preko skupinske dinamike. Analizirani primeri Alex, deklet iz Bethnal Greena in Anjem Choudaryja potrjujejo instrumentalno in komunikacijsko vlogo, ki jo ima internet v procesu radikalizacije.

Ključne besede: islamistična radikalizacija, radikalizacija, internet, Islamska država.

Islamist Radicalization on the Internet: A Case Study of the Islamic State

The study of radicalization has introduced into Terrorism Studies new approach to the interpretation of root causes of terrorism, internet has added a new dimension to it. Islamist radicalization is a process of changing beliefs and behaviour towards acceptance of Islamist ideology, which prescribes jihadist activity. To better understand the process of radicalization, we have to study causes and factors of radicalization on micro, meso, and macro level. The main focus in the radicalization studies is still on the individual, presented models also consider the influence of immediate environment, but disregard the influence of socio-political context. Radicalized individuals present social problem and security risk to the society. We can monitor Islamic State's activity on the internet through their innovative media strategy, which enables visibility and attracts new supporters. Islamic State promotes the process of radicalization on the internet through indoctrination, the spread of Islamist content and communication via social networks. Internet becomes an echo chamber for online radical milieu, where people with similar interests communicate and strengthen Islamist ideology through group dynamics. Analyzed cases of Alex, Bethnal Green girls, and Anjem Choudary confirm the instrumental and communication role of the internet in the process of radicalization.

Key words: islamist radicalization, radicalization, internet, Islamic State.

KAZALO

SEZNAM GRAFOV	6
SEZNAM SLIK	6
SEZNAM KRATIC	7
1 UVOD	8
2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR	10
2. 1 Predmet in cilj preučevanja	10
2. 2 Hipoteze.....	11
2. 3 Metodološki pristop.....	11
2. 4 Struktura diplomskega dela	11
3 KONCEPTUALNI OKVIR.....	13
3. 1 Islamistična radikalizacija in ekstremizem.....	13
3. 2 Islamizem, salafizem in džihadizem.....	18
3. 3 Terorizem	21
3. 3. 1 Podatki o terorizmu	23
4 MIKRO, MEZO IN MAKRO RAVEN RADIKALIZACIJE	25
4. 1 Mikro raven	26
4. 1. 1 <i>Push in Pull dejavniki radikalizacije</i>	31
4. 1. 2 <i>Mesta širjenja radikalizacije</i>	32
4. 2 Mezo raven	34
4. 3 Makro raven.....	36
4. 3. 1 <i>Dejavniki povezani s terorizmom in radikalizacijo</i>	42
5 MODELI RADIKALIZACIJE	43
5. 1 Psihološki model radikalizacije	43
5. 3 Model 12 mehanizmov politične radikalizacije.....	50
6 RADIKALIZACIJA NA INTERNETU.....	54
6. 1 Teroristične skupine in uporaba interneta.....	55
6. 2 Značilnosti radikalizacije na internetu.....	61
6. 3 Ciljna publika (občinstvo)	66
7 ŠTUDIJA PRIMERA ISLAMSKE DRŽAVE	68
7. 1 Pojav in delovanje Islamske države	68
7. 2 Islamska država in radikalizacija na internetu.....	70
7. 3 Analiza primerov internetne radikalizacije Islamske države	76
7. 3. 1 <i>Primer A: Alex</i>	76
7. 3. 2 <i>Primer B: Skupina deklet iz Bethnal Greena</i>	78
7. 3. 3 <i>Primer C: Anjem Choudary</i>	80
7. 3. 4 <i>Ugotovitve</i>	84
8 SKLEP	86
9 LITERATURA.....	89

SEZNAM GRAFOV

Graf 3. 1.: Članki o radikalizaciji v 30 strokovno pregledanih revijah, od 1990 do 2011..	14
Graf 3. 2.: Članki v tisku v angleškem jeziku, ki uporabljajo termin radikalizacija.....	14

SEZNAM SLIK

Slika 5. 1.: Potek procesa radikalizacije.....	46
Slika 7. 1.: Alex (23), dekle, ki je bila radikalizirana preko interneta.....	76
Slika 7. 2.: Posnetek deklet iz Bethnal Greena na letališču Gatwick, London.....	78
Slika 7. 3.: Anjem Choudary s podporniki (januar 2010).....	81

SEZNAM KRATIC

EU	Evropska unija
GTD	<i>Global Terrorism Database</i> (Globalna teroristična baza)
GTI	<i>Global Terrorist Index</i> (Globalni teroristični indeks)
IEP	<i>Institute for Economics and Peace</i> (Inštitut za ekonomijo in mir)
ICSR	<i>The International Centre for Study of Radicalisation and Political Violence</i> (Mednarodni center za raziskovanje radikalizacije in političnega nasilja)
IS	<i>Islamic State</i> (Islamska država)
NYPD	<i>New York Police Department</i> (Newyorška policija)
OECD	<i>Organization for Economic Development and Cooperation</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
START	<i>National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism</i> (Nacionalni konzorcij za preučevanje terorizma in odgovore na terorizem)
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Zakaj postane posameznik terorist, zakaj se odloči za politično nasilje, kako poteka ta proces in kako ga lahko preprečimo? Našteta vprašanja si postavljamo ob vsakem novem terorističnem napadu, za katere se zdi, da so pogostejši, bolj nasilni in vedno bližji.

Radikalizacija ni le socialnopsihološki znanstveni koncept ali zagovarjanje določene ideologije, ampak tudi politični konstrukt, uveden predvsem s strani nacionalnovarnostnega sistema, ki se srečuje z grožnjo salafističnega džihadizma nacionalni varnosti držav in posamezniki, ki sprejemajo to ideologijo. Islamistična radikalizacija¹ naj bi naslavljal vzroke in probleme posameznikov zahodnih družb, ki so povezani z naraščanjem primerov domačega terorizma v obliki teroristov samotarjev, tujih borcev z vsega sveta, ki so se priključili Al Kaidi, Islamski državi (ang. Islamic State, v nadaljevanju IS) in drugim skrajnim islamističnim skupinam in z vedno več primeri (samo)radikalizacije preko interneta. Islamistična radikalizacija ni le varnostni problem, ampak predvsem širši družbeni problem, ki ga bo treba razrešiti, če želimo preprečiti njeno širjenje.

Problem, ki se pojavi pri preučevanju radikalizacije je, da ne obstaja celostna definicija, ki bi zajela vse pojave, ki bi ji jih radi pripisali. Radikalizacija je dinamičen proces, ki mora biti opredeljen v odvisnosti od časa, kraja, udeležencev, oblike vladavine in procesov, ki potekajo v družbi (Schmid 2013). Podobno kot velja za terorizem, da se ne pojavi v vakuumu, velja to tudi za radikalizacijo. Literatura preučuje radikalizacijo iz različnih smeri. Raziskovalci se ukvarjajo s posamezniki, ki naj bi bili ranljivi, ter zato ideološko in psihološko socializirani preko rekruterjev terorističnih organizacij. En del literature preučuje mesta, kjer se proces odvija (zapori, mošeje, univerze, madrase, diaspore in internet), drugi preučujejo dejavnike, ki sprožijo ta proces (diskriminacija, krivice, kriza identitete, revščina, osebne lastnosti). Preučuje se vlogo religije in ideologije, predvsem salafizma in vahabizma, malo pa jih primerja radikalizacijo v terorizem s skupinami organiziranega kriminala ali verskih sekt (Schmid in Price 2011). Njune ugotovitve lahko dopolnimo z novejšimi usmeritvami akademskega raziskovanja v iskanje vzrokov in poti v okviru samoradikalizacije, predvsem v primerih osamljenih teroristov in tujih borcev, dveh fenomenov, ki sta od leta 2011 v porastu. Prav tako je

¹ Izraz islamistična se razlikuje od islamska. Prvi se nanaša na ekstremistično politično ideologijo, ki ne temelji na večinski interpretaciji določenih verskih tekstov, islamska pa se nanaša na religijo, ki obsoja uporabo nasilja proti nebojevnikom in zavrača samomor (Schmid 2014, 13).

poudarek na preučevanju islamizacije druge in tretje generacije muslimanov v zahodnih družbah, ter osebah, ki se pred terorističnim dejanjem spreobrnejo v islam in prevzamejo salafistično-džihadistično ideologijo. Večji poudarek je tudi na preučevanju vloge interneta in družbenih omrežij, kar bo obravnavano v nadaljevanju diplomskega dela. Po vsakem napadu v Evropi in ZDA (Združene države Amerike) se v medijih pojavljajo ugibanja in trditve, da se je napadalec radikaliziral na internetu, vendar so primeri izključne radikalizacije na internetu redki, kajti vedno se pokaže, da je bil posameznik v kontaktu z drugimi ljudmi.

Uporaba interneta za širjenje ekstremističnih ideologij ni novost, teroristične skupine so prisotne na internetu že od samega začetka. Z vlogo interneta pri radikalizaciji, in kako se ta proces odvija na internetu, pa se raziskovalci ukvarjajo šele v zadnjih letih. Večina raziskav je usmerjenih na IS, ki za širjenje svoje ideologije uspešno uporablja internet in družbena omrežja. Njeno delovanje lahko spremljamo preko družbenih omrežij, s svojimi objavami IS poskrbi, da so njene novice vedno v ospredju množičnih medijev. IS je medijsko najbolj pokrita tema v zadnjih dveh letih, od njene medijske kampanje, ki je dokumentirala zavzetje Mosula leta 2014 naprej. Medijska strategija, ki jo izvaja IS je nekaj novega, sebe gradi kot znamko, džihad je postal priljubljen in zaželen, kar se odraža tudi v številu ljudi, ki so se odpravili na ozemlje, ki ga zaseda IS.

Države niso uspele najti odgovorov na širjenje radikalnih in ekstremističnih idej, prav tako je uporaba družbenih omrežij za širjenje teh idej presenetila njihove lastnike, ki iščejo rešitve med svobodo govora in njenim omejevanjem. Uporabniki interneta imajo večjo možnost, da pridejo v stik z ekstremistično in nasilno vsebino. Vse več je primerov posameznikov, ki najdejo inspiracijo v posnetkih terorističnih dejanj IS in posameznikov, ki jih IS prepriča v svojo ideologijo, zato je preprečevanje ugodnih okoliščin za radikalizacijo nujno. Kakšna je vloga interneta na ta proces pa bo treba še raziskati.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Predmet in cilj preučevanja

Preučevanje vzrokov za terorizem se je na začetku 21. stoletja preusmerilo v preučevanje procesov radikalizacije, z glavnim poudarkom na postavljanje teorij in modelov, ki bi razložili islamistično radikalizacijo, iz katerih so države vzpostavile programe za preprečevanje radikalizacije. Glavni namen preučevanja radikalizacije je odkriti temeljne vzroke, ki pripeljejo do odločitve, da se posameznik ali skupina odloči uporabiti nasilje za doseg svojega političnega cilja. Proces radikalizacije ne vodi vedno v nasilje in terorizem, gre za kompleksen proces, ki ga je treba opredeliti preko mikro, mezo in makro ravni v družbi. Z vsakim novim terorističnim napadom se predvsem v razvitem svetu krepi prepričanje, da bi vzroke za terorizem morali najti v sprožilcu procesa radikalizacije, pri tem pa se spregleda širši družbenopolitični kontekst. V zadnjih letih je glavni poudarek na islamistični radikalizaciji, džihadizaciji in salafistični ideologiji, ker pa je poznavanje islama v družbi slabo, vodi to pogosto v stigmatizacijo muslimanov v družbi.

Vloga interneta v procesu radikalizacije bo prikazana na primeru IS, ki preko interneta neposredno komunicira s posamezniki in zainteresirano javnostjo. Teroristične skupine so preko interneta obšle javne medije, njihova medijska strategija je usmerjena na točno določen del populacije, od predstavljanja utopistične ideje kalifata, posnetkov nasilja, obglavljanj in zavzetij mest, do razširjanja ekstremističnih idej preko družbenih omrežij. Značilnost terorističnih skupin je, da so sestavljene iz mladih ljudi, pripadniki IS so se rodili v internetni dobi, in so aktivni uporabniki družbenih omrežij, kar se kaže tudi v načinih uporabe interneta za različne namene.

Cilj diplomskega dela je opredeliti radikalizacijo v kontekstu ekstremizma in terorizma, ter predstaviti pojme, teorije in modele, ki so povezani s procesom islamistične radikalizacije. Cilj je ugotoviti, ne samo zakaj, temveč tudi kako poteka proces radikalizacije preko interneta, in raziskati, kakšno vlogo ima internet v procesu radikalizacije. Z analizo primera IS želim prikazati vpliv in pomen interneta pri širjenju islamistično-džihadistične propagande.

2. 2 Hipoteze

Hipoteza 1: Predstavljeni modeli procesov radikalizacije ne pojasnjujejo temeljnih vzrokov za radikalizacijo (in terorizem), ker so usmerjeni predvsem na mikro raven, temelj preučevanja radikalizacije je posameznik in ne širši družbenopolitični kontekst.

Hipoteza 2: Internet predstavlja pomembno orodje za širjenje radikalizacije, saj omogoča neposredno komunikacijo med posameznikom in terorističnimi skupinami, ki so razvoj družbenih omrežij izkoristile za širjenje ekstremističnih vsebin, rekrutacijo, financiranje in načrtovanje napadov.

Hipoteza 3: Islamska država preko interneta pospešuje proces islamistične radikalizacije, s svojo medijsko strategijo komunicira verska in politična sporočila, s katerimi prihajajo v stik posamezniki, ki so dovzetni za džihadistično ideologijo.

2. 3 Metodološki pristop

V diplomskem delu je uporabljena metoda analize vsebine ter interpretacija primarnih in sekundarnih virov. Pri opredelitvi temeljnih pojmov radikalizacije, ekstremizma, terorizma in pojmov, ki so povezani s preučevano temo, sta uporabljeni analitično-sintetična in deskriptivna metoda. V študiji primera IS in njenega delovanja na internetu, metodo študije primera dopolnjuje analiza primarnih avdiovizualnih in tekstovnih virov, ki jih IS posreduje in širi preko interneta. Pri analizi nastanka in delovanja IS je uporabljena zgodovinsko-primerjalna metoda, s katero bo obravnavana širša umestitev IS v družbeno okolje.

2. 4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo vsebuje uvod, drugo poglavje predstavlja metodološko hipotetični okvir, kjer so predstavljene hipoteze, cilji in metode preučevanja. V tretjem poglavju so opredeljeni temeljni pojmi, ki so povezani z islamistično radikalizacijo, opredelitev radikalizacije v razmerju z ekstremizmom in terorizmom. V četrtem poglavju so prikazane ravni preučevanja radikalizacije, mikro, mezo in makro raven. V petem poglavju so predstavljeni modeli in teorije, ki se najpogosteje pojavljajo v študijah radikalizacije, predstavljeni so vzroki in načini, ki prispevajo k radikalizaciji. Šesto poglavje obravnava radikalizacijo na internetu, glavne smeri raziskovanja v obstoječi literaturi na temo

islamistične radikalizacije. Predstavljene so glavne prednosti uporabe komuniciranja terorističnih skupin preko interneta, načini komuniciranja s potencialnimi rekruti, podporniki in komuniciranje s širšo javnostjo. Sedmo poglavje vsebuje analizo teroristične skupine IS, predstavljeni so uporaba, načini in sporočila delovanja skupine preko Twitterja in YouTuba, na kakšen način pride do komunikacije med posameznikom in IS, kako se širi islamistično-džihadistična propaganda, kakšna je medijska strategija IS, in kako to vpliva na proces radikalizacije.

Sledi zaključek in overitev postavljenih hipotez, ter seznam vseh uporabljenih virov v diplomski nalogi.

3 KONCEPTUALNI OKVIR

3.1 Islamistična radikalizacija in ekstremizem

Koncept radikalizacije je vstopil v akademsko razpravo po bombnih napadih v Madridu (2004) in Londonu (2005). Uvedba je bila politična, s strani evropskih oblikovalcev politik, ki so skovali termin nasilna radikalizacija² (Kundnani 2012; Schmid 2013; Sageman 2014). Prevladuje mnenje, da bi lahko z odkritjem vzrokov za radikalizacijo³ zmanjšali število teroristov, oziroma jih vsaj omejili. Preučevanje radikalizacije je postalo del iskanja dolgo zanemarjenih temeljnih vzrokov za terorizem (Kundnani 2012; Della Porta in LaFree 2012; Schmid 2013; Neumann 2013b; Sageman 2014 in drugi), vendar je rezultat isti, saj se o temeljnih vzrokih za terorizem in radikalizacijo ne morejo poenotiti niti akademiki niti politiki.

Radikalni posameznik izziva status quo v družbi in si prizadeva za spremembe, vendar ne nujno s silo ali na problematičen način (Kundnani 2012; Schmid 2013). Zgodovinsko gledano je koncept radikalizma pomenil napredek v smeri liberalizacije in demokratizacije družbe, danes pa je ta termin skoraj sinonim za islamistično radikalizacijo, ki z vidika demokratične družbe pomeni povsem nasproten razvoj. Pomen se je tako precej oddaljil od prvotnega. Danes se uporablja za opis in razlago dogajanja »preden raznese bombo« (Sedgwick 2010, 479).

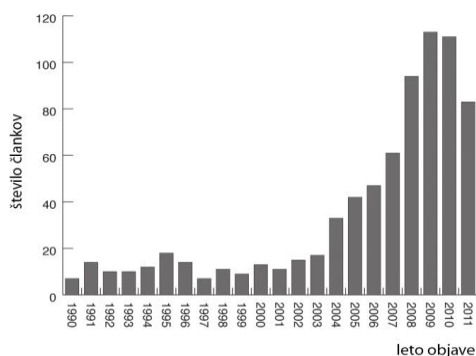
Schmid in Price sta leta 2011 analizirala obstoječo literaturo, ki je vsebovala študije radikalizacije in deradikalizacije teroristov (skupno 175 člankov), našla sta samo en naslov iz šestdesetih let 20. stoletja, nobenega iz sedemdesetih, štiri iz osemdesetih, enajst iz devetdesetih, ostali so bili od leta 2004 in 2005 naprej. Večina literature se ukvarja z islamistično radikalizacijo (Schmid in Price 2011). Njune ugotovitve potrjuje in dopolnjuje tudi prikaz na Grafu 3. 1., ki prikazuje rast števila strokovnih člankov, ki obravnavajo radikalizacijo.

Porast termina radikalizacija se opazi tudi v razširjenosti uporabe v vsakdanji komunikaciji, kar potrjuje Graf 3. 2., ki prikazuje porast člankov v tisku v angleškem jeziku, rezultati iskanja po spletnih brskalnikih pa segajo v stotisoče zadetkov.

2 Schmid (2013, 1) razloži nejasnost tega termina: nasilna radikalizacija ne pomeni radikalizacije povzročene z nasiljem, ampak radikalizacijo, ki vodi v nasilje, prav tako nasilje ni mišljeno na splošno, ampak gre za točno določen tip nasilja, ki je politično, torej teroristično nasilje proti civilistom in neborcem.

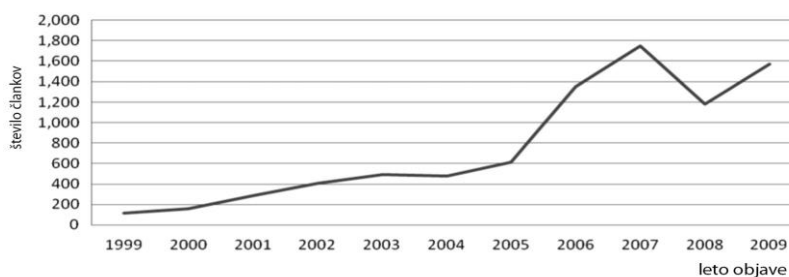
3 Izvor besede radikalizacija je iz latinske besede *rādīx*, ki pomeni 'koren, korenina', koreniti, temeljiti (Snoj 2015), Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) pa opredeljuje radikalizem kot miselnost, ravnanje, ki si prizadeva za radikalne spremembe (SSKJ 2014).

Graf 3. 1.: Članki o radikalizaciji v 30 strokovno pregledanih revijah⁴, od 1990 do 2011

Vir: Kundnani (2012, 7).

Graf 3. 2.: Članki v tisku v angleškem jeziku, ki uporabljajo termin radikalizacija

Vir: Sedgwick (2010, 480).

Splošno sprejeta definicija radikalizacije ne obstaja, večina raziskovalcev se strinja le v tem, da je radikalizacija proces, niso pa si enotni glede značilnosti, poti in poteka tega procesa. Sedgwick (2010, 491) predlaga, da je za raziskovalce najboljša rešitev, da opustijo idejo, da sta radikalec in radikalizacija absolutna koncepta. Gre za relativna koncepta, ki sta odvisna od postavitve meje in položaja zmernosti na kontinuumu, njune lastnosti pa so odvisne od opredelitve našega položaja. Primerjava definicij razkrije nestrinjanje glede razmerja med radikalizmom in nasiljem, ter odnos med mislijo in akcijo. Uporaba termina radikalizacija s strani zahodnih družb in njihovih politik poteka v treh različnih kontekstih: varnostnem, integracijskem in zunanjepolitičnem⁵, zato ne moremo govoriti o enakemu

4 Vključene publikacije: Annals of the American Academy of Political and Social Science, British Journal of Politics and International Relations, Comparative Politics, Criminology and Public Policy, Critical Studies on Terrorism, Dynamics of Asymmetric Conflict, European Journal of Criminology, International Affairs, International Security, Journal of Conflict Resolution, Journal of Peace Research, Media, War and Conflict, Middle East Journal in druge (Kundnani 2012, 22–23).

5 Varnostna agenda razlikuje med zmerneži in radikalcji glede na posredne ali neposredne varnostne grožnje državi ali prebivalcem te države. Integracijska agenda je kompleksnejša od varnostne, imigracija in integracija sta pretežno politični temi, ki imata širši vpliv na družbo, ki mora zagotavljati enake pravice vsem državljanom, in hkrati razreševati širše kulturne probleme. Ena od posledic razprav o teh problemih je tudi vzpon neonacionalizma v evropskih državah, ki ima ideološke in politične posledice. Radikalizacija se pojavi

procesu, ker velja za vsako področje različna postavitev koncepta v razmerju do drugih konceptov (zmernost, aktivizem, radikalizem, ekstremizem, terorizem) (prav tam).

Raziskovalci, ki se ukvarjajo s preučevanjem radikalizacije in terorizma, so financirani s strani varnostnih institucij posameznih držav, ki želijo hitre rešitve za omejitve teh pojavov, zato se je preučevanje usmerilo predvsem v smer poskusa oblikovanja profilov, da bi lažje identificirali posameznike, ki bi jim preprečili teroristično delovanje (Kundnani 2012; Sageman 2014). Študije tako niso bile usmerjene v naslavljanje širšega političnega konteksta, kajti politika držav do Bližnjega vzhoda je bila že začrtana. Glavni poudarek je bil na posamezniku, ki naj bi sprejel določeno ideologijo, zaradi katere naj bi se usmeril v nasilje. Sageman je leta 2014 opozoril na stagnacijo v raziskavah terorizma, opozoril je na problem nedostopnosti primarnih virov in delitev informacij, kar naj bi vodilo k »eksploziji špekulacij z malo empiričnimi utemeljitvami«. Prav tako pa obveščevalna skupnost ne deli svojih ugotovitev glede novih odkritij na področju terorizma. Sageman (2014, 12) pravi, da imamo »sistem terorističnih raziskav, kjer obveščevalni analitiki vedo vse, vendar ničesar ne razumejo, medtem ko raziskovalci razumejo vse, vendar ničesar ne vedo«.

Kundnani (2012) opozarja, da je koncept radikalizacije privedel do dojemanja muslimanske populacije kot »sumljive skupnosti«, kršenja človekovih pravic in do nerazumevanja narave političnih konfliktov, v katere so vpletene vlade. Raziskovanje radikalizacije in deradikalizacije, ki vodita k porastu uporabe ali zmanjšanju političnega nasilja, je osrednje vprašanje, kako se pojavi politično nasilje, kako se ga lahko prepreči in omeji (Della Porta in LaFree 2012, 5).

Empirične študije o radikalizaciji prepričljivo kažejo, da je pot v terorizem daleč od linearnega poteka. Študije so identificirale različne dejavnike, ki lahko vplivajo na ta proces, vključno z osebnimi okoliščinami, zaznavanji nepravilnosti (posredno in neposredno, lokalno in mednarodno), izpostavljenostjo ideologiji, ki promovira džihad, ter s pomembnostjo družbenih vezi in identitete, vendar ne podpirajo ideje o jasni poti od osebnega ali političnega nezadovoljstva v nasilje. Proces je tako kompleksen, da ne obstajajo razpoznavni markerji, ki bi opozorili varnostne organe, da nekdo postaja terorist, razen očitnih znakov sodelovanja v znani teroristični mreži ali zaroti (Patel 2011, 11). Patel

kot problem znotraj družbe, določen del prebivalstva podpira radikalne spremembe, tudi z nasiljem. Zunanjepolitična agenda je povezana z radikalizmom neposredno in posredno. Neposredno se izraža v varnostni agendi, posredno pa zadeva politiko države do drugih prijateljskih držav, ki lahko vključujejo tudi arabske režime, ki vsako opozicijo označijo kot radikalno, hkrati pa krepijo zunanje odnose z zahodnimi državami (Sedgwick 2010, 487–491).

nadaljuje, da je potreben kontakt z drugimi nasilnimi ekstremisti, da ljudje z radikalnimi stališči sprejmejo nasilje.

Glavna konceptualna razmejitev je med predstavo radikalizacije, ki poudarja ekstremistično prepričanje (kognitivna radikalizacija), in tisto, ki je usmerjena v ekstremistično obnašanje (vedenjska radikalizacija) (Neumann 2013b, 873). Po Neumannu ravno ta dvoumnost razloži razlike med definicijami, vpliva na strokovno razpravo in zagotavlja ozadje za različne politične pristope. Bartlett in Miller (2012, 2) ločita nasilno in nenasilno radikalizacijo. Prva je proces, v katerem posamezniki prevzamejo in neposredno pomagajo ali napeljujejo k teroristični aktivnosti. Druga pa je proces, v katerem imajo posamezniki radikalne poglede in prepričanja v povezavi s statusom quo v družbi, vendar ne pomagajo ali napeljujejo k teroristični aktivnosti. Končni rezultat radikalizacije ni vedno nasilje, vedno bo več radikalistov z ekstremnim mišljenjem kot teroristov.

McCauley in Moskalenko (2008, 416) ločita politično radikalizacijo in radikalizacijo kot tako. Funkcionalno je politična radikalizacija povečana priprava in zaveza za medskupinski konflikt. Deskriptivno pa radikalizacija pomeni spremembe v prepričanjih, čustvih in obnašanjih v smereh, ki upravičujejo medskupinsko nasilje in zahtevajo žrtvovanje v obrambo notranje skupine. Država in njeni prebivalci se lahko radikalizirajo v pripravi na vojno ali meddržavni konflikt, primer je ZDA in njena reakcija na teroristične napade leta 2001. Splošni diskurz o radikalizaciji se nanaša na nedržavne skupine, ki predstavljajo izziv ali grožnjo državi (prav tam). Velduis in Staun (2009, 63) sta prišla do zaključka, da obstajata dva različna tipa radikalizacije. Prvi je rezultat identitetnih skrbi, ki so razrešene s sprejetjem vrednostnega sistema, ki lahko, ali pa ne, določa nasilje kot rešitev, drugi pa je rezultat socialne interakcijske dinamike v skupini.

V nasprotju z naravo terorizma, ki je politično orodje, uporabljeno za doseganje politične ali družbene spremembe, je radikalizacija proces spreminjanja, ki nima jasno določenega namena, zato tudi ni vedno nasilna. Terorizem je eden izmed najhujših izidov nasilne radikalizacije, čeprav je vsak terorist radikalen, pa ni vsak radikalec terorist. Radikalizacija tako vključuje vsako obnašanje ali ideološko izražanje, vključno s hujskanjem, distribucijo radikalnega materiala, rekrutacijo in prepričevanje drugih k radikalnim pogledom, ki potencialno predstavljajo grožnjo varnosti v zahodnih družbah, ali z izvajanjem terorizma, ali z grožnjami integraciji in pospeševanju širjenja radikalnih, potencialno nasilnih ideologij (Veldhuis in Staun 2009, 7).

Schmid (2013, 18) predlaga širšo pojmovno opredelitev radikalizacije, ki je rezultat združitve obstoječih definicij in zajema večino lastnosti, ki jih pripisujemo temu procesu.

Radikalizacijo opredeli kot individualni ali kolektivni (skupinski) proces, v katerem so, ponavadi v situaciji politične polarizacije, opuščeni normalen dialog, kompromisi ter toleranca med političnimi akterji in skupinami z razhajajočimi se interesi, s strani ene ali obeh strani v konfliktu, v prid naraščajoče zavezanosti za vključitev v konfrontacijsko taktiko izvajanja konflikta. To lahko vključuje: (i) uporabo (nenasilnega) pritiska in prisile, (ii) različne oblike političnega nasilja, z izjemo terorizma, ali (iii) dejanja nasilnega ekstremizma v obliki terorizma in vojnih zločinov. Proces je na strani uporniških skupin ponavadi pospremljen z ideološko socializacijo stran od večinske usmeritve ali statusa quo usmerjenih stališč, proti bolj radikalnim ali ekstremističnim stališčem, ki vključujejo dihotomni (ločevalni) pogled na svet in sprejemanje drugačne politične mobilizacije izven obstoječe politične ureditve, saj obstoječi sistem ni več prepoznan kot ustrezen ali legitimen (prav tam).

Uporaba pojma radikalizacije se najpogosteje enači z ekstremizmom oziroma se uporablja izmenično. Za lažje razumevanje je treba opredeliti ekstremizem in ga ustrezno umestiti v odnosu do radikalizacije. Za ekstremiste lahko označimo politične udeležence, ki ne upoštevajo vladavine prava in zavračajo pluralizem v družbi (Schmid 2013, 8). Ekstremisti si prizadevajo ustvariti homogeno družbo, ki temelji na togih, dogmatsko ideoloških načelih, prizadevajo si za konformistično družbo z zatiranjem opozicije in podrejanjem manjšin. To jih loči od radikalcev, ki sprejemajo raznolikost in verjamejo bolj v moč razuma kot dogme. Glede na zgodovino političnih idej v 19. in 20. stoletju, imata radikalizem in ekstremizem različen ideološki izvor. Prvi ima izvor v egalitarni demokratični tradiciji, drugi pa v supremacijsko-avtoritarnem okolju (Schmid 2014, 14).

Ekstremizem je podobno kot radikalizem relacijski koncept, za njegovo opredelitev potrebujemo merilo, da ga opredelimo v razmerju do normalnosti, običajnosti, splošne razširjenosti nekega pojava v družbi, vendar hkrati pomeni dejavnosti, ki so ideološko in politično v nasprotju z normami države ali skupnosti (Schmid 2014). Wibtrope (v Schmid 2014, 12) loči tri tipe ekstremistov, prvi so tisti, ki uporabljajo ekstremne metode, drugi ekstremne cilje, tretji pa ekstremne metode in cilje. Midlarsky (v Schmid 2014, 12) pa opredeli politični ekstremizem kot željo po moči s strani družbenega gibanja v okviru političnega programa, ki je v nasprotju s tistim, ki ga podpirajo obstoječe državne oblasti, in s katerim bi bile posameznikove svoboščine omejene v imenu kolektivnih ciljev.

Islamistični ekstremizem ima izvor v radikalni interpretaciji islama, zavzema se za prevlado šarije (islamsko pravo), ki naj bi obsegala vsa področja življenja posameznikov, cilj je popolna islamizacija družbe. Šarija mora biti vpeljana in upoštevana v javnem

življenju. Radikalna interpretacija Korana in hadisov, ki vsebujejo navodila za izvajanje stroge šarije, nasprotuje temeljnim človekovim pravicam, demokraciji in modernemu načinu življenja. Islamisti verjamejo da je vpeljava šarije obvezna na ozemljih in državah, kjer prebivajo muslimani, v najbolj skrajni obliki pa naj bi se razširila na cel svet, glavni cilj je ustanovitev kalifata in ponovna združitev muslimanov. Njihova dejanja se kažejo v uporabi nasilja in terorizma za doseganje svojih ciljev, kršenju človekovih pravic, vpeljavi šarije v politično vladanje posameznih držav ter v napetem odnosu do nemuslimanov in muslimanov, ki temu nasprotujejo. Najbolj vidna pa je odkrita sovražnost do Zahoda, njihov cilj je odstranitev tujih vojaških sil iz muslimanskih dežel in zrušitev režimov, ki sodelujejo z Zahodom (Mauro 2014).

Radikalizem je tako mnogo manj problematičen za demokratične družbe kot ekstremizem, za prvega je značilno odprto mišljenje, medtem ko drugi manifestira zaprt um in pripravljenost za uporabo nasilja (Schmid 2014, 54). Schmid (2014) opozarja, da bi morale biti zahodne družbe pozorne na ekstremizme, ki želijo delovati s političnimi programi proti temeljnim vrednotam Zahoda. Sodelovanje z nenasilnimi islamističnimi ekstremisti, ki poskušajo uveljaviti ali zagovarjati islamistične ideje, bi moralo biti ocenjeno z vidika analiziranja razglašanih ciljev. Če so cilji ekstremni, lahko hitro pride do ekstremnih dejanj, preko katerih bi jih lahko poskušali uveljaviti (prav tam). To potrjuje tudi Ekspertna skupina Evropske komisije o nasilni radikalizaciji, ki je bila ustanovljena leta 2008 (njen član je bil tudi Schmid), ki je ugotovila, da lahko radikalizem predstavlja grožnjo, vendar sta ekstremizem in še posebej terorizem tista, ki nas morata skrbeti, ker vključujeta aktivno delovanje proti demokratičnim vrednotam. Glede na povedano, bi morali nasilno radikalizacijo razumeti kot socializacijo v ekstremizem, ki se manifestira v terorizmu (European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation 2008, 7).

3. 2 Islamizem, salafizem in džihadizem

Islamizem predstavlja po Mozaffariju (2007) totalitarno politično ideologijo, ki jo opredeljuje močan protizahodni in protidemokratični sentiment, njen cilj je zavzetje sveta z vsemi sredstvi. Islamizem je verska ideologija s celostno interpretacijo islama, zagovarja uvedbo islamskega prava (šarija), ki ureja vsa področja življenja, zgraditi želi islamsko državo v določeni družbi. Islamisti izberejo nekaj elementov iz islama in jih spremenijo v ideološko načelo, legitimnost islamizma temelji na religiji in ideologiji, ki predstavljata močan instrument mobilizacije množice. Današnji islamizem je kot gibanje in organizacija fenomen 20. stoletja, pojavil se je v Egiptu leta 1928, ko je Hasan al Bana ustanovil

Muslimansko bratstvo⁶ kot reakcijo na kolonializem Zahodnih sil, danes ima veje po celem svetu (Mozaffari 2007; Schmid 2014).

Militantni islamizem je v Evropi prisoten manj časa kot druge radikalne ideologije, zato je manj raziskan in slabo razumljen. Militantni islamisti trdijo, da so islam in muslimani stalno napadani in ponižani s strani Zahoda, Izraela in pokvarjenih lokalnih režimov v muslimanskih državah. Da bi se vrnili k družbi miru, harmonije in družbene pravičnosti, se morajo muslimani združiti in braniti svojo vero, bojevati se morajo z Zahodom, boj je obvezna individualna dolžnost vsakega muslimana (Dalgaard-Nielsen 2010, 798). Islamistični fundamentalizem moramo razumeti v okviru zagovarjanja dobesednega branja Korana in uresničevanju njegovih nauk v vsakdanjem življenju, po drugi strani pa kot gibanje, ki zagovarja uporabo skrajnih sredstev za vzpostavitev islamske skupnosti. Juergensmeyer (1997, 18) trdi, da gre pri kombinaciji politike in religije⁷, ki je značilna za verski terorizem, za konfrontacijo med sekularno državo in religijo. Religija se je s sekularizacijo pojavila kot ideologija javnega reda, vendar v nasilni obliki. Fundamentalisti verjamejo, da je njihova religijska identiteta ogrožena, vera naj bi zajemala vse vidike življenja, zato obsega tudi politično delovanje, kaže pa se tudi v militantni obliki. Militantni verski aktivisti pogosto vnesejo versko mitologijo v resnično življenje političnega boja in v religiji najdejo legitimacijo in podporo za nasilna dejanja, kot da so samo ta pooblaščen od boga (prav tam).

Salafizem je transnacionalno preporodstveno (revivalistično) sunitško islamsko gibanje, skrajna in zelo stroga oblika islama. Salafisti so fundamentalisti⁸, ki verjamejo v brezčasne temeljne resnice svete knjige, ki jo razumejo dobesedno, in je hkrati osnova za organizacijo družbe, ki ugaja bogu. Salafisti so lahko apolitični (kvietisti oziroma puristi, ang. quietist), politični (reformisti) ali militantni (džihadisti). Salafizem je stremljenje po kalifatu, medtem ko se vahabizem zadovolji z lokalnim (savdskim) vladanjem in zahteva popolno poslušnost državnih avtoritet (Wiktorowicz 2005; Schmid 2014). Podobno delitev salafističnega gibanja poda tudi Roy (2007), ki na zmerno, konzervativno stran uvršča

6 Njihov moto je bil: Alah je naš cilj, odposlanec (Prerok) je naš vzor, Koran naša ustava, džihad naše sredstvo in mučeništvo, po Alahu, naša inspiracija (Schmid 2014, 16).

7 Ponovno prisotnost religije v politiki spremlja nasilje, delno zaradi narave vere, ki trdi, da ima moč preko življenja v smrti, delno zaradi narave sekularne politike, katere legitimnost temelji na orožju in je lahko izzvana le na vojaški ravni, ter delno zaradi narave samega nasilja, ki je uničevalni prikaz moči in lahko postane cenjena politična dobrina (Juergensmeyer 1997).

8 Fundamentalizem je prisoten po vsem svetu, v vseh religijah, pomeni pa popolno privrženost določeni dogmi. Fundamentalistična gibanja imajo političen vpliv, povezana pa so tudi z nasiljem in terorizmom. Od iranske revolucije naprej se gibanja, ki poudarjajo oziroma uveljavljajo politični islam, v strokovni in znanstveni literaturi označuje kot islamistična ali fundamentalistična, čeprav ni strinjanja glede uporabe tega termina (Šterbenc 2011).

vahabite in Muslimansko bratstvo, ki jim »... sledijo pridigarji borci, ki /.../ zavračajo sleherno sodelovanje v vladajoči družbi in kulturi (Tabligh, Hizb ut-Tahrir⁹), na drugi strani skrajnosti pa so džihadisti (Bin Laden), ki se zavzemajo za vojno zoper zahodni svet« Roy (2007, 128).

Sedgwick (2015) primerja definicije džihadizma in ugotavlja, da je pomembno razlikovati med džihadizmom ter povezanimi političnimi in teološkimi ideologijami. Loči med opredelitvami džihadizma v ožjem in širšem pomenu, v prvem je džihad del problema, v drugem pa je problem. Definicija, ki jo je podal Ashour (v Sedgwick 2015, 34), opredeli džihadizem v ožjem smislu, kot prepričanje, da je oboroženo soočenje s političnimi tekmeci teološko legitimna in »instrumentalno« učinkovita metoda za družbenopolitično spremembo. Širša opredelitev pa se pojavlja v vsakdanji rabi, pogosto gre za enačenje džihadizma z militarizmom, islamizmom in terorizmom. Prevladuje džihadistični salafizem, s katerim je Giles Kepel leta 2002 označil trenutni val džihadizma, vendar to ne pomeni, da salafizem ustvarja džihadizem (Sedgwick 2015).

Ločimo lokalni, regionalni in globalni džihadizem, opredelimo jih glede na izvor tarč in delovanje, ter glede na območje rekrutacije novih članov (Sedgwick 2015, 38). Islamizem in džihadizem ne pomenita isto, večina islamistov ni džihadistov in večina salafistov ni džihadistov. Džihadizem se, podobno kot terorizem, uporablja v smislu zavzemanja za veliko politično spremembo. Z vidika načina vodenja ga lahko delimo na obrambni in napadalni, ki upravičujeta bojevanje proti sovražnikom. Salafi džihadist vidi življenje razdeljeno na svet islama (dar al-Islam) in zemljo konflikta ali vojne (dar al-Harb). Z džihadom želijo razširiti muslimanski svet, da bi lahko celotno človeštvo živelo v svetu islama (Sedgwick 2015).

Spremembe v džihadistični miselnosti so rezultat novega razumevanja konteksta, ne novega branja verskih tekstov in spremljajočih načel. Džihadisti uporabljajo enake tekste, navedke in verske dokaze kot ostali salafisti, vendar so razvili novo razumevanje o kontekstu in konceptih, kot so verovanje, obramba proti agresiji in narava civilistov, gre za spremembo načinov, v katerih ta načela delujejo v sodobni dobi (Wiktorovicz 2005, 76). Novost so tudi oblike boja, ki jih v islamski tradiciji ni, samomorilske akcije so se pojavile

9 Hizb ut-Tahrir (Stranka za osvoboditev) je panislamistična sunitska skupina, ustanovljena leta 1953 v vzhodnem Jeruzalemu. Zagovarjajo ustanovitev kalifata kot odgovor na vojaško, ekonomsko in moralno podreditev muslimanov s strani Zahodnih sil in nepoštenih muslimanskih voditeljev (Vidino in drugi 2015). Skupina ne uporablja nasilnih sredstev, za doseg svojih ciljev deluje preko izobrazbe in javnih demonstracij, pogosto provokativnih, da izzovejo reakcijo javnosti. Stranka je razširjena v arabskih in azijskih državah, deluje pa tudi v zahodni Evropi, njihovo delovanje je na meji legalnega, zato je v določenih državah prepovedana.

še v osemdesetih letih 20. stoletja (Roy 2007).

Salafistični džihadizem lahko opredelimo s tremi širšimi koncepti, ki so skupni tako Al Kaidi kot IS in ostalim salafistično džihadističnim terorističnim organizacijam:

- 1) hakimija (popolna suverenost in vladavina boga) zajema teološko razumevanje, da najvišja oblast nad političnim, družbenim in ekonomskim pripada bogu, kot jo je razumel ideolog Abdul‘Ala Mavdudi (1903–1979);
- 2) džahilija (poganska nevednost) se nanaša na Saida Kutba (1906–1966) in njegovo razlago pogleda na svet, ter pomeni upravičevanje radikalne in nasilne spremembe obstoječega reda, muslimani se morajo vrniti na pravo pot islama;
- 3) globalni džihad, kot ga je razumel Abdulah Azam (1941–1989), ki se nanaša na dolžnost vsakega muslimana, da izvaja obrambni džihad proti sovražnikom, ki so zasedli muslimansko zemljo (Saltman in Winter 2014, 13–14).

Brennan (2015, 2) razdeli širše (sunitsko) salafistično-džihadistično gibanje na pet osnovnih kategorij. Prvo je jedro Al Kaide v Pakistanu, ki ga vodi al-Zavahiri in ima še vedno glavno vlogo v gibanju. Druga kategorija vključuje skupine, ki so formalno prisegle zvestobo Al Kaidi, gre za njene podružnice. V tretjo kategorijo sodi IS, ki si deli ideologijo z Al Kaido, vendar je v neposrednem tekmovanju z njo in njenimi podružnicami za vodilno vlogo v salafistično-džihadističnem gibanju. Četrta kategorija so različne skupine, ki si prizadevajo ustanoviti islamistični emirat, vendar niso prisegle zvestobe Al Kaidi ali IS. V zadnjo kategorijo pa sodijo mreže in posamezniki, ki si delijo salafistično-džihadistično ideologijo, vendar niso neposredno povezani s katero od navedenih skupin.

3.3 Terorizem

Terorizem že dolgo ne predstavlja zgolj varnostnega problema znotraj določene države ali regije. Gre za transnacionalen pojav, njegove posledice se kažejo v povečani stopnji zagotavljanja varnosti po celem svetu, države namenjajo materialne in človeške vire za protiteroristične ukrepe, tudi ljudje smo se navadili na povečan nadzor in na prisotnost terorizma kot nove normalnosti v družbi. Teroristični napadi zavzemajo osrednje mesto v množičnih medijih, kjer se nekritično pripisuje oznako terorizem vsakemu streljanju in napadu, še preden se razišče ozadja in namene dejanja.

Pri njegovi opredelitvi, ciljih, motivaciji in namenih moramo izhajati predvsem z vidika, da je uporaba pojma odvisna od akterjev, kraja, časa, družbenopolitičnega konteksta in notranjepolitičnega sistema držav. Politiki, vlade, organizacije in javne službe

uporabljajo različne opredelitve pojma, kar ni presenetljivo, saj definicija odraža prioritete in določene interese, ki jih zagovarjajo države (Hoffman 1998). Nedorečenost pri definiciji pa zagotavlja državam manevrski prostor v političnem delovanju, ko gre za uporabo nacionalnovarnostnega sistema v boju proti terorizmu in obračunavanje s političnimi nasprotniki. Čeprav vsi radikalci ne postanejo teroristi, pa so bili vsi teroristi predhodno radikalizirani, zato je raziskovanje radikalizacije temelj za razumevanje terorizma, saj pomeni radikalizacija pot v terorizem. Glede na vir motivacije in ideologije loči Europol 1) džihadistični, 2) desni, 3) levi in anarhistični, 4) etno-nacionalistični in separatistični terorizem, ter 5) terorizem konkretne zadeve (ang. single-issue terrorism) (Europol TE-SAT 2016).

Prezelj (2007, 81) opredeli terorizem kot » *izvajanje, načrtovanje, organiziranje in podpiranje nasilnih dejavnosti, večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem za doseganje določenih političnih ciljev, predvsem vplivanje na vlade, da sprejmejo določene ukrepe ali pa jih ne sprejmejo. K terorizmu lahko uvrstimo že same grožnje s terorizmom.*« Stern in Berger (2016) poudarita, da gre za uporabo nasilja z namenom ustvarjanja strahu, ki je pogosto še bolj pomemben kot sam fizični napad. Hoffman (1998) pa izpostavi, da teroristi preko publicitete, ki jo ustvari njihovo nasilje, pridobijo moč, vpliv in oblast, ki jih prej niso imeli. Samo teroristično dejanje nosi sporočilo državi in ljudem, propaganda preko dejanj pa pomeni najbolj učinkovito sporočilo vladajočim strukturam (prav tam).

Laqueur je leta 1999 postavil tezo, da gre pri terorizmu, ki je motiviran na podlagi verskih prepričanj, za nov tip terorizma¹⁰, ki je bolj fanatičen, smrtonosen in bolj razširjen, kot starejši terorizem, največkrat gre za islamistični terorizem, ki je povezan z radikalnim in fundamentalističnim islamom (v Crenshaw 2000, 411). »*Islamistični terorizem je /.../ oblika versko motiviranega terorizma, pri katerem so izvrševalci terorizma pripadniki islamske religije, ki se za doseganje svojih političnih ciljev poslužujejo terorističnih dejanj, pri čemer se sklicujejo na islamska verska besedila oz. lastne interpretacije le-teh*« (Kocijančič in Prezelj 2015, 299–300). Uporabo pojma versko navdahnjen ali islamistični terorizem, je začel nadomeščati džihadistični terorizem, ker bolj natančno opiše motivacijski dejavnik, ki se nanaša na teroristično dejanje. Prvi izraz je preveč splošen, izraz islamističen pa se, kljub temu, da se nanaša na majhno skupino fanatikov, pogosto

10 Novi teroristi naj bi želeli spremeniti svet, ustvariti apokalipso (gre za milenijske skupine), za razliko od starih, ki so jih zaznamovali revolucije, narodna osvoboditev ali odcepitev. Pri novih teroristih ne gre za željo po iskanju publicitete, ampak za uničenje nečistega sveta, njihovo delovanje je nediskriminatorno, želijo povzročiti veliko število smrtnih žrtev, ne spoštujejo človeškega življenja, teroristična organizacija je decentralizirana in razpršena, retorika novih teroristov je bolj ekstremna od njihovih predhodnikov (Crenshaw 2000, 411).

napačno povezuje z islamom kot religijo (Europol TE-SAT 2016, 52). Bakker (2006, 2) opredeli džihadistični¹¹ terorizem kot produkt kombinacije islamistične ideologije in ideje džihada, ki povzročata namerna dejanja, kot so ugrabitve, usmrtitve in (samomorilske) bombne napade. Napadi so nediskriminatorni, gre za obliko asimetričnega bojevanja, njihovo upravičevanje je predstavljeno kot žrtvovanje, oseba, ki ga izvede, pa pridobi status mučenika.

V okviru džihadističnega terorizma predstavljajo največjo grožnjo varnosti domači teroristi in teroristi samotarji, ki imajo, ali pa tudi ne, povezave z islamističnimi terorističnimi organizacijami, pripadajo lahko katerikoli ideologiji, veri, družbenemu razredu, etniji in rasi. Gre za medijsko najbolj odmevne primere, ki sprožijo val ugibanj o motivih in vzrokih za delovanje posameznikov, ki so odraščali v zahodni družbi, vendar so se odločili delovati proti tej družbi. Zuijdewijn in Bakker (2016, 42) opredelita terorizem, ki ga izvaja terorist samotar, kot grožnjo ali uporabo nasilja s strani enega storilca (ali majhne celice), ki ne deluje zaradi osebnih materialnih razlogov, s ciljem vplivati na širše občinstvo in ki deluje brez neposredne podpore v načrtovanju, pripravi in izvedbi napada. Njegova odločitev za delovanje ni usmerjena s strani katerekoli skupine ali drugih posameznikov (čeprav je lahko navdahnjeno z njihove strani).

3. 3. 1 Podatki o terorizmu

Za leto 2014 Globalni teroristični indeks¹² (Global Terrorist Index, GTI), ki temelji na podatkih o terorističnih aktivnostih¹³ zbranimi v Globalni teroristični bazi¹⁴ (Global Terrorism Database, GTD), ugotavlja, da se je število smrtnih žrtev v terorističnih napadih povečalo z 18.111 v letu 2013, na 32.685 v letu 2014, kar predstavlja 80 odstotni dvig

11 Džihadistična teroristična grožnja vključuje tudi smrtne grožnje politikom, vladnim uslužbencem, akademikom, novinarjem, pisateljem, podjetnikom in drugim. Ena izmed lastnosti džihadističnega terorizma je fluidnost, saj se njegove značilnosti ves čas spreminjajo. To velja predvsem za organizacijsko strukturo, modus operandi in oblikovanje mrež posameznikov, preko katerih delujejo džihadistični teroristi (Bakker 2006).

12 GTI objavljata, od leta 2000, Nacionalni konzorcij za preučevanje terorizma in odgovore na terorizem (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism, START) na Univerzi Maryland, ZDA, in Inštitut za ekonomijo in mir (Institute for Economics and Peace, IEP).

13 GTD je odprta, javno dostopna baza podatkov terorističnih napadov START, ki vključuje informacije o terorističnih dogodkih po svetu od leta 1970, ki jo dopolnijo vsako leto. GTD vključuje preko 140.000 terorističnih napadov iz javno dostopnih virov podatkov, s preko 45 spremenljivkami, odprta je za javnost, posamezniki ali organizacije lahko pridobijo podatke za analizo terorističnih delovanj skupin ali posameznih napadov (GTI 2015, 6).

14 Da je incident vključen v GTD bazo, torej opredeljen kot teroristično dejanje, mora biti namensko dejanje nasilja ali grožnje z nasiljem, s strani nedržavnega akterja, dodatno mora izpolnjevati še dva od naslednjih treh kriterijev: 1) nasilno dejanje mora biti usmerjeno v dosego političnega, ekonomskega, verskega ali družbenega cilja, 2) prisotni morajo biti dokazi o nameri prisile, ustrahovanja ali posredovanja kakšnega drugega sporočila širši publiki (ali publikam), ki se razlikuje od neposrednih žrtev in 3) nasilno dejanje je izvedeno zunaj pravil mednarodnega humanitarnega prava (GTI 2015, 6–7).

smrtnosti. Najbolj smrtonosna teroristična skupina je Boko Haram, sledi ji IS, skupaj sta odgovorni za 51 odstotkov vseh smrti povezanih s terorizmom. Teroristična aktivnost je ozemeljsko koncentrirana, 57 odstotkov vseh terorističnih napadov in 78 odstotkov vseh smrtnih žrtev je bilo v petih državah (Irak, Nigerija, Afganistan, Pakistan in Sirija). Od leta 2000 je bilo izvedenih preko 61.000 terorističnih napadov, v katerih je umrlo 140.000 ljudi (GTI 2015). Glavni trendi so: privatni državljani so največkrat žrtve teroristov, število napadov na verske objekte in posameznike se zmanjšuje, IS povzroči več smrti na bojišču kot preko terorističnega delovanja, tok števila tujih (terorističnih) borcev v Sirijo in Irak se nadaljuje. Od leta 2011 naj bi v Sirijo in Irak prišlo med 25.000 in 30.000 tujih borcev z vsega sveta. Za zahodne države velja, da so glavni storilci terorističnih aktivnosti teroristi samotarji, islamistični fundamentalizem ni glavni vzrok za terorizem (GTI 2015).

Europol v poročilu za leto 2015¹⁵ (Europol TE-SAT 2016) navaja, da je zaradi terorističnih napadov v EU umrlo 151 ljudi, 360 je bilo ranjenih, najbolj smrtonosen napad se je zgodil 13. novembra 2015 v Parizu. Neuspešnih, odkritih ali izvedenih terorističnih napadov je bilo 211. V povezavi s terorizmom je bilo aretiranih 1.077 ljudi, nadaljuje se trend rasti aretacij posameznikov mlajših od 25 let. Največ aretacij je bilo povezanih z džihadističnim terorizmom, kar 687 posameznikov, 395 v letu 2014 in 216 leta 2013. Največje število terorističnih napadov je z vidika motivov separatističnih (65), sledijo jim džihadistični napadi, v letu 2015 jih je bilo 17, leta 2014 samo štirje. Glavne ugotovitve so: teroristične celice, ki načrtujejo napade, se nahajajo znotraj EU, nadaljuje se trend rekrutacije in mobilizacije posameznikov s strani IS, pojavljajo se nove taktike izvajanja napadov, število džihadističnih napadov se povečuje, prav tako število aretacij posameznikov v povezavi z džihadističnim terorizmom (Europol TE-SAT 2016).

15 Vsebina Europolovega poročila TE-SAT temelji na informacijah, ki so posredovane s strani držav članic EU, nekaterih tretjih držav in Eurojusta, kot tudi informacijah pridobljenih iz prosto dostopnih virov (Europol TE-SAT 2016, 51).

4 MIKRO, MEZO IN MAKRO RAVEN RADIKALIZACIJE

Raziskovanje radikalizacije poteka v dveh smereh, prva je usmerjena v kronološko-linearni prikaz poti radikalizacije, ki je zajet v različnih modelih (Silber in Bhatt 2007; McCauley in Moskaleiko 2008; Kruglanski in drugi 2014). Druga smer predstavlja raziskovanje temeljnih vzrokov, motivov, dejavnikov in lastnosti radikalizacije (Veldhuis in Staun 2009; Dalgaard-Nielsen 2010; Bartlett in Miller 2012; Malthaner in Waldmann 2014; Schmid in Tinnes 2015; Coolsaet 2016; Stern in Berger 2016), ki jih bom poskušala prikazati na mikro, mezo in makro ravni. Za oba pristopa je značilno, da se osredotočata na raziskovanje radikalizacije v povezavi z islamizmom in terorizmom. Zaradi vpliva različnih dejavnikov v procesu radikalizacije, ne obstaja ena sama teorija, ki bi jo lahko razložila in bi veljala v vseh primerih, prav tako je empirično preverjanje sovpliva različnih dejavnikov skorajda nemogoče.

Vpeljava različnih ravni radikalizacije omogoča, da se preseže preučevanje temeljnih vzrokov za terorizem, ki imajo v središču posameznika. Ne radikalizira se samo posameznik, ampak tudi družbeno okolje in celotna družba, politike držav in družbena gibanja, vključno s terorističnimi skupinami. Vsaka raven analize¹⁶ nas lahko pripelje do ugotovitev o sociološko-psiholoških vzrokih radikalizacije, socializacije in mobilizacije, ter povezanih procesov vključevanja in stopnjevanja v terorizem (Schmid 2013, 5).

V literaturi obstaja široko strinjanje glede glavnih sestavnih delov procesa, ki jih lahko umestimo v širše kategorije, ločimo predpogoje, ideologijo in mobilizacijo (Vidino in drugi 2015, 9). Predpogoje razdelimo na strukturalni in individualni del, prvi zajemajo politične dejavnike, zgodovinske krivice in zamere, povezani so z vlogo države in družbe. Drugi pa na osebno zaznane krivice, zatiranje, zaznano socialno in ekonomsko izključenost, iskanje in konflikt identitete, pripadnosti, lahko pa jo sprožijo tudi posebni dogodki v posameznikovem življenju (izguba bližnjega, službe). Gre za vzroke, ki motivirajo ljudi k določenemu ravnanju. Vzroki so tako prisotni na ravni celotne družbe, motivi pa se pojavljajo pri posameznikih, ki se odločijo za delovanje ali mobilizacijo. Predpogoji ne vplivajo na vse enako, lahko se spremenijo (politični in ekonomski pogoji, družbene mreže, osebne izkušnje) (prav tam). Veldhuis in Staun (2009, 26) sta

16 Schmid (2013, 56) opozarja, da je raziskovanje radikalizacije na ravni posameznika in majhnih skupin postalo v določeni meri nadomestek za širše raziskovanje vzrokov za teroristično nasilje, za katerega moramo vzroke iskati tudi v radikalnem miljeju ter v vladnih in zavezniških politikah doma in v tujini. Razlaga, da je samo posameznik tisti, ki je ranljiv za vplive islamistične ideologije, ki ga usmeri v delovanje, je napačna in pretirano poenostavljena.

predpogojem dodala še specifične, sprožilne dogodke, ki se zgodijo neposredno pred terorističnim dejanjem in pospešijo potek delovanja. Pobudniki so dogodki, ki so nepredvidljivi in spremenljivi, radikalizacijo pospešujejo, vendar je ne morejo sprožiti sami, do radikalizacije pride le v povezavi z ostalimi vzročnimi dejavniki (prav tam).

Ideologija¹⁷ je opredeljena kot set idej, ki ponudijo posamezniku nov pogled in razlago na svet okoli njega (Vidino in drugi 2015, 9). Posameznik lahko posvoji ekstremističen pogled na svet, ki mu ponuja rešitev zaznanih krivic in mu hkrati ponuja rešitev za njihovo razrešitev. Mobilizacija je proces, v katerem se posameznik vključi v skupnost enako mislečih posameznikov. Radikalizacija se pogosto dogaja v majhnih mrežah prijateljev, zato je zelo pomembna socialna in skupinska dinamika, ki vodi v radikalizacijo (prav tam). Vzroki in motivi za islamistično radikalizacijo so tako v zahodnih državah drugačni kot na Bližnjem vzhodu.

4.1 Mikro raven

Na mikro ravni je v središču posameznik, raziskovanje poteka v smeri odkrivanja motivov in vzrokov, da se posamezniki, ki so odraščali v zahodnih družbah, odločijo za podporo ali sodelovanje v skrajnih islamističnih skupinah ali celo za teroristično delovanje v družbah, kjer so odraščali. Preučevanje vključuje probleme posameznikov z identiteto, neuspelo integracijo, občutek odtujenosti, marginalizacijo, diskriminacijo, relativno deprivacijo, ponižanjem (neposredno ali preko nekoga drugega), stigmatizacijo in zavračanje, v kombinaciji z moralnim ogorčenjem in željo po maščevanju (Schmid 2013, 4). Pri tem sta pomembni vloga ideologije in njen prepričevalni učinek.

Schmid (2014, 56) pravi, da najbolj razširjeno razumevanje mikro ravni ponuja razlago, da je ranljiv posameznik indoktriniran preko interneta in/ali fizičnih lokacij in/ali rekrutiran s strani teroristične organizacije. Bartlett in Miller (2012) trdita, da temelji radikalizacija na intelektualni, racionalni in verski odločitvi, da nekdo postane terorist je čustvena, socialna in statusna odločitev. Tudi Marta Crenshaw (1981) zagovarja racionalno odločitev, na katero vpliva psihološki in strateški premislek o omejitvah in prednostih vključitve v terorizem. Proces se odvija v okviru majhnih mrež in skupin, kjer se indoktrinacija v radikalizacijo tudi dogaja, gre za horizontalni način radikalizacije in

¹⁷ Ideologija je vezni člen med mislimi, prepričanji in miti ter akcijo na drugi strani. Glavne funkcije ideologije so 1) razlaga notranji skupini, zakaj so družbeni, politični ali ekonomski pogoji taki kot so, 2) pripisovanje krivde zunanji skupini, 3) ustvarjanje skupinske identitete in 4) predpisovanje sredstev za akcijo (Moghadam 2008). Salafi džihad je ideologija, ker zagotavlja enake funkcije, saj 1) razlaga položaj muslimanov nasproti ostalim, 2) opredeljuje sovražno zunanjo skupino (križarji, zionisti in neverniki), 3) ustvari novo identiteto za privrženca in 4) predpisuje džihad kot sredstvo za delovanje (prav tam).

vstopa v skupino. Pri vključitvi v skupino so bolj pomembni odnosi, ki spodbujajo mobilizacijo, kot pa zaznane nepravilnosti ali cilji skupine (Bartlett in Miller 2012, 13).

Glavni pristop v preučevanju posameznika, kot subjekta, ki vstopa v proces radikalizacije, temelji na empiricizmu in študijah primerov. Daalgard Nielsen (2010) trdi, da empiricizem ne predstavlja posebnega teoretskega okvirja, gre za preučevanje demografskih, družbeno-ekonomskih in osebnostnih profilov posameznikov. Druga smer preučevanja je teorija družbenih gibanj, v okviru katere so raziskovali Wiktorowicz, Sageman, Della Porta, Bakker, Bartlett in Miller. Veldhuis in Staun (2009) pa sta postavila model temeljnih vzrokov za islamistično radikalizacijo (temelji na preučevanju temeljnih vzrokov za terorizem), na mikro ravni jih razdelita na individualne in socialne dejavnike. Individualni se nanašajo na osebnostne značilnosti, osebne izkušnje in strateške odločitve, med socialne pa umestita samokategorizacijo in socialno identiteto, socialno interakcijo in skupinski proces, ter zaznavanje relativne deprivacije.

Preučevanje psiholoških¹⁸ in osebnostnih značilnosti lahko razloži del radikalizacijskega procesa, vendar šele v povezavi z drugimi dejavniki. Ne obstaja profil, ki bi razkril nagnjenost k nasilni radikalizaciji. Marta Crenshaw (1981, 390) trdi, da je ravno normalnost teroristov presenetljiva. Zuijdewijn in Bakker (2016) sta analizirala osebnostne lastnosti 120 teroristov samotarjev, ki so delovali sami v EU med leti 2000 in 2014, vključeni so bili džihadisti, desno usmerjeni teroristi in storilci šolskih streljanj. Ugotovila sta, da splošno razširjena prepričanja, da naj bi terorist samotar imel resne mentalne zdravstvene probleme (ki naj bi sprožili nasilno, iracionalno in nemoralno dejanje), ali da naj bi delovali sami, ne držijo¹⁹. Schmid (2013) pravi, da so teroristi klinično normalni, kar pa ne moremo trditi za njihova dejanja. Kundnani (2012, 21) opozarja, da so posamezniki, ki se odločijo za bojevanje v terorističnih skupinah, lahko nagnjeni k nasilju, saj tako lahko nekaznovano izvajajo nasilje zaradi odsotnosti sankcij s

18 De la Corte (2007) pravi, da vključujejo psihološke razlage za terorizem moteče ali psihopatološke osebnosti, ki naj bi pojasnjevale vključitev v terorizem. Glavni psihološki atributi med teroristi so pomanjkanje empatije s svojimi žrtvami, dogmatska ali ideološka mentaliteta, ali poenostavljen in utopističen pogled na svet. Poznamo večinoma profile vodilnih v skupinah in teroriste, ki so izvedli teroristične napade, ostalo delovanje skupin je bolj prikrito. Za delovanje celotne organizacije so potrebni psihološko stabilni in sposobni posamezniki z različnimi osebnostnimi značilnostmi, izkušnjami in znanji. Osebnost, ki bi bila značilna samo za terorista, ne obstaja.

19 Glavne ugotovitve, ki se tičejo okvira diplome, so bile, da so versko motivirani posamezniki mlajši od povprečja vseh storilcev (27,3 vs. 29,7 let), prav tako so bili najmanj socialno izolirani (pri šolskih strelcih je ta odstotek najvišji), mentalna zdravstvena motnja ne odstopa glede na ocene Svetovne zdravstvene organizacije, ki velja za splošno populacijo. Med preučevanimi skupinami je bil najnižji ravno pri versko motiviranih storilcih, za katere sta ugotovila, da imajo tesne vezi s sovorniki, če so vključeni v versko skupnost. Sklep je, da ne obstaja neposredna povezava med mentalnimi zdravstvenimi motnjami in nasiljem (van Zuijdewijn in Bakker 2016).

strani družbe in represivnih organov.

Demografski profil radikalnih muslimanov na Zahodu kaže, da v večini primerov ne gre za revne, verske fanatike ali obupance, ki trpijo zaradi revščine, političnega zatiranja ali drugih okoliščin. Radikalizacija ima predvsem domačo dimenzijo, kar pomeni, da so bili rojeni in vzgojeni v relativni blaginji in svobodi moderne demokratične družbe (Veldhuis in Staun 2009, 8). Raziskave kažejo, da gre za mlade ljudi, najpogosteje za drugo in tretjo generacijo otrok imigrantov, ki pripadajo srednjemu razredu, da gre za izobražene posameznike, pogosto poročene in z družino (prav tam). To potrjujejo tudi raziskave džihadističnih teroristov, ki sta jih opravila Sageman (2004) in Bakker (2006). Sageman (2004) razlikuje med položajem muslimanov v ZDA in v Evropi, za ZDA velja, da so v boljšem socialno-ekonomskem položaju, njihov dohodek presega povprečni dohodek prebivalca. V Evropi pa je njihov položaj slabši, njihov dohodek je nižji, veliko jih živi na socialni pomoči, živijo v slabših soseskah, imajo nižjo stopnjo izobrazbe, med njimi je večja brezposelnost, veliko jih je v zaporih.

Kljub temu da je revščina pogosto navedena kot vzrok za terorizem, pa študije tega ne potrjujejo (Kruger in Malečkova v Veldhuis in Staun 2009). Številni avtorji zato izpostavljajo relativno deprivacijo, ki se nanaša na zaznavanje posameznikov, da so v slabšem ekonomskem položaju glede na referenčno skupino, kar lahko privede do zamer proti zunanji skupini (prav tam). Schmid (2013) pravi, da revščina pogosto ni odločilni dejavnik, nezaposlenost ima večji vpliv pri odločitvi o pridružitvi teroristični skupini, obljuba denarja, orožja ali pa samo zato, ker posameznik nima druge izbire predstavlja alternativo slabemu ekonomskemu položaju.

Teroristi pogosto navajajo družbeno neenakost in ponižanje kot razloga in utemeljitev za teroristično delovanje (Charvat 2010). Zaznano ponižanje je eden izmed ključnih motivov, lahko gre za posameznika, njegovo družino ali kulturo, ki doživlja ponižanje s strani zunanje skupine ali vlade²⁰. Zaznano trpljenje in slab položaj muslimanske skupnosti sta v zahodnem svetu najpogostejša razloga za utemeljevanje delovanja radikalnih muslimanov. Radikalizacijo muslimanov, ki ima vzrok v zaznanih krivicah, ki se ne dogajajo neposredno njim, ampak muslimanom v drugih državah, poimenuje Khosrokhavar (v Pisiou 2013, 255) za ponižanje po pooblaščenca, kjer gre za altruistično komponento, ki jo prevzamejo muslimani v Zahodnih državah. Drugi tip ponižanja se dogaja preko medijev, ki prikazujejo dogajanje v Bosni, Afganistanu, Iraku,

20 Lahko gre za zgodovinski dogodek, kjer je doživela kultura posameznika poraz ali okupacijo, za slabo ravnanje s strani okupacijske sile, ali pa za preveliko uporabo moči s strani države (Charvat 2010).

Palestini, kjer pride do ponotranjenja ponižanja preko mehanizmov identifikacije s skupino (prav tam). Wiktorowicz (v Schmid 2013, 23) uvede pojem kognitivnega spoznanja, ki pomeni trenutek, ko se posameznik zave novega pogleda na svet, ki mu da okvir za nov pogled na življenje in hkrati razreši iskanje smisla obstoja. Proces radikalizacije se tako sproži tudi v primerih, kjer je samo zaznavanje ogrožanja, četudi ga oseba sama ne občuti, vzrok za delovanje. Zaznavanje krivic ima pomembno vlogo mobilizacijskega instrumenta, pogosto se jih uporablja v upravičevanju nasilja, ki ga karizmatični voditelji in pridigarji predstavijo preko okvira religije (prav tam).

V preučevanju radikalizacije prihaja v ospredje identiteta in značilnosti skupinske dinamike. Oblikovanje identitete poteka v prehodu v odraslo dobo, v tem obdobju se pojavi iskanje identitete in pripadnosti skupini. Schwartz, Dunkel in Waterman (2009) pojasnjujejo vlogo identitete v versko in etnično motiviranemu terorizmu in terorističnih gibanjih. Posameznik nima samo ene identitete, Schwartz in drugi (2009) ločijo kulturno, socialno in osebno identiteto. Kulturna zagotavlja sprejetje vrednote kolektivismu, ki postavlja interese skupine nad interese posameznika, oblikuje se dihotomni pogled (»mi nasproti njim«) ter delitev na temelju vere, etnije in rase. Značilen je verski absolutizem, ki trdi, da daje vera odgovore na vsa vprašanja v življenju, poseduje večne resnice, svet se deli na verne in neverne, na tej delitvi se lahko vzpostavi utemeljitev za napadanje članov zunanje skupine. Pomembne so družinske vezi, ko pride do nasilja usmerjenega proti družini, pride v ospredje lojalnost in želja po maščevanju (Schwartz in drugi 2009).

Posameznik ima več socialnih identitet, ki se razlikujejo glede na skupine, ki jim pripada in se z njimi identificira, to so lahko podobno misleči prijatelji, verske skupine ali kulturne skupnosti, posameznik si ustvari predstavo o notranji skupini, ki ji pripada in zunanji skupini (Tajfel in Turner v Schwartz in drugi 2009). V procesu radikalizacije se pojavi razlikovanje med notranjo in zunanjo skupino²¹, zunanji člani naj bi bili sovražno razpoloženi do notranje skupine, ogrožali naj bi jo kulturno in fizično, preživetje skupine naj bi bilo ogroženo. V konfliktu med fundamentalističnim islamom in Zahodom so grožnje večinoma ideološke in temeljijo na identiteti (Schwartz in drugi 2009, 543). Osebna identiteta predstavlja izbrane ali pripisane cilje, vrednote in vrednostni sistem ter osebni pogled, s katerim si oseba razlaga dogajanje okoli njega (prav tam).

Muslimanska identiteta sloni na islamu, ne na identificiranju z nacionalnimi

21 Sageman (2014) govori o aktivaciji politično socialne identitete, ki jo spodbudi dogodek s strani zunanje skupine, ki tekmuje z notranjo skupino, znotraj skupine se preko samokategorizacije pojavi bolj militantna skupina, ki zasleduje cilj branjenja skupine. Zunanja skupina lahko reagira z nasiljem, kar vodi v novo stopnjevanje nasilja, po Sagemanu (2014) ta potek predstavlja najbolj verjetno pot v politično nasilje.

državami, posameznik se identificira s skupnostjo muslimanov (umo), zato je religija izrabljena kot okvir, preko katerega prikažejo slab položaj skupnosti, resnični ali zaznavan. Patel (2011, 10) ugotavlja, da lahko močna verska identiteta služi tudi kot cepivo ljudem, ki se obračajo k nasilju v imenu islama, torej lahko deluje kot zaviralec radikalizacije. V primeru džihadističnega ekstremizma morajo imeti posamezniki trdno prepričanje o muslimanski identiteti²². Pri džihadizmu in radikalizaciji sta v okviru socialne identitete najbolj pomembna vloga religije in skupinska solidarnost, lojalnost (Silke 2010). Khosrokhavar in Roy (v Bartlett in Miller 2012, 8) sta postavila teorijo dvojne identitete, zahodni muslimani, predvsem druga in tretja generacija otrok imigrantov, je nezmožna združiti svojo zahodno identiteto s svojo nacionalno zapuščino ali etnično identiteto, zato ves čas upravljajo z dvema setoma norm, v tem kontekstu ekstremistična ideologija zagotavlja jasno (četudi negativno) identiteto, saj ponuja set norm, ki zmanjšajo negotovost.

Želja po maščevanju v povezavi z identiteto je eden izmed glavnih dejavnikov povezanih z radikalizacijo muslimanov, zaznavanje močne, deljene identitete in povezava s širšo muslimansko skupnostjo ima lahko resne posledice, ko posameznik zaznava, da so določene muslimanske skupnosti obravnavane nepravilno ali brutalno (Silke 2010, 35). Dogodki (nasilni dogodki, ki so zaznani kot nepravilni) lahko sprožijo ogorčenje in močno psihološko željo za maščevanje in povračilo, ne rabijo se zgoditi posamezniku, lahko jih samo spremlja po televiziji, na internetu, ali pride z njimi v stik preko propagande. V skupini se oblikuje kolektivna identiteta, pojavi se razlikovanje med notranjo (mi) in zunanjo skupino (oni), kolektivna identiteta lahko prevlada nad vsemi ostalimi, pojavi se skrb pred zapustitvijo skupine, zato posameznik vztraja v skupini, saj so pripadnost, povezanost in prijateljstvo bistvene prednosti skupine pred osamljenostjo in izolacijo. Pripadnost je pomembnejša od ideologije ali ciljev skupine. Raziskave so pokazale, da je identifikacija s socialno skupino še posebej dobra napoved socialnega vedenja, in kot taka je eden izmed najpomembnejših dejavnikov na socialni ravni (Veldhuis in Staun 2009).

Vloga religije kot ideologije vodi k teološkemu pristopu v razlagi radikalizacije, tako je sprejemanje določenih verskih prepričanj možen dejavnik terorističnega tveganja (Kundnani 2012; Schmid 2013). Obveščevalne službe lahko verjamejo, da so upravičene nadzorovati cele skupnosti, ki imajo verska prepričanja, med njimi salafistične muslimane

22 Splošno razširjeno mnenje je, da naj bi se mobilizirali tisti posamezniki, ki iščejo svojo identiteto, zato naj bi bili ranljivi in bolj nagnjeni k radikalizaciji, vendar Schwartz in drugi (2009, 539) trdijo, da je ravno nasprotno, da se posamezniki vključijo je izraz izražanja identitete, ki se je že razvila.

(Kundnani 2012, 9). Coolsaet (2016) ugotavlja, da posamezniki, ki se pridružijo džihadističnim skupinam niso fundamentalisti, imajo slabo poznavanje korana²³, za evropske teroristične borce velja, da so produkt modernega, individualističnega sveta, razvijejo svoj konstrukt za upravičevanje, verski slogani so prirejeni za njih, poberejo jih iz interneta. Religija ima v procesu radikalizacije predvsem povezovalno in mobilizacijsko vlogo, ideologija pa utemeljuje delovanje in ubijanje (Schmid 2013).

Roy (2015) ugotavlja, da je trenutna nasilna islamistična radikalizacija pravzaprav nasilno mladinsko gibanje, posamezniki, ki se pridružijo islamističnim skupinam so mladi ljudje, ki iščejo svojo identiteto. Coolsaet (2016) jih poimenuje »generacija brez prihodnosti«. Mobilizacija, ki je vzpodbujena s strani radikalnih islamističnih skupin, še posebno IS, ni izključujoča glede spola, nacionalnosti, ravni znanj in poklicev, glavna ločitev je le med verniki in neverniki, kot jo interpretira IS, vsi ostali imajo dolžnost da si zgradijo svoje življenje v razglašenem kalifatu. V okviru teorije družbenih gibanj Bartlett in Miller (2012, 13) izpostavita še štiri elemente, zaradi katerih se posamezniki vključijo v skupino: 1) emocionalna odločitev, da delujejo zaradi zaznanih krivic, 2) vznemirjenje, navdušenje in popularnost, 3) status in notranja koda časti ter 4) pritisk vrstnikov.

4. 1. 1 Push in Pull dejavniki radikalizacije

Schmid in Tinnes (2015, 37–38) menita, da je razlikovanje med pull in push dejavniki uporabno pri kompleksnem preučevanju procesa radikalizacije. Zbrala sta najpogostejše dejavnike, ki jih omenjajo avtorji v povezavi z radikalizacijo in motivacijo tujih borcev pri pridružitvi terorističnim skupinam.

Push dejavniki so negativne socialne, kulturne in politične značilnosti družbenega okolja, ki delujejo na posameznika in ga potisnejo na pot radikalizacije:

- reakcija na travmatske izkušnje nasilja (tudi posredno);
- jeza in posameznikova/kolektivna želja po maščevanju, ki temelji na ponižanju in/ali izkušnjah diskriminacije ter nepravice;
- odtujenost migrantov v begunskih taboriščih in pripadnikov diaspore, ki so iztrgani iz večinske družbe, kar še poslabšuje ekonomska marginalizacija, relativno pomanjkanje in/ali politična izključenost;

23 Wiktorowicz (v Schmid 2013, 23) je pri raziskovanju islamističnih ekstremistov v Veliki Britaniji ugotovil, da niso najbolj ranljivi za radikalizacijo tisti, ki imajo znanje o islamistični teologiji, ampak tisti, ki imajo površno znanje in šibko versko ozadje. Podobno ugotavljajo tudi raziskovalci, ki preučujejo tuje teroristične borce, ki so se pridružili skrajnim islamističnim skupinam (Bartlett in Miller 2012; Sageman 2014; Saltman in Winter 2014; Coolsaet 2016; Schmid 2016).

- osebna identitetna kriza, posameznikovo iskanje pomena in cilja v življenju, uničene želje, pomanjkanje perspektive v prihodnosti in želja po pobegu, iskanje odrešitve;
- nerešeni politični konflikti in zaznavana odsotnost rešitev s strani države.

Push dejavniki so sami po sebi redko odločilni za radikalizacijo, delujejo povezano s pull dejavniki na ranljive mlade muslimane in nove spreobrnjence v islam (prav tam).

Pull dejavniki so pozitivne značilnosti in ugodnosti ekstremistične ali teroristične skupine, med seboj delujejo povezano in privlačno, da se posameznik vključi v skupino:

- obstoj ekstremistične ideologije, ki zagotavlja upravičevanje napadov na člane zunanje skupine (nevernike);
- prisotnost karizmatičnega voditelja, ki prevaja krivice v motivacijo za vključitev v džihad;
- obstoj podobno misleče militantne lokalne vrstniške skupine, ki utrjuje posameznikovo odločenost postati tuj borec;
- privlačnost za pustolovščino/dogodivščino, ki jo prikazujejo podobe herojstva džihadističnih borcev na družbenih omrežjih;
- posnemanje objavljenih uspešnih terorističnih načinov delovanja;
- osebno prepoznanje kot borca za dober cilj, izboljšanje samopodobe;
- obljuba nagrade na zemlji in v posmrtnem življenju (obljuba raja) (prav tam).

V procesu radikalizacije ni odločujoč samo en dejavnik, proces se v veliki večini primerov začne s posamezniki, ki so nezadovoljni s svojim življenjem in družbo, v kateri živijo, predvsem z notranjo in zunanjo politiko vlade države, v kateri prebivajo. Posameznik se lahko odloči za delovanje, največkrat v skupini podobno mislečih prijateljev, znancev in sorodnikov, izbira nasilja v obliki terorizma je najbolj skrajna rešitev, le malo posameznikov konča kot teroristi, večina se izključi iz procesa v različnih fazah.

4. 1. 2 Mesta širjenja radikalizacije

Posameznik se seznanja z radikalnimi in ekstremističnimi pogledi v okolju kjer živi. Najpogostejša mesta, kjer pride v stik z islamistično ideologijo, predstavljajo družina in prijatelji, zapori, mošeje, univerze, medijsko poročanje in internet, v literaturi se omenja še samoradikalizacija. Prvi stik se v večini primerov zgodi preko prijateljev in sorodstvenih

povezav ali znancev, ki jim posamezniki zaupajo²⁴ (Sageman 2004 in 2014; Bakker 2006; Silber in Bhat 2007 in drugi). Sageman (2004, 2014) govori o »skupini fantov« (ang. bunch of guys), ki se skupaj pridružijo teroristični organizaciji, med njimi se oblikujejo močne prijateljske vezi, ki imajo ključno vlogo pri utrjevanju in prevzemanju radikalnih stališč.

Pri preučevanju radikaliziranih posameznikov in teroristov se pogosto pojavi vzorec delinkventnega vedenja in zgodovina majhnih kriminalnih prestopkov, celo prekupevanje z drogami, za katere je posameznik prebil čas v zaporu, ali pa ima policijsko kartoteko (Roy 2015; Coolsaet 2016). Zapori predstavljajo mesto, kjer so posamezniki še posebej ranljivi za radikalizacijo. Socialno izolacijo, doživljanje osebnostnih stisk in iskanje identitete izkoristijo islamistični skrajneži in rekruterji, ki jih preko ekstremistične interpretacije islama²⁵ integrirajo v skupnost bratov, ponudijo jim ideologijo, lojalnost in zaščito (Hussain in Saltman 2014).

Mošeje in medrase (verske šole) so pogosto mesta širjenja radikalne ideologije. Rekruti preko verske utemeljitve seznanijo posameznike z radikalnimi pogledi (Hussain in Saltman 2014, 62). Predstavljajo tudi mesto²⁶, kjer se srečujejo in povezujejo posamezniki z ekstremnimi pogledi. Karizmatični verski voditelji in pridigarji predstavijo trpljenje in zatiranje muslimanov kot žrtve Zahoda, sporočilo prikažejo preko verskih tekstov in s tem zagotovijo versko utemeljitev za džihad, ki je predstavljen kot preprosta rešitev za družbene in osebne probleme (Gendron 2016). Internet omogoča širjenje njihovih skrajnih pogledov po vsem svetu in v zasebnost doma, postane virtualna mošeja (Winter 2015a).

Pomembno mesto za širjenje radikalnih idej predstavljajo tudi univerze²⁷, kjer so posamezniki izpostavljeni novemu okolju, izolaciji, ranljivi posamezniki lahko preko vplivanja ostalih članov prevzamejo radikalna stališča (Hussain in Saltman 2014).

Osrednjo vlogo širjenja radikalnih stališč imajo tudi mediji in internet, prvi imajo

24 Za sprožitev procesa radikalizacije so potrebne konkretne osebne izkušnje, sorodstvo in prijateljstvo, skupinska dinamika in socializacija v uporabo nasilja, vendar ga vedno uporablja omejeno število ljudi. Nasilje se izvaja v manjših skupinah, ki trdijo, da branijo celotno skupino, ki je diskriminirana in zapostavljena s strani drugih (European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation 2008, 9).

25 Spreobrnitev v islam še ne pomeni sprejetja radikalne ideologije, ključno vlogo ima okolje zapora in islamizirani sojetniki, tako so posamezniki s šibkim znanjem islama izpostavljeni radikalnim razlagam in imamom, ki igrajo ključno vlogo v tem procesu (Veldhuis in Staun 2009).

26 Rekrutacija se je pred letom 2001 dogajala pretežno v mošejah, potem se je zaradi večjega nadzora in infiltracij varnostnih sil preselila v zasebne prostore, njeno odkritje je postalo težje. Voditelji mošej ne želijo biti javno povezani z radikalnimi imami in pridigarji, vendar so njihovi posnetki dosegljivi tudi na internetu, kjer si posamezniki lahko sami poiščejo gradivo, ki jih zanima.

27 Države se med seboj razlikujejo, koliko prostora puščajo raznim verskim skupinam, da (odkriti) delujejo na območju univerz. V Franciji je prepovedano izražati vero na javnih mestih, medtem, ko je Velika Britanija bolj liberalna, tam tudi opažajo, da je število posameznikov, ki so bili radikalizirani na univerzi in kampusih izredno veliko (Hussain in Saltman 2014).

velik vpliv na oblikovanje in usmerjanje javnega mnenja o dogajanju v svetu. Znan je »CNN« efekt, ki pomeni vpliv satelitskih medijskih hiš na notranjeskupinske konflikte v drugih delih sveta, predstavljanje muslimanske identitete in položaja manjšin, uokvirjanje terorizma preko islama in senzacionalistično poročanje o dogodkih, ki se najbolj prodajajo (Hussain in Saltman 204, 69). Tak način poročanja utrjuje negativne stereotipe in lahko povzroči trend radikalizacije. Raziskave so pokazale, da se skupine, ki jim je pripisana določena (slaba) lastnost, začnejo obnašati v skladu s pripisano lastnostjo (Cicourel v Hussain in Saltman 2014, 71). Mediji lahko ustvarijo oziroma vzbudijo prvo zanimanje za krivice in nepravčnosti, ki so povezane z muslimansko skupnostjo in tako vplivajo na proces radikalizacije.

Samoradikalizacija se pogosto omenja, ko ne obstajajo dokazi za povezavo z radikalnimi gibanji ali terorističnimi skupinami. Ideja, da pride do radikalizacije v izolaciji, preko spleta, ni podprta z dokazi (Hussain in Saltman 2014, 13), kljub temu pa je zelo razširjena in ima veliko pozornosti s strani medijev, politikov in raziskovalcev.

4. 2 Mezo raven

Preučevanje radikalizacije se je iz mikro in makro ravni premaknilo na mezo raven, ki pripisuje večji vpliv ugodnemu družbenemu okolju, v katerem pride do radikalizacije. Radikalizacija in teroristično nasilje sta rezultat političnih in socialnih procesov, ki vključujejo širšo skupino udeležencev in družbenih skupin, zato jih ne moremo razumeti v izolaciji. Pojavijo se v kontekstu družbenih gibanj, verskih in etničnih skupnosti, vendar predstavljajo v okviru teh gibanj obrobni fenomen, njihovo skrivno delovanje jih loči od družbenega okolja. Della Porta (2009, 13) poimenuje mezo raven kot raven nasilnih preračunljivcev, ki vključuje mobilizacijo (človeških) virov s strani različnih tipov organizacij. Raziskovala je povezanost posameznika in političnega ter družbenega okolja, predvsem zaznavanje možnosti, ki mu jih nudi okolje, da se vključi v gibanje. Okolje vpliva na procese političnega nasilja, saj sooblikuje razvoj nasilnih skupin in njihovo izbiro taktičnih sredstev delovanja, hkrati pa vpliva tudi na omejevanje nasilja in na pomirjanje napetosti (Malthaner in Waldmann 2014, 980).

Mezo raven bom predstavila preko koncepta radikalnega miljeja²⁸, ki ga je leta 2008 uvedel Peter Waldmann, nato pa ga je razvijal skupaj s Stefanom Malthanerjem.

28 SSKJ (2014) opredeli milje kot stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka; okolje. Etimološki slovar razloži, da je izvor besede iz latinščine *medius* (mi) in *locus* (lieu), v francoščini *milieu*, iz katerega je tujka prevzeta in je prvotno pomenil sredino, srednji prostor (Snoj 2015).

Koncept uporablja vedno več raziskovalcev, med njimi tudi Maura Conway (2012), ki ga je prenesla na internet, in ga poimenovala spletni radikalni milje. Malthaner in Waldmann (2014) sta pri razvoju koncepta radikalnega miljeja izhajala iz teorije družbenih gibanj, ki raziskuje pojav obrobni skupin znotraj širših protestnih gibanj, študij, ki preučujejo odnos med terorističnimi skupinami in širšim družbenim okoljem, ter iz raziskav individualnih poti radikalizacije, ki upoštevajo družbeni kontekst.

Mezo raven se tako nanaša na pogosto spregledano raven družbenega okolja²⁹, ki omogoča in zagotavlja politično in moralno podporo radikaliziranim posameznikom in skupinam. Radikalni milje se nanaša na skupino prebivalstva, ki simpatizira s teroristi ter jih moralno in logistično podpira, gre za radikalni del družbe (Malthaner in Waldmann 2014, 979). Za obstoj terorističnih organizacij je nujno pridobivanje članov preko rekrutacije³⁰. Skupne točke vsem oblikam radikalizacije, ki vodijo v nasilje, je ugodno okolje, za katerega so značilni občutki nepravčnosti, ki so lahko realni ali zaznavani in zadevajo posamezne skupine znotraj družbe, radikalizacija se zgodi na stičišču ugodnega okolja in osebnega razvoja (European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation 2008). Če je posameznik, vpet v socialni kontekst, ki vključuje vsaj enega posameznika, ki je šel čez celoten proces radikalizacije, obstaja večja možnost, da se radikalizacija pri njemu pokaže in zelo verjetno po hitrejšem postopku (Veldhuis in Staun 2009, 64).

Radikalni milje se pojavi v kontekstu vojaškega soočenja, pogosto kot rezultat posredne ali neposredne izkušnje nasilja (s strani policije ali političnega nasprotnika), ki ga istočasno spremlja odobravanje in posvojitve vojaških praks znotraj širšega dela radikalnega miljeja, kot reakcija na nasilje (Malthaner in Waldmann 2014, 983). Glede na tip terorizma je lahko to verska ali etnična skupnost, subkultura, ki je rezultat protestnega gibanja, ali pa družbeno omrežje (transnacionalni islamistični terorizem). Razlika med radikalnim miljem in podporniki je v tem, da je za milje značilen obstoj oblike družbene strukture, ki je odgovorna za povezavo notranje skupine. Ne gre samo za seštevek

²⁹ Malthaner in Waldmann (2014) opozarjata, da je sedanji model preučevanja terorizma in radikalizacije, ki vključuje tri glavne spremenljivke: teroristično organizacijo, vladne službe in družbo, nezadosten, predlagata, da se v preučevanje namesto družbe vključi radikalni milje oziroma radikalizirani del družbe. Sedanji model predvideva, da je teoretično vsak član družbe pripravljen simpatizirati s teroristi ali se jim pridružiti, to je napačna predpostavka. V večini primerov cilje in metode teroristov podpira omejen del družbe, velika večina ga zavrača.

³⁰ Vključitev v organizacijo je pogosto spodbujena s strani osebnih odnosov, prijateljstva, znanstva, družine, torej preko osebnih mrež, ki povezujejo nasilne skupine z družbenim okoljem. Njihova socializacija poteka v okolju subkultur, kjer je prisoten militantni aktivizem, Della Porta jih poimenuje mikro mobilizacijski kontekst, Neumann pa to okolje označi za območja rekrutiranja (v Malthaner in Waldmann 2014).

posameznikov, ki imajo podobna politična in kulturna prepričanja, ampak za neposredno družbeno okolje, iz katerega se pojavijo nasilne skupine, in s katerim ostanejo simbolno povezane, saj si delijo kulturo, izkušnje, simbole, zgodbe in zgodovino. Dolgoročno lahko teroristi obstajajo samo, če jih podpira njim naklonjena skupnost. Radikalni milje predstavlja, manjkajočo konceptualno povezavo v raziskovanju političnega nasilja (Malthaner in Waldmann 2014, 993).

Milje lahko zavzame različne oblike³¹, lahko je prostorsko koncentriran ali razpršen, lokalen, mednarodni, transnacionalni, razlikuje se glede na notranjo povezanost ter vzorce družbene in politične organizacije. Radikalna skupnost se pojavi znotraj etnične ali verske manjšine v segmentiranih družbah kot odgovor represiji, napadu ali zaznani grožnji njeni kulturni, politični identiteti ali neodvisnosti, zato je njihovo članstvo omejeno in vezano na značilnosti manjšine. Radikalne mreže so lahko transnacionalne, sestavljene so iz mrež posameznikov in manjših skupin, ki so prostorsko razpršene, primer je Al Kaida in skupine, ki so z njo povezane (Malthaner in Waldmann 2014), ali IS.

Radikalni milje pa ni le okolje za zagotavljanje bodočih teroristov, ampak lahko tudi preprečuje nadaljnjo radikalizacijo, v njem so lahko posamezniki, ki so radikalizirani, vendar se nikoli ne odločijo za vstop v teroristično organizacijo, prav tako pa je možno prehajanje iz teroristične organizacije v milje, brez kaznovanja za izstop iz skupine, ki ponavadi pomeni smrt (Malthaner in Waldmann 2014).

4.3 Makro raven

Makro raven radikalizacije preučuje predpogoje na politični, kulturni in ekonomski ravni, ki ne morejo sami razložiti radikalizacije, ampak ustvarijo ugodno okolje za njen razvoj. Vključuje strukturalne značilnosti družbe, vlogo vlade in države, radikalizacijo javnega mnenja in strankarskih politik, odnose med manjšino (diaspora) in večino, vlogo pomanjkljivih družbeno-ekonomskih možnosti za celotne skupine prebivalstva, ki se lahko zaradi institucionalne izključenosti odločijo za drugačna sredstva, s katerimi bi dosegle spremembo (Schmid 2013). Globalni akcijski načrt Združenih narodov (Združeni narodi 2015) za preprečevanje nasilnega ekstremizma, sprejet leta 2015, pa doda še

31 Oblikovanje in pojav miljeja lahko poteka na tri načine: 1) teroristične skupine se lahko pojavijo iz predhodno obstoječega radikalnega miljeja, v postopnem procesu socializacije, v večini primerov v okviru stopnjevanja napetosti med protestnimi gibanji in državnimi varnostnimi silami, 2) milje in teroristične skupine se lahko oblikujejo istočasno, v odgovoru na zaznano grožnjo, postopoma se oblikuje povezanost med njima, 3) podporni milje se oblikuje kasneje, v podporo terorističnim akcijam ali kot posledica oblikovanja s strani skupine, ki se načrtno in strateško trudi ustanoviti podporno skupino (sekundarni milje), ker ji je prvotni milje odrekel podporo (Malthaner in Waldmann 2014, 984).

marginalizacijo in diskriminacijo, slabo vladavino, kršitev človekovih pravic in prava ter trajajoče in nerešene konflikte. Veldhuis in Staun (2009) sta pod vzročne dejavnike na makro ravni uvrstila slabo integracijo, mednarodne odnose, revščino, globalizacijo in modernizacijo. Sprožilni dejavniki pa so lahko dogodki, ki zahtevajo maščevanje ali delovanje, to so pomanjkanje možnosti za politično sodelovanje, nasilje proti notranji skupini, policijsko nasilje, sporne volitve, lahko pa tudi provokacija s strani sovražne zunanje skupine (prav tam). Dodamo pa lahko še migracije in notranjo razseljenost, ki so posledica vojn na Bližnjem vzhodu. Schmid (2013, 53) pravi, da je preučevanje makro ravni politično bolj občutljivo, saj vsebuje tudi opredelitev mednarodnih odnosov zahodnih vlad z avtoritarnimi in represivnimi režimi na Bližnjem vzhodu.

Kot vzrok za islamistično radikalizacijo in politično nasilje je najbolj pogosto zaslediti razlago, da so muslimani v zahodnih družbah slabo integrirani, odtujeni in izključeni iz družbe, zato naj bi bila uspešna integracija pogoj za boj proti terorizmu, saj naj bi preprečevala širjenje radikalne ideologije med mladimi. Demografske spremembe se v Evropi odražajo spremenjenem političnem in javnem diskurzu glede imigrantskih vprašanj. Države so morale oblikovati in sprejeti programe za integracijo muslimanskih imigrantov v družbo države gostiteljice, gre za politiko multikulturalnosti. Ti ukrepi so vplivali na lokalno javno mnenje glede integracije in vprašanj povezanih z manjšinami, hkrati pa so tudi vplivale na zaznavanje imigrantov do države gostiteljice (Veldhuis in Staun 2009). Položaj muslimanov in stopnja njihove integracije se razlikuje med evropskimi državami glede na splošno populacijo. V Evropi se imigrantska populacija koncentrira glede na etnijo in versko skupino, Alžirci v Franciji, Turki v Nemčiji, Maročani na Nizozemskem. Skupnosti so izolirane, druženje poteka znotraj skupine (Stern 2012). Muslimani so v primerjavi s prebivalci držav v slabšem socialno-ekonomskem položaju, medtem ko so v ZDA v povprečju bolje izobraženi in imajo višje dohodke glede na povprečnega Američana (Sageman 2004; Stern 2012).

V številnih državah so muslimani slabo integrirani tudi na političnem področju, prav tako se ne identificirajo z institucijami, ki naj bi jih na tem področju zastopale. Gre za institucionalno diskriminacijo, zato je pogost pojav vzporednih institucij, ki urejajo življenje znotraj skupnosti, kjer lahko pride do radikalizacije. Zaznavanje, da so diskriminirani in zavračani s strani družbe, ima socialne in psihološke posledice ter ogroža kulturno in socialno integracijo, vključno s problemi identitete. Z integracijo in vprašanjem radikalizacije pa so povezane tudi migracije, ki potekajo iz vojnih območij, prav tako pa iz Zahodnih držav na vojna območja, kjer se radikalizirani posamezniki pridružijo

terorističnim skupinam. V letu 2015 je samo v članicah EU za azil zaprosilo 1,9 milijona ljudi (Schmid 2016, 7).

Schmid (2016) je v raziskavi o vzročnih povezavah med terorizmom in migracijami ugotovil, da predstavlja tveganje za radikalizacijo v begunskih taboriščih velik problem, predvsem na območjih, ki so v neposredni bližini bojišč, in kjer so begunci izpostavljeni stikom z borci. Priložnost in želja po pridružitvi skupini predstavlja boljše alternativo čakanju in izolaciji, kjer ni možnosti za izobrazbo ali zaposlitev, to velja predvsem za mlajše moške (Schmid 2016, 36). Ugotovil je tudi, da lahko postanejo diaspore mesta, kjer se načrtuje teroristični napad, to je še posebej verjetno v tistih, ki so povezane z državo, kjer poteka represija s strani vlade. Pri nezadostni integraciji mladih ljudi lahko pride do iskanja identitete in pomena, kar lahko privede do sprejetja džihadistov kot vzornikov in migracije v Sirijo ali teroristično delovanje v državi gostiteljici. Vprašanje migracij pa predstavlja tudi varnostno tveganje, saj se lahko med tokom beguncev skrivajo teroristi ali vračajoči tuji borci, kar se je že izkazalo v primeru terorističnih napadov v Evropi v letu 2015 in 2016. Izzivi z nezadostno integracijo lahko predstavljajo v prihodnosti velik družbeni in varnostni problem, prav tako pa v družbi držav gostiteljic prihaja do nasilja s strani desno usmerjenih in ksenofobičnih skupin, kar bi lahko pripeljalo do porasta terorizma (Schmid 2016, 40).

Na globalni ravni sta polarizacija in radikalizacija vidni znotraj verskih, etničnih in kulturnih skupin, prisotni so razširjeni občutki nepravčnosti in neenakosti, marginalizacije in ponižanja, predvsem v muslimanski skupnosti po svetu, opazno pa je tudi v imigrantskih skupnostih po Evropi. Ta zaznavanja in čustva so pogosto spregledana (European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation 2008, 9). *»Islamski družbenoekonomski sistem ni združljiv z neoliberalno različico kapitalizma, ker gre za izrazito skupnostno religijo z močno socialno noto, ki je popolno nasprotje neoliberalnemu individualističnemu pristopu«* (Šterbenc v Inkret 2016). Šterbenc pravi, da je muslimanski svet po obdobju kolonializma še vedno v podrejenem in odvisnem položaju, Zahod ga obvladuje s *»političnimi, ekonomskimi, personalnimi in vojaškimi vzvodi«* (Šterbenc 2011). Ravno zaradi posledic politike ZDA na Bližnjem vzhodu (podpora Izraelu, sodelovanje z avtoritarnimi sistemi, uvajanje neoliberalizma, vojaško posredovanje), ni presenetljivo strukturalno nasprotovanje Zahodu, ki je prisotno v velikem delu tamkajšnje družbe. Islam je v muslimanskem svetu *»dobil vlogo nekakšnega nacionalizma, ki naj bi muslimanski*

svet branil pred pritiski, neposrednimi vdori in ponižanji, ki jih izvaja krščanski Zahod» (Šterbenc 2011, 163). Ponovna uveljavitev islama³² pomeni zavračanje evropskega in ameriškega vpliva na lokalno družbo, politiko in moralo (prav tam).

Ameriški napad je spremenil družbenopolitični položaj verskih in etničnih skupnosti, predvsem v Iraku. Politična retorika je potekala pod geslom vojne proti terorizmu, polarizacije in delitve »mi« proti »njim«, poročanja medijev o islamu kot podlagi in vzroku za terorizem, povečanja stigmatizacije in marginalizacije muslimanov v družbi in javnem življenju. Pričakovanja po vzpostavitvi bolj demokratičnega sistema se niso uresničila, ker v teh družbah ni bilo notranjepolitične podlage, na kateri bi se lahko oblikovala. Tako imenovana »arabska pomlad« se je začela decembra 2010 s protesti v Tuniziji. Do leta 2013 so bili zamenjani vladarji v Tuniziji, Egiptu, Libiji in Jemnu, vstaje so se zgodile še v Bahrajnu in Siriji, veliki protesti pa v Alžiriji, Iraku, Jordaniji, Kuvajtu, Savdski Arabiji in drugod. Glavni vzrok protestov so bili neenakost, korupcija in frustriranost ljudi zaradi krivic, ki so jih trpeli pod vladajočimi diktatorji (Stern in Berger 2016, 39).

Arabska pomlad se je kljub obetavnim začetkom končala s še bolj varnostno nestabilno regijo, s krvavo državljansko vojno v Siriji in pojavom velikega števila džihadističnih skupin, ki so izkoristile odhod ZDA v letu 2011, ki je za seboj pustil nestabilne vlade in posledično prostor za vzpon islamistične ideologije. Islamisti so spremenili politični zemljevid celotne regije Srednjega Vzhoda in severnega dela Afrike, od zmernih v Tuniziji, do militantnih v obliki IS. Wright (2015) trdi, da predstavlja islamizem eno najmočnejših sil 21. stoletja. Šterbenc (2011) pravi, da so glavni ideologi političnega islama (Ibn Tajmija, Al Bana, Mavdudi in Kutb) delovali v razmerah občutka zunanega pritiska (križarske vojne, mongolski vdori in evropski kolonializem-imperializem), zato so bila militantna stališča posledica političnih okoliščin³³. Wright (2015) se strinja, da so bila islamistična gibanja zgodovinska reakcija na represivne režime, regionalne konflikte ali tujo intervencijo, po arabskih vstajah v letu 2011 pa so prišla v

32 Ponovni dvig islama v muslimanskem svetu (od Sudana do Indonezije) v 70. in 80. letih 20. stoletja je »posledica odziva na modernizacijo, ekonomskega neuspeha sekularno usmerjenih postkolonialnih elit ter odpora proti percipirani zahodni grožnji« (Šterbenc 2011, 162). Kaže se v 1) naraščanju osebne religioznosti, 2) vse večji prisotnosti islama na javnem področju in 3) krepitvi političnega islama v obliki fundamentalističnih gibanj (zmernih in militantnih) (Šterbenc 2011, 105).

33 Ustanovitev Muslimanskega bratstva, ki pomeni začetek radikalnega modernega islamizma, je bila reakcija na kolonializem (Wright 2015) in na idejo sekularizacije, ki ji je bila naklonjena elita povezana z Zahodom (Šterbenc 2011). Džihad je predstavljal osebno dolžnost proti tujim okupacijskim silam, pojavi se koncept islamske države, ki ga je še posebej poudarjal Mavdudi, vendar je zavračal nasilje, poudarjal je vlogo izobraževanja in načrtno islamizacijo družbe (Šterbenc 2011).

proaktivno fazo. Zunanji opazovalci so to videli kot premik k islamizmu, vendar so bili islamisti povlečeni k demokraciji (prav tam). Novo nastale politične stranke na Bližnjem vzhodu, na volitvah (med leti 2012 in 2014) jih je sodelovalo preko 50, so uspele pritegniti na milijone podpornikov, osvojile so sedeže v parlamentih v Egiptu, Tuniziji in Maroku, pomembno podporo pa so imele tudi v Siriji, Iraku, Jemnu, Libiji in Kuvajtu. Vendar nobena izmed strank ni imela učinkovitega programa za vladanje, hkrati pa so se novi politični situaciji uprli tudi avtokratski vladarji, zato je veliko strank propadlo. Nobena izmed njih ni bila zmerna po zahodnih merilih, vendar so bile v islamističnem kontekstu. V istem obdobju je prišlo tudi do dviga militantnih skupin (Wright 2015).

Posledica teh politik in spremenjenih političnih razmer je bila tudi krepitev in oblikovanje globalnega militantnega salafistično-džihadističnega gibanja, ki ga povezuje politična ideologija boja proti krivicam in politiki Zahoda. Omogočajo ga globalizacija, modernizacija, razvoj transportnega sistema in komunikacij, vključno z internetom, saj omogočajo globalno povezanost in vidnost. Razširjenost tega gibanja vpliva na proces radikalizacije, ker naslavlja krivice in zamere v imenu skupnosti (muslimani), ki niso le zaznane za prebivalce regije, ampak vidne tudi širše preko medijev in interneta. Islamistična ideologija ima tako dokaz za svoje trditve, da Zahod napada muslimane.

Po napadu na Irak (2003) se je začela krepiti tudi religijska identiteta sunitov³⁴, najprej v Iraku, nato po vsem muslimanskem svetu, hkrati se je povečal negativen odnos do šiitov. Prišlo je do učinka kulturne obrambe, ki pomeni, da se v primeru konflikta krepita njuna religijska identiteta, vključno z radikalnostjo (Šterbenc v Inkret 2016). Tako se krepita identiteta sunitov nasproti šiitom in muslimanska identiteta nasproti krščanstvu. Napad ZDA so suniti videli kot zahodni neoimperialni vdor, prišlo je do povečanja osebne religioznosti in večjega vpliva religije v politični dejavnosti, ter krepitve sunitskih militantnih skupin³⁵ (Šterbenc 2011, 270–271). V takih okoliščinah se je oblikovala tudi IS oziroma njena predhodnica Al Kaida v Iraku. Nasilje skrajnih militantnih skupin ima značilnosti religijskega nasilja, ki se kaže v brutalnosti, razčlovečenju šiitov, obstoju percepcije mučeništva in (samo)žrtvovanja pri sunitskih napadalcih ter dolg časovni potek

34 Zgodovinski razcep na sunite in šiite »/.../ ni temeljil na religijski doktrini ali avtoriteti, temveč na nesoglasju med različnimi skupinami glede politične zadeve /.../ kdo in na kakšni podlagi lahko vodi muslimansko skupnost oziroma nasledi preroka Mohameda kot duhovni in posvetni voditelj« (Šterbenc 2011, 98).

35 Jones (2014) je analiziral salafistično-džihadistične skupine in prišel do ugotovitve, da sta se njihovo število in aktivnost močno povečala na območju Severne Afrike in Sirije po letu 2011, vzrok je spremenjena politična situacija v državah na tem območju, ter vojna v Siriji. Število skupin se je iz treh leta 1988 povzpelo na 31 v letu 2011, leta 2013 pa jih je bilo že 49. Povečalo se je tudi število aktivnih salafistično-džihadističnih borcev, v letu 2013 naj bi jih bilo med 30.000 in 90.000 (prav tam).

(Šterbenc 2011, 283–285).

Pojav IS in ustanovitev kalifata leta 2014 je posledica vakuuma moči na ravni držav in radikalizacije salafistično-džihadističnega gibanja. Ignoriranje ustanovitve kalifata in neupoštevanje njegove vloge v zgodovini muslimanov s strani Zahodnih držav v izvajanju protiterorističnega delovanja ima posledice v stopnjevanju nasilja. V regiji ne poteka samo bojevanje proti obstoječim režimom in koalicijskim silam³⁶, ampak tudi za prevlado med džihadističnimi skupinami, kar nasilje le še stopnjuje.

Podobno kot se je radikaliziralo islamistično gibanje, se je radikalizirala tudi nacionalnovarnostna politika Zahodnih držav (Kundnani 2012, 22). Države so se same radikalizirale po 11. septembru 2001, prav tako tudi nedržavni akterji, za obe strani je postala uporaba nasilja v več kontekstih sprejemljivejša možnost. Tako so se radikalizirale demokratične in muslimanske družbe, kot tudi teroristične organizacije in salafistično-džihadistična gibanja. Samo z analiziranjem medsebojnega vplivanja različnih strani v konfliktu, kako druga stran razume dejanja druge, bi bilo možno razložiti, zakaj se je število nasilnih dejanj domačih teroristov po vojni v Iraku v Evropi povečalo (prav tam).

Schmid (2013, 36) pravi, da morajo države najti ravnotežje pri sprejetju in izvajanju protiradikalizacijskih in protiterorističnih ukrepov (tarčne usmrtitve, napadi z brezpilotnimi letali, mučenja) med svobodo in varnostjo. Razmerje med njima je odvisno od prisotnosti in resnosti groženj, največkrat se države v primeru ogrožanja odločijo za varnost. Če države odreagirajo (zaradi provokacij teroristov) in postanejo agresivne in represivne, pride pogosto do dodatne mobilizacije s strani teh skupin ali miljeja, ki jih podpira in se istoveti z njihovimi cilji, ta pojav imenujemo sekundarna radikalizacija. Kundnani (2012) pa opozori, da je ravno zaradi politik Zahoda prišlo do političnega konteksta, kjer je napad na zahodne prebivalce postal legitimen.

Vzroke in predpogoje, ki omogočajo radikalizacijo na makro ravni je treba preučevati celostno in v povezavi s posameznikom, njihov vpliv se razlikuje glede na posameznika, družbeno okolje, skupinsko pripadnost itd. Prav tako pa si jih posamezniki različno razlagajo in jih občutijo, veliko vlogo imajo mediji in informacije, prav tako pa tudi privlačnost islamistične in džihadistične ideologije, ki predstavljata alternativo in objubljata rešitev.

36 Hegghammer (2013) govori o notranje-solidarnostni normi med suniti, ki jo je Azam leta 1980 interpretiral, da si morajo muslimani medsebojno pomagati tudi v vojaškem pogledu. Njegova razlaga je postala inspiracija in utemeljevanje za tuje borce, ki se je izrazila v vseh konfliktih po letu 1990. V primeru Sirije je doktrina tujih borcev komu pomagaš in ne proti komu se bojuješ.

4. 3. 1 Dejavniki povezani s terorizmom in radikalizacijo

Rezultati širokega spektra statističnih testiranj, ki jih je izvedel IEP (GTI 2015, 67–72), kažejo, da je terorizem povezan z ravno političnega nasilja (zmerjen z lestvico političnega terorja, ang. Political Terror Scale) in trajajočimi konflikti znotraj države. Okoli 55 odstotkov vseh terorističnih napadov med leti 1989 in 2014 se je pojavilo v državah, ki so bile v tistem času vpletene v nasilni notranji konflikt. Dodatnih 33 odstotkov se je pojavilo v državah, ki so bile vpletene v civilni konflikt, ki je vključeval mednarodne sile. To nakazuje, da je teroristična aktivnost neločljivo povezana s širšo varnostjo in varnostnim okoljem držav. Krivice in zamere, ki so posledica teh konfliktov, so tudi glavni vzrok za teroristično aktivnost.

V državah, ki so vključene v Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), obstaja statistična povezava med terorizmom in negativnim zaznavanjem imigracij, visoko stopnjo militarizma in dostopa do lahkega orožja, kriminala, stopnjo dohodkovne neenakosti, višjo nezaposlenost med mladimi, urbanizacijo, zločinov povezanih z drogami, manjšim zaupanjem v izobrazbo in medije, demokracijo in družbeno povezanost. V državah, ki niso članice OECD, obstaja povezava med terorizmom in trajajočim konfliktom, nasilnimi demonstracijami, šibkim poslovnim okoljem, razdeljenimi elitami in zgodovino medskupinskega nasilja. Na globalni ravni so to skupinske zamere, politični teror, varnost, versko nasilje, obstoj nasilnih političnih organizacij, politik proti verski svobodi, manjše spoštovanje mednarodnega prava in politična nestabilnost (GTI 2015, 71).

Zgoraj navedeni dejavniki, ki so statistično dokazano povezani s teroristično dejavnostjo, tudi potrjujejo predhodno obravnavane predpogoje na makro ravni, ki predstavljajo tveganje za pojav radikalizacije.

5 MODELI RADIKALIZACIJE

Predstavljeni modeli radikalizacije prikazujejo potek procesa radikalizacije, temeljijo na vidnih in ponavljajočih se vzorcih obnašanja posameznikov ali skupin v preučevanih primerih radikalizacije. Proces je kombinacija različnih dejavnikov, linearnost poteka, ki je predstavljena v modelih, je redko prisotna. Modeli so predstavljali temelj za sprejetje politik in ukrepov držav v boju proti islamistični radikalizaciji, predvsem njeni nasilni obliki, ki se kaže v terorizmu. Predstavljajo pa tudi teoretični okvir pri analizi tega pojava. Vsak model ima svoje prednosti in pomanjkljivosti.

5.1 Psihološki model radikalizacije (Kruglanski in drugi 2014)

Kruglanski in drugi (2014) so predstavili psihološki model radikalizacije, ki temelji na iskanju osebne pomembnosti (ang. quest for significance) in pomeni motivacijo, ki potisne posameznika proti nasilnemu ekstremizmu. Model temelji na teoriji nasilne radikalizacije, na predpostavki o iskanju pomembnosti, ki so ga postavili Kruglanski in drugi leta 2009, in na empiričnih dokazih, predlagajo pa tudi prenos modela v politiko in uporabo za preprečevanje radikalizacije (Kruglanski in drugi 2014, 70). Radikalizacija³⁷ je proces, v katerem posameznik podpira ali posvoji radikalna sredstva za doseg nekega cilja, pri tem začne prevladovati en, osrednji cilj, ki mu postane posameznik zavezan³⁸, ostali cilji so v ozadju (prav tam). V središču modela je iskanje pomembnosti, ki je temeljna želja po pomenu, biti nekdo, imeti spoštovanje. Koncept iskanja pomembnosti zaobjema vse motive, ki ponujajo razlago za teroristično delovanje, to so čast, maščevanje, nepravilnost, vera, lojalnost vodji, nagrada v posmrtnem življenju, sprememba socialnega statusa (družine) itd. (Kruglanski in drugi, 2014). Izguba pomembnosti vpliva na sprejem ideologije, ki posameznikom predlaga in omogoča sredstva za njeno ponovno pridobitev in delovanje.

Model je sestavljen iz 1) motivacijske (cilj oziroma iskanje pomena) 2) ideološke (opredeljuje sredstva in metode za doseg cilja) in 3) socialne (proces druženja

37 Opredelitev radikalizacije je težavna ravno zaradi njene narave nedokončnosti in različnih stopenj v procesu. Nedokončnost pomeni, da težko določimo, kdaj je neko obnašanje (dovolj) radikalno v okviru sredstev in prepričanja radikaliziranega posameznika. Stopnje radikalizacije pa se nanašajo na obliko sodelovanja v terorizmu. Tako je nekdo, ki ima v teroristični organizaciji alternativne vloge (programer, kuhar, uradnik) manj radikaliziran kot samomorilski napadalec (Kruglanski in drugi 2014, 71).

38 Primer je samomorilski napadalec, ki mu je glavni cilj detonacija eksploziva in poboj ljudi, vendar to stori za ceno svojega življenja. Postane mučenik za določen cilj, vendar pri tem zanemari druge cilje, ki bi jih lahko dosegel v življenju (Kruglanski in Webber 2014, 379).

in skupinska dinamika) komponente (Kruglanski in drugi 2014). Radikalizacija je rezultat zblíževanja teh elementov, nanjo pa vplivajo tudi osebnost, kultura ali situacijski dejavniki.

1) *Motivacija*: iskanje in aktivacija pomembnosti, cilja

Motivacijski dejavniki, ki naslavljajo posameznikov cilj ali razlog za radikalizacijo, se med posamezniki razlikujejo in niso prisotni ves čas. Na posameznikovo obnašanje začnejo vplivati šele, ko pride do situacije, da se aktivirajo. Posameznik pa začne iskati rešitve za njihovo razrešitev. Do aktivacije motivacije za delovanje pride v treh primerih: izguba pomembnosti (ponižanje, kar ustreza psihološkemu konstruktu deprivacije), grožnja po izgubi pomembnosti (izogibanje) in možnost po pridobitvi pomembnosti (spodbuda) (prav tam).

Do izgube pomembnosti pride v primerih ponižanja, nespoštovanja ali sramu (sramotenja). Ponižanje se lahko zgodi na individualni ali kolektivni ravni. Pogosto je individualno ponižanje povezano z neposrednimi posledicami nasilnega konflikta z zunanjo skupino, povzročijo pa ga lahko tudi splošni, ekonomski, socialni in politični pogoji, ki veljajo v določeni državi (konflikt, nestabilnost, negotovost, nezmožnost vlade zagotavljati red). Na kolektivni ravni je izguba pomembnosti povezana s posameznikovo socialno identiteto, v tem primeru je napadena skupina, s katero se identificira, in ne posameznik (izguba socialne identitete pomembnosti). Primer so muslimanski imigranti, ki živijo v Evropi, ki so soočeni s sovražnim odnosom ljudi in naraščajočo islamofobijo (Kruglanski in drugi 2014, 75). Že sama grožnja izgube pomembnosti lahko vpliva na aktivacijo iskanja rešitve. Občutke kolektivnega ponižanja uporabljajo teroristi v svoji propagandi in tako motivirajo posameznike k delovanju. Posameznik se lahko odloči za teroristično dejanje, če se pojavi možnost po pridobitvi pomembnosti, to se kaže v izboljšanjem statusu, statusu mučenika ali heroja (prav tam).

2) *Ideologija*: terorizem kot pot do pomembnosti

Po aktivaciji iskanja pomembnosti mora posameznik določiti sredstva za doseg cilja, v primeru terorizma je to ideologija, ki utemeljuje teroristično delovanje in hkrati daje navodila, kaj morajo posamezniki narediti. Ideologija je kolektivno prepričanje, ki v primeru radikalizacije identificira radikalno aktivnost (nasilje in terorizem) kot sredstvo izbire za doseg cilja osebnega pomena (Kruglanski in drugi 2014, 76). Ideologija tako določa sredstvo za doseg cilja. Posameznik ima na voljo več izbir, odvisne so od kulture v kateri prebiva, vključitev v nasilno, radikalizirano skupino je le ena izmed njih. Ko je skupina ogrožena, je ravno ideologija tista, ki predpisuje sredstva za njeno ohranitev, v primeru radikalizacije, sta to nasilje in terorizem (Kruglanski in Webber 2014, 382).

Večina ideologij, ki upravičujejo terorizem, vsebuje zamere, krivca in metodo. Najprej je treba prepoznati zamere, to so nepravilnosti zaradi katerih trpi skupina, ideologija krivi zunanjo skupino, ki je odgovorna za te nepravilnosti, hkrati pa ponuja rešitev za ta problem (Kruglanski in Webber 2014, 382). V nekaterih primerih so zamere lahko resnične, v drugih gre le za iskanje krivca, ki ga najdejo v sovražni zunanji skupini. Ko so bile zamere in krivec naslovljene, se pojavi vprašanje metode in njene moralne utemeljitve, predvsem v primeru terorizma in pobijanja. To se zgodi na semantični in retorični ravni. V prvem primeru se skupini pripisuje nečloveške lastnosti, gre za dehumanizacijo, v drugem primeru pa gre za utemeljitev nujnosti nasilja pod določenimi pogoji (grožnja z uničenjem skupine), prikaže se v kontekstu vojnega stanja, pobijanje je dovoljeno, tudi civilisti so odgovorni za dejanja svojih vlad. Če vsebuje ideologija nasilje kot sredstvo za doseg pomembnosti, potem bo to sredstvo tudi bolj verjetno uporabljeno (Kruglanski in drugi 2014; Kruglanski in Webber 2014).

3) *Socialni proces*: skupinska dinamika

Ideologija predstavlja deljeno realnost, ki si jo deli skupina ljudi, ljudje se obračajo k ideologijam, ki so zasidrane v prepričanjih, ki si jih deli skupina (Kruglanski in Webber 2014). Zavezanost ideologiji je spodbujena preko socialnih povezav in tudi skupinskega pritiska, ki ga občuti posameznik, ko drugi zagovarjajo določeno ideologijo, gre za moč vplivanja na odločitve posameznikov. Kruglanski in Webber (2014, 383) navajata Sagemana, da odtujeni in jezni muslimani najdejo v mošejah prijateljstvo in podporo, če se vključijo v skupino, ki zagovarja ekstremne ideje, je večja verjetnost, da jih posvojijo. Procesi rekrutacije so zato usmerjeni predvsem na mlajše posameznike, ki so nagnjeni h krizi identitete, v skupinah prevladuje skupinska identiteta, ki prevlada nad osebno (prav tam). V psihološki literaturi obstaja veliko dokazov, da so skupinske odločitve in vedenje bolj ekstremni in polarizirani, kot tiste, ki jih sprejme posameznik (Kruglanski in Webber 2014, 384). Ravno skupinska dinamika lahko razloži, kako lahko mreže, skupine vodijo posameznika na poti radikalizacije in kako postanejo skupine zavezane ekstremnim dejanjem (prav tam).

Zgoraj naveden proces ne poteka vedno v predstavljenem vrstnem redu, proces se lahko začne s socialnim kontaktom, posameznik želi najprej izpolniti potrebo po pripadnosti, šele nato je seznanjen z ideologijo skupine, ki se ji je priključil. Posameznik se lahko sreča z ideologijo, ki upravičuje terorizem preko različnih medijev (spletne klepetalnice ali pridige ekstremističnih pridigarjev) ali preko rekruterjev terorističnih organizacij (Kruglanski in Webber 2014; Kruglanski in drugi 2014).

5. 2 NYPD model (Silber in Bhatt 2007)

NYPD (Newyorška policija, ang. New York Police Department) je leta 2007 objavil študijo z naslovom Radikalizacija na Zahodu: domača grožnja, katere avtorja sta višja obveščevalna analitika Mitchell D. Silber in Arvin Bhatt. Leta 2009 je bil objavljen dodatek poročila, ki je zmanjšal vlogo islama kot temeljnega dejavnika za radikalizacijo, vendar se sam model ni spremenil. Model temelji na analizi desetih primerov uspešno izvedenih ali pravočasno prekinjenih terorističnih napadov, med drugim tudi napad na ZDA leta 2001. Model predpostavlja, da je proces radikalizacije lahko prekiniti v zgodnjih fazah s strani kazenskega pregona, ker so znaki procesa vidni. Glavni motiv za radikalizacijo je džihadistično-salafistična ideologija, osnovni element je religija in versko obnašanje. Model ima štiri stopnje (Slika 5. 1.): predradikalizacija, samoidentifikacija, indoktrinacija in džihadizacija, sledijo si linearno, proces radikalizacije poteka od spodaj navzgor (Silber in Bhatt 2007).

Slika 5. 1.: Potek procesa radikalizacije

Vir: Silber in Bhatt (2007, 19).

1) *Predradikalizacija* opisuje situacijo, v kateri se nahaja posameznik (njegov izvor, način življenja, vera, družbeni položaj, soseska in stopnja izobrazbe) pred izpostavljenostjo džihadistično-salafistični islamistični ideologiji Silber in Bhatt (2007, 22). Avtorja trdita, da obstajajo podobnosti med demografskimi, socialnimi in psihosocialnimi dejavniki, ki nakazujejo ranljivost kandidatov za radikalizacijo. Za primer vpliva demografskih značilnosti navajata okolje, kjer skupine etničnih prebivalcev, v večini muslimanov, služijo kot »ideološka zatočišča«. Trdita, da je etnična čistost in izoliranost teh skupnosti razlog za širjenje ekstremizma, ki se širi pod pretvezo usmerjanja skupnosti v bolj predane oblike islama. Ravno zato so posamezniki, ki živijo v teh skupnostih, bolj dovzetni za ekstremistične ideje (Silber in Bhatt 2007).

Silver in Bhatt (2007, 23) sta v študiji primerov prišla do ugotovitve, da gre v analiziranih primerih za moške muslimane, stare pod 35 let, prebivalce in državljane Zahodnih liberalnih demokracij, različnih etničnih izvorov, srednjega razreda, izobražene, tudi spreobrnjene v islam. Ti posamezniki ne začnejo kot radikanci ali predani muslimani, vsakdanji so v smislu, da imajo navadna življenja in službe ter z malo, če sploh, zgodovine kriminalnih dejanj.

2) *Samoidentifikacija* opisuje posameznikovo zgodnje raziskovanje salafizma in postopno usmerjanje od stare identitete. Posameznik se začne povezovati s podobno mislečimi posamezniki. Nova identiteta se oblikuje v skladu s salafistično filozofijo, ideologijo in vrednotami. Pobudnik tega raziskovanja je spoznavno odprtje, ki izzove obstoječa prepričanja in odpre posameznikovo razmišljanje novemu pogledu na svet, ki ga opredeljuje tudi novo versko iskanje. To spoznanje se zgodi zaradi stisk, ki jih občuti posameznik, in so lahko: ekonomske (izguba službe, otežena mobilnost), socialne (odtujenost, diskriminacija, rasizem, ki je lahko zaznan ali dejanski), politične (mednarodni konflikti, ki vključujejo muslimane) in osebne (smrt v ožji družini). Glavni vpliv na tej stopnji predstavljajo prijatelji, družina, verski voditelji, literatura in internet (Silber in Bhatt 2007, 30).

Pomembni inkubatorji, kjer se posameznik socializira, so mošeje, vendar še bolj verjetno lokali, mesta, kjer se zbirajo taksisti, zapuščene hiše, zapori, študentska združenja, nevladne organizacije (Silber in Bhatt 2007, 20). Na tej stopnji predstavlja internet vir informacij o islamu in možnost za povezovanje z drugimi posamezniki, ki sledijo salafistični ideologiji. Posameznik si izbere skupino, ki deli njegova nova odkritja, včasih se te skupine razvijejo v dejanske teroristične celice. Glavna dokaza (indikatorja), ki nakazujeta na napredovanje v smeri radikalizacije, sta prevzemanje salafistične miselnosti in redno obiskovanje mošeje, kjer pridigajo salafizem. Znaki, ki kažejo, da so posamezniki sprejeli salafizem, so odtujenost od prejšnjega življenja, povezujejo se z enakomislečimi posamezniki, pridružijo se skupini, ki zagovarja salafizem, odpovedo se razvadam kot so kajenje, popivanje, igranje na srečo, hip-hop oblačilom, nositi začnejo tradicionalna oblačila, pustijo si rasti brado, vključijo se v socialni aktivizem, z namenom izboljšanja problemov v skupnosti (Silber in Bhatt 2007, 30–31).

3) *Indoktrinacija* se pojavi na tretji stopnji, kjer posameznik okrepi svoja prepričanja ter v celoti posvoji džihadistično-salafistično ideologijo in upravičenost militantnega džihada. Cilj posameznika se poenoti s ciljem salafizma, ki je ustanovitev čiste fundamentalistične muslimanske skupnosti. Sprejme versko-politično prepričanje, ki

upravičuje, legitimizira, vzpodbuja ali podpira nasilje nasproti vsemu, kar ni islamsko, vključno z Zahodom, njegovimi prebivalci, zavezniki ali drugimi muslimani, ki ne delijo tega prepričanja (Silber in Bhatt 2007, 36). Internet deluje na tej stopnji kot »pralec možganov«, postane odmevni prostor, kjer se posameznik usmeri v iskanje virov, ki potrjujejo njegov spremenjen pogled na svet. Gradivo se širi preko forumov, družbenih omrežij; tako dobi internet vlogo pospeševalca radikalizacije. Skupina postane pomembna, saj vzpodbuja in utrjuje nove poglede. Prav tako postane pomemben duhovni vodja, ki utrjuje verske poglede ter skozi njih razlaga in upravičuje ekstremistična stališča. Glavna indikatorja na tej stopnji sta umik iz mošeje, saj so njihovi pogledi preveč ekstremni, hkrati pa dojemajo mošejo kot grožnjo, ki bi lahko razkrila njihove namene (prav tam). To velja še posebej po letu 2001, saj so mošeje bolj nadzirane s strani obveščevalcev in organov kazenskega pregona.

4) *Džihadizacija* se zgodi na zadnji stopnji. Člani združbe sprejmejo, da je njihova individualna dolžnost sodelovati v džihadu, sami sebe vidijo kot svete bojvnike ali mudžahedine. Posamezniki se vidijo kot člani gibanja, najpomembnejši postane občutek privrženosti skupini, pojavi se skupinsko mišljenje, ki še utrjuje odločenost za skupinsko izvedbo terorističnega dejanja. Če se skupina odloči za napad, je naslednji korak izbira cilja in operativno načrtovanje. Internet postane taktični vir za pridobivanje navodil za izdelavo orožja, zbiranje informacij o potencialnih tarčah, zagotavlja pa tudi duhovno utemeljevanje za napad. Glavni cilj predstavlja kaznovanje Zahoda, strmoglavljenje demokratične vladavine, ponovna ustanovitev kalifata in vpeljava šarije (Silber in Bhatt 2007, 43–45). Za ostale stopnje je značilno, da potekajo postopoma, v dveh, treh letih, medtem, ko se lahko zadnja stopnja razvije zelo hitro, tudi v nekaj tednih. S sprejetjem džihada kot dolžnosti, se posamezniki udeležijo vojaškega usposabljanja izven države prebivanja, v posebej za to namenjenih taborih, nekateri pa se umaknejo v iskanje poglobljenega raziskovanja vere v verske centre, ki podpirajo salafizem. V postopku priprave na napad se člani skupine izolirajo od zunanjega okolja, poveča se medsebojna navezanost, odločijo se za tarčo napada, razdelijo si vloge, načrtujejo napad. Podatke pridobijo z opazovanjem tarče, z dosegljivimi podatki na internetu, nadaljujejo s pridobivanjem orožja ali njegovim razvojem, končna stopnja je izvedba terorističnega napada (prav tam).

Vstop v proces radikalizacije ne pomeni, da bo posameznik napredoval skozi vse štiri stopnje in postal terorist. Posamezniki, ki so bili radikalizirani, vendar niso džihadisti, lahko služijo kot mentorji in vplivni predstavniki tistim, ki lahko postanejo teroristi (Silber

in Bhatt 2007, 10). Ugotovitev poročila je, da ne obstaja splošni profil potencialnega terorista, vendar ta model vseeno razvije profil za identifikacijo po posameznih stopnjah. Model poudarja zgodnje posredovanje, ključno je v predradikalizacijski stopnji, vendar je ravno na tej stopnji opis najbolj splošen, opisu ustreza vsak mlad musliman (Patel 2011, 16).

Poznavanje modela je pomembno, ker so se na njegovi podlagi oblikovale tudi druge politike v okviru organov kazenskega pregona v ZDA, vplival je tudi na raziskovanje procesa radikalizacije. Trditev, da je džihadistična ali džihadistično-salafistična ideologija glavni spodbujevalec nasilja in terorizma, je upravičevala politiko usmerjenega nadzorovanja ameriških muslimanov in njihovega obnašanja (Patel 2011, 14). Leta 2011 so raziskovalni novinarji Associated Press, Matt Apuzzo, Adam Goldman, Eileen Sullivan in Chris Hawley (leta 2012 so dobili Pulitzerjevo nagrado za poročanje), v seriji prispevkov dokazali, da je NYPD sistematično vohunila v muslimanskih skupnostih, prisluškovala v mošejah, infiltrirala svoje obveščevalce v muslimanske skupnosti, fotografirala in snemala ljudi, posamezniki in skupine so bile nadzorovane celo, če ni bilo nobenih dokazov za povezavo s terorizmom ali kriminalom, podlaga za nadzor je bila etnična pripadnost prebivalstva. Novinarji so poročali o kartiranem določanju enot na temelju demografske pripadnosti ljudi, nadzoru in prisluškovanju v mošejah, študentskih in političnih skupinah (Associated Press 2012).

Njihovo poročanje je bilo tudi podlaga za dve tožbi vloženi proti NYPD s strani zagovornikov pravic ljudi ter odvetniških skupin s strani verskih voditeljev, voditeljev skupnosti, mošej in dobrodelnih organizacij. Vsebina poravnave tožb med drugim vsebuje tudi prepoved preiskav, v katerih so rasa, vera ali etnija določeni kot izvorni oziroma motivacijski dejavnik, omejitev uporabe tajnih in zaupnih informatorjev, imenovanje civilnega predstavnika za nadzor v NYPD in odstranitev poročila s spletne strani (Holpuch 2016).

Zagovornika modela Jenkins in Daddario (2016) pravita, da bo poročilo ostalo na internetu, njegovo zavračanje je le simbolično. NYPD bo nadaljevala svoje preiskave radikaliziranih moških in žensk, zavračanje tudi ne bo imelo nobenega vpliva na raziskovanje in analize nasilnega ekstremizma, vključno znotraj muslimanskih skupnosti. Strinjata se, da skupnost ne sme biti nadzorovana zaradi religije, vendar tudi ne izvzeta iz zakonitega zbiranja podatkov s strani obveščevalne skupnosti.

Rezultat izvajanja teh spornih politik ima posledice v slabih odnosih med skupnostjo in policisti, muslimani se počutijo nadzorovane, v javnosti se krepi negativno

mnenje o islamu kot religiji in njenih pripadnikih, z vsakim novim napadom ali odkritim načrtovanjem terorističnega napada, pa se ta predsodek še okrepi. V zadnjih letih so se ukrepi za preprečevanje radikalizacije, širjenja ekstremizma in terorizma, usmerili v sodelovanje skupnosti in verskih voditeljev z organi kazenskega pregona, zdravstvenih delavcev, učiteljev in socialnih delavcev, vodenje zgoraj navedenih spornih politik pa te ukrepe otežuje.

5.3 Model 12 mehanizmov politične radikalizacije (McCauley in Moskalkenko, 2008)

McCauley in Moskalkenko (2008) ločita tri ravni, na katerih se dogaja radikalizacija: posameznik, skupina in množica, vzroke za radikalizacijo na teh ravneh predstavi z 12 mehanizmi. Politična radikalizacija je predstavljena kot dimenzija povečanih ekstremnih prepričanj, čustev in obnašanj v podporo medskupinskemu konfliktu in nasilju. Radikalizacija pomeni spremembo prepričanj, čustev in obnašanj v smeri, ki upravičuje medskupinsko nasilje in zahteva žrtvovanje v obrambo notranje skupine.

Pomembno je razumeti, da se država in njeni prebivalci radikalizirajo v pripravi na meddržavni konflikt in vojno, prav tako pa tudi v primeru državnega odgovora na terorizem. Razširjeno razpravljanje o radikalizaciji se osredotoča na nedržavne skupine, ki predstavljajo izziv ali grožnjo državi. Podobno je terorizem kot sredstvo politične kontrole pretežno delo vlade, splošna smer razprave povezuje terorizem z dejanji nedržavnih skupin. Radikalizacija se nanaša na povečano ekstremnost nedržavnih izzivov do državne avtoritete (McCauley in Moskalkenko 2008, 416). Osebne zamere se pogosto omenja kot motiv, da se posameznik odloči za ukrepanje, hkrati pa se kot pripadnik različnih skupin identificira s skupinskimi zamerami, ki jih prenašajo množični mediji, govornice ali pričanja drugih, tako zamere skupine postanejo njegove. Navedeni mehanizmi so bili oblikovani na podlagi študij primerov terorističnih skupin in posameznih teroristov, mehanizmi se med seboj dopolnjujejo, prisotnost enega ne izključuje pojava drugega v analizi istega primera, njihov seznam ni dokončen, saj se lahko razvijejo novi (McCauley in Moskalkenko 2008).

Spodaj so opisani mehanizmi in njihove značilnosti, ki sta jih objavila McCauley in Moskalkenko (2008, 417–428):

- 1. Radikalizacija zaradi osebne viktimizacije:** mehanizem opisuje pot samomorilskih teroristov. Posameznik se maščuje zaradi preteklih izkušenj in osebnih zamer, sam se vidi kot žrtev zlorab, zato se odloči za maščevanje. Pomembnost osebnih zamer kot motivov za terorizem zasledimo že pri ruskih teroristih v poznem 19. stoletju. Primer so čečenske črne vdove, ki maščujejo svoje može in brate. Podatki, ki bi

prikazovali, koliko teroristov ima osebno zgodovino viktimizacije in zlorab, ki bi lahko razložili njihovo žrtvovanje, so skoraj neobstoječi. Majhna verjetnost je, da bi osebne zamere šteli za skupinsko žrtvovanje, razen če so predstavljene v okviru skupinskih zamer.

2. **Radikalizacija zaradi političnih zamer:** v odgovor na politični razvoj in dogodke, se posameznik odloči za lastno akcijo in nasilje. Posamezniki se identificirajo z zamerami izbrane skupine, sami jih osebno niso izkusili. Najbolj znan primer je bil Ted Kaczynski (Unabomber); v ta mehanizem sodijo tudi teroristi samotarji. Primeri, ko posameznik izvede akcijo sam, brez povezave z nekim širšim intelektualnim gibanjem, so redki. V tej kategoriji je moč zaslediti določene psihopatologije, tako naj bi ti posamezniki odgovarjali na svoje lastne demone. Teroristične skupine se takih posameznikov izogibajo, ker jim zaradi njihovih zdravstvenih težav ne zaupajo, lahko pa tudi ogrozijo delovanje skupine.

3. **Radikalizacija s pridružitvijo radikalni skupini – spolzko pobočje:** radikalizacija je postopen proces, primeri nenadnega terorističnega delovanja so vidni samo zato, ker so redki. Posameznik si mora svoje mesto v skupini prislužiti, skupina mu mora zaupati, to zaupanje tudi preverjajo z manjšimi preizkusi, napredovanje je postopno. Svoje delovanje v teroristični skupini si mora vsak razložiti sam, prav tako tudi upravičiti svoj namen. Moč samoprepričevanja je v socialni psihologiji zelo raziskano področje, napredovanje radikalizacije, ki je vidno v spremenjenem obnašanju, najbolje ponazorita Milgramov eksperiment poslušnosti in Zimbardov zaporniški eksperiment. Oba eksperimenta dokazeta vzorec postopnega razvoja radikalnega obnašanja in vedenja. Samoradikalizacija je spolzko pobočje, saj posameznik svoje ekstremno obnašanje podkrepi z vedno bolj ekstremnimi opravičili, s katerimi upravičuje svoja dejanja.

4. **Radikalizacija s pridružitvijo radikalni skupini – moč ljubezni:** posamezniki so pogosto rekrutirani v teroristično skupino preko osebnih povezav s teroristi, te povezave obsegajo družinske, prijateljske in ljubezenske vezi. Zaupanje določa mrežo, v kateri radikalci in teroristi rekrutirajo, ljubezen pa pogosto določa kdo se bo pridružil. Predanost tovarišem lahko povzroči, da se klika, družba skupaj pridruži teroristični skupini. Ko je posameznik v teroristični skupini, je ravno ljubezen do prijateljev, tovarišev in soborcev tista, ki povečuje povezanost skupine, druga dejavnika sta še skupna zavezanost ciljem in prisotnost istih groženj iz okolja. Skupinska solidarnost in privrženost skupini pa nista samo močan dejavnik pri pridružitvi, ampak tudi otežujeta izstop iz skupine.

5. **Skupinska radikalizacija v podobno mislečih skupinah:** v skupinah, v katerih se posamezniki med seboj ne poznajo, vendar se povežejo zaradi mnenj in prepričanj, ki si

jih delijo, se v razpravi o prepričanjih pojavi sprememba na dveh ravneh: naraščajoče strinjanje glede zadeve in premik mišljenja povprečnega člana. Ta premik je v smeri povečane skrajnosti glede na mnenje o zadevi, ki so ga imeli posamezniki pred vstopom v skupino, posameznik razvije v skupini bolj ekstremne poglede. Notranja razprava v skupini postane enostranska, mnenja se polarizirajo, prednost imajo bolj radikalni cilji in obnašanje, celo zagovarjanje nasilja. Posamezniki, ki so bolj ekstremni kot povprečni člani skupine, imajo v skupini večji ugled, veljajo za bolj predane skupini, za bolj sposobne, njihov status vpliva na ostale člane skupine.

6. Skupinska radikalizacija zaradi izolacije in grožnje: model za ta primer radikalizacije je močna povezanost, ki se razvije v majhnih bojnih skupinah. To je značilno tudi za teroristične celice, v katerih lahko člani zaupajo le drug drugemu, ravno ta ekstremna soodvisnost pripelje do skupinske povezanosti. V skupini pride do velikega pritiska na skladnost obnašanja in strinjanja o ponotranjenih vrednotah, vključno z moralnimi standardi. Združitev cilja in tovarištva v visoko povezanih skupinah je tudi cilj vojaških usposabljanj v vseh državah, prav tako pa je to temelj terorističnega nasilja proti državam. Kombinacija izoliranosti in zunanje grožnje še okrepi skupinsko dinamiko v primeru, da se teroristična skupina umakne v podtalno delovanje.

7. Skupinska radikalizacija v tekmovanju za podporno bazo – podpornike: skupine, ki tekmujejo za isto bazo somišljenikov in podpornikov, si pridobijo status z bolj radikalnimi dejanji v podporo ciljem, ki si jih s to bazo delijo. Če skupina postane preveč radikalna, lahko to podporo tudi izgubi. Obstaja povezava med podporo javnosti teroristom, če ta podpora upade, se njihovo število zmanjša. Del tekmovanja za to bazo predstavlja tudi tekmovanje med različnimi terorističnimi skupinami in stopnjevanje nasilja med njimi.

8. Skupinska radikalizacija v tekmovanju z močjo države: to obliko nasilja so preučevali teoretiki družbenih gibanj. Radikalizacija se lahko pojavi, ko nedržavni akter tekmuje z državo, z drugimi nedržavnimi skupinami, ali ko pride do cepitve skupine na različne frakcije in te tekmujejo med seboj. Povišana stopnja nasilja je lahko posledica pretirane reakcije države na pojav in delovanje skupine, lahko pride do stopnjevanja nasilja, ki se izrazi v spirali napadov. Zaključek tega spopada je manjše število bolj radikaliziranih pripadnikov skupine, ki se lahko odločijo za ustanovitev teroristične celice in podtalno delovanje.

9. Skupinska radikalizacija zaradi tekmovanja znotraj skupine – delitev: tekmovanje za status znotraj skupine lahko povzroči napetosti in sovražnosti. Collier in

Horowitz (v McCauley in Moskalenko 2008, 426) menita, da lahko samo skupno delovanje proti državi ali drugi skupini lahko reši teroristično skupino pred samouničenjem. Obstoj različnih frakcij znotraj skupine vodi do nasilja, saj je v ozadju pogosto boj za prevlado in prevzem oblasti v skupini.

10. Množična radikalizacija v konfliktu z zunanjo skupino – jujitsu politika: povezanost skupine je odvisna od obstoja zunanje grožnje. Odgovor na zunanje ogrožanje se izrazi s skupinsko identifikacijo, patriotizmom ali nacionalizmom. Množična radikalizacija, povzročena s strani zunanjega napada, je lahko uporabljena kot strategija. Nekateri teroristi delujejo z namenom, da bi država reagirala na njihovo delovanje, to bi povzročilo mobilizacijo njihovih podpornikov, njihov doseg bi bil zato veliko večji kot če te reakcije ne bi bilo. Moč sovražnika uporabijo tako, da okrepijo svoj položaj. Posredovanje ZDA v Iraku (2003) je povezano z rastočo podporo radikalnemu islamu v muslimanskih državah.

11. Množična radikalizacija v konfliktu z zunanjo skupino – sovraštvo: skupine, ki so v konfliktu, še posebej, če je to dolgotrajno, postanejo bolj ekstremne v njihovem negativnem zaznavanju druge skupine. Sovražnik ni več sprejet kot človek, pripisujejo se mu manjvrednostne in žaljive oznake, pride do dehumanizacije. Ideja, da sovražnik poseblja slabo, lahko privede do vzgiba, da je upravičen napad na vse pripadnike sovražnikove skupine, brez ozira na starost, spol ali status civilista. Vsem pripadnikom sovražne skupine se pripisuje iste slabe značilnosti.

12. Množična radikalizacija v konfliktu z zunanjo skupino – mučeništvo: vpliv mučeništva na množice še ni popolnoma raziskan, pomembnost vloge mučeništva v radikalizaciji ni sporna, prav tako politični vpliv mučeništva. Mučeništvo je izkoriščanje deljenih verskih in kulturnih zgodb ter simbolov, ki vzpodbudijo samožrtvovanje, da bi mobilizirali ljudi k političnemu nasilju. Radikalne skupine ohranjajo spomin na ljudi, ki so dali svoje življenje za cilj. Beseda mučenik pomeni pričo, mučenik je zaupanja vreden, izbere se ga iz višjega sloja, gre za izobražene posameznike, uspešne, take, ki imajo na voljo več možnosti v življenju. Mučeniku se pripisuje posebne lastnosti, postane ikona znotraj gibanja na katerega se nanašajo mnoge zgodbe, hkrati pa služi za zgled prihodnjim mučenikom.

6 RADIKALIZACIJA NA INTERNETU

Kakšno vlogo ima internet³⁹ v procesu radikalizacije je še vedno področje raziskav, debat in ugibanj. Trditve, da so internet in družbena omrežja glavni viri ter razlogi za radikalizacijo ali za uspehe terorističnih skupin, so poenostavljane v okviru tehnološkega determinizma (Archetti 2015). Gre za trditev, da tehnologija povzroča določene učinke samo s svojim obstojem. Archetti (2015) pravi, da je vedno človek (vlade, prebivalci, ekstremisti) tisti, ki uporablja tehnologijo kot orodje za promocijo svojih ciljev, in da občinstvo samo aktivno izbere in poišče sporočila, za katere izkaže zanimanje. Način uporabe interneta se s strani terorističnih skupin ne razlikuje od posameznikov, ki ga uporabljajo za komunikacijo, iskanje informacij, uporabo družbenih omrežij, za delo, nakupe, učenje in zabavo. Temeljna razlika je v namenu uporabe.

Glavne ideje, ki so oblikovale razvoj interneta in spleta, in so se razširile izven tehnološkega sektorja ter veljajo še danes, so decentralizacija (preprečuje cenzuro in nadzor), nediskriminacija (nevtralnost spleta), razvoj od spodaj navzgor (vsak lahko prispeva k razvoju spleta), univerzalnost (kraj prebivanja, kulturna in politična prepričanja nimajo nobene vloge) in strinjanje glede standardov (odprtost, javni standardi) (Web Foundation 2014). Kombinacija navedenih idej je pripeljala do razvoja na različnih področjih, ki se kaže v večji dostopnosti informacij, izobrazbe, raziskav in kulture, omogoča neomejeno (in poceni) širjenje idej in informacij, delovanje globalnega trga, vpliva na večjo odprtost držav in sodelovanje državljanov v političnem procesu, omogoča povezovanje med ljudmi (geografsko, časovno, lahko tudi anonimno, ali z novo ustvarjeno identiteto) in ustvarjanje (virtualnih) skupnosti, ki jih povezujejo podobni interesi. Vse navedeno pa za svoje delovanje izkoriščajo tudi ekstremisti in teroristi.

Sodobni terorizem se opira na množične medije, kjer se s stalnim prenašanjem in ponavljanjem prikaza terorističnih dejanj preko radia, televizije, video posnetkov in na internetu, širi panika med ljudmi. Gre za odnos simbioze, kjer imajo korist mediji z večjo gledanostjo, in teroristi, ker so dosegli, da se je njihovo sporočilo razširilo (Weimann 2006, 118). Teroristi tako pridejo do širše publike, njihovo dejanje ima večji učinek, saj gre za obliko psihološkega bojevanja, s ciljem širjenja strahu in izzivanja reakcij države, ki lahko odreagira preveč represivno, s čimer utemeljijo izvajanje svojih dejanj. Komunikacija

39 Internet je sistem medsebojno povezanih računalniških omrežij. V diplomu se pojem navezuje na vso komunikacijo, vsebino in delovanje, ki poteka na spletu in platformah, vključno z družbenimi omrežji. Splet 2.0 pa se nanaša na razvoj in tehnološke inovacije po letu 2000, ki omogočajo interaktivno komunikacijo, multimedijски prikaz vsebin ter izboljšano varnost povezav (enkripcija oziroma šifriranje).

terorističnega dejanja in groženj ima tako še večji učinek kot dejanje samo, dotakne se več ljudi, vzbudi strah in občutek ogroženosti. Količina ekstremističnih vsebin se na internetu povečuje, ne samo islamističnih, ampak tudi drugih ekstremnih skupin. Možnost dostopa do teh gradiv se je z razvojem in razširjenostjo spleta še povečala, internet pa predstavlja pomemben vir za dostop do njih. Večja dostopnost in vpliv vsebine ekstremističnega gradiva na proces radikalizacije še nista v celoti raziskana.

6. 1 Teroristične skupine in uporaba interneta

Weisburd (v Vidino in drugi 2015, 20) navaja osem kategorij aktivnosti delovanja džihadistov na internetu: aktivizem in propaganda, zbiranje in razširjanje podatkov, komunikacija, izobraževanje (usposabljanje), indoktrinacija, oblikovanje osebnosti, gradnja skupnosti in kriminal (za teroristične namene).

Weimann (2006) in Neumann (2013a) delita uporabo interneta s strani terorističnih organizacij na instrumentalno in komunikacijsko. Instrumentalna uporaba pomeni uporabo za praktične namene, ki olajšajo delovanje teroristov. Vključuje zbiranje podatkov, povezovanje in mreženje teroristov, rekrutacijo in mobilizacijo novih članov, objavo in širjenje navodil in spletnih priročnikov⁴⁰, načrtovanje in koordinacijo napadov in delovanja, zbiranje finančnih sredstev, napad na druge teroriste ter kiber terorizem⁴¹. Komunikacijska uporaba interneta s strani teroristov pomeni uporabo za komunikacijo propagand in razširjanje sporočil (v obliki teksta, slik, avdio, video posnetkov), pomembna je privlačnost sporočila, retorika in pravilno izbrana ciljna publika. Sporočila največkrat vsebujejo elemente izključevalnih praks, vključno z neprevzemanjem odgovornosti, deljenje odgovornosti, dehumanizacijo tarč, olepševalen jezik, ugodne primerjave, izkrivljen potek dogodkov in pripisovanje krivde. Nasilje je predstavljeno kot edino sredstvo za bojevanje s sovražnikom, krivda je izključno na strani sovražnika, najpogostejša je demonizacija sovražnika (Weimann 2006).

Z razvojem tehnologije, interneta in medijev, se je spreminjala tudi prisotnost

40 Na spletu obstaja veliko strani (odložišč), ki imajo objavljene priročnike za izdelavo kemičnega orožja in eksplozivov. Pri preiskavah osumljencev v povezavi s terorizmom so največkrat našli *The Terrorist's Handbook*, *How to Make Bombs: Book Two*, *The Anarchist's Cookbook*, *The Mujahadeen Poisons Handbook*. Vse vsebujejo navodila za izdelavo različnih bomb in strupov (Weimann 2006, 125–126). Internet lahko služi tudi kot virtualni center za usposabljanje, z navodili za praktično uporabo orožja, navodil za usposabljanje in preživetja v naravi, navodila za ugrabitve itd (Weimann 2006, 128–129).

41 Kiber prostor predstavlja računalniško posredovane komunikacije (splet, mobilna in fiksna telefonska omrežja, satelitsko in kabelsko televizijo, GPS sisteme, sisteme zračne obrambe itd) (Stevens in Neumann 2009, 10). Največjo nevarnost predstavlja vdor v informacijske sisteme držav, varnostnih služb in vladnih organizacij, teroristi bi lahko prišli do občutljivih podatkov, ki se nanašajo na kritično infrastrukturo držav in načrtov za razne varnostne sisteme, kar bi lahko izkoristili v teroristične namene (Weimann 2006).

terorističnih skupin ter širjenje in dostopnost džihadističnih vsebin, ki so vzpodbujale islamistični ekstremizem. Zelin (2013) loči štiri časovna obdobja razvoja in uporabe različnih oblik medijev v džihadistične namene:

1) *propagandni filmi, revije in elektronska pošta* (90. leta 20. stoletja)

Propagandni filmi so bili posneti na video kasete, vsebovali so posnetke pridig, predavanj ekstremističnih klerikov, posnetke iz bojišč, v katerih so sodelovali mudžahedini (Zelin 2013, 4). Džihadistična ideologija se je širila še v tiskani obliki (letaki, knjige, revije), ki so jih delili zunaj mošej in raznih centrov. Z razvojem tehnologije so se usmerili v pošiljanje materiala po elektronski pošti, digitalizacija video posnetkov pa je omogočila lažjo distribucijo⁴² in nižje stroške produkcije. Gledanje video posnetkov je potekalo v zaprtih skupinah, prav tako razprave o vsebini tiskanega materiala (Zelin 2013).

2) *spletne strani* (sredina 90. let 20. stoletja)

Prisotnost terorističnih organizacij na internetu zasledimo v začetku 90. let 20. stoletja, pojavijo se prve statične spletne strani⁴³, ki so vsebovale tekstovni material, objavljali so ideološka besedila, novice, zgodovino skupine in cilje terorističnih organizacij, prevladoval je arabski jezik. Prva znana džihadistična prisotnost na internetu je bila leta 1991 z Islamskim medijskim centrom. Al Kaida se pojavi leta 2000, ko je objavila prvo spletno stran maalemaljihad.com, ki ji je leto kasneje sledila alned.com. Leta 2001 ustanovi Al Kaida medijsko enoto As Sahab in objavi prvi video posnetek, ki je prikazoval napad na ameriški rušilec USS Cole (Zelin 2013, 5). Spletne strani niso omogočale neposredne komunikacije z občinstvom in simpatizerji. Nadzor nad vsebino je imelo vodstvo skupine, prav tako nad tistimi, ki so oblikovali in razširjali džihadistični material, kar je omogočalo Al Kaidi, da je vzdrževala elitističen in ekskluzivni položaj med njimi (prav tam). Namen spletnih strani je propaganda islamističnega narativa, promocija mučeništva ter utrjevanje prisege muslimanov in zavračanje nemuslimanov (Hussain in Saltman 2014, 37). Z razvojem interneta in širšim dostopom so se pojavile uradne in poluradne spletne strani, naraslo je tudi število strani z nasilno džihadistično vsebino. Vedno več gradiva je bilo dosegljivega v angleščini, francoščini, nemščini, španščini in nizozemščini, kar je bila posledica naraščanja nasilnega džihadizma na Zahodu in prizadevanj nasilnih

42 Po letu 2001 je Al Kaida pošiljala posnetke na televizijsko hišo Al-Jazeera, posnetki so bili statični in monotoni govori Bin Ladna. Zaradi političnega pritiska in spremenjenih političnih razmer, je bilo sodelovanje prekinjeno leta 2006. Razvoj družbenih medijev je pomenil nov kanal za nenadzorovano širjenje džihadistične ideologije (Zelin 2013).

43 Gabriel Weimann je v sredini 90. let raziskoval razširjenost terorističnih organizacij na spletu. Ugotovil je, da je polovica terorističnih skupin, od skupno 30, ki so bile na seznamu tujih terorističnih organizacij ZDA, v letu 1998 vzdrževala spletne strani, do leta 2000, pa so bile na spletu prisotne praktično vse teroristične organizacije (Weimann 2006).

džihadističnih skupin, da bi dosegli Zahodno muslimansko populacijo na spletu (Conway 2012).

V današnjem času so spletne strani (dinamične in statične) postavljene s strani voditeljev in znanih ideologov, veliko je spominskih strani, ki prikazujejo zgodbe zapornikov, padlih borcev in mučenicov (Neumann 2013a). Spletne strani postavljajo tudi simpatizerji skupin, nadzor nad vsebino je nemogoč, izkoriščajo vse prednosti razvoja interneta. Značilnost spletnih strani, ki promovirajo džihad je, da vsebujejo nasilno vsebino, zaradi aktivnega sodelovanja med varnostnimi organi ter spletnimi ponudniki domen in gostovanj, so tudi hitro odstranjene. Spletne strani se pojavljajo tudi v obliki blogov/spletnih dnevnikov, ki predstavljajo interaktivno in neformalno okolje za distribucijo informacij (Zelin 2013; Neumann 2013a).

3) *interaktivni forumi in spletne klepetalnice* (konec 20. stoletja)

V času razvoja statičnih spletnih strani se pojavijo tudi forumi, ki so najprej delovali kot oglasne deske (ang. bulletin boards) pod okriljem razširjenih platform (Yahoo!, AOL). Po letu 2000 so se oglasne deske preoblikovale v samostojne platforme in se razvile v virtualne prostore, kjer so se ljudje srečevali, delili svoja zanimanja in poglede, tudi radikalne in ekstremistične, brez strahu pred ukrepi s strani varnostnih služb (Zelin 2013). Glavna prednost je bila dvosmerna komunikacija med člani in oblikovanje skupnosti s podobnimi interesi. Forumi predstavljajo strukturirano spletno okolje, s hierarhično strukturo, prijava se nadzira z gesli ali povabili, skrb in nadzor nad forumi imajo uporabniki, ki so najpogostejši obiskovalci in ustvarjalci vsebine. Forumi imajo tudi notranji krog uporabnikov, ki je večini članov nedostopen, komunikacija poteka med člani, ki sodelujejo pri načrtovanju napadov ali medijskih objav (Stern in Berger 2016, 129). Primeri znanih islamističnih forumov so Al Ansar, Al Shumukh, Al Muhajiroun, Ansar al-Mujahideen.

Vsebinska analiza odprtih džihadističnih forumov, ki so jo izvedli Erez, Weimann in Weisburd leta 2011 (v Klausen 2015), je pokazala, da prevladujejo pogovori o doktrini, razširjanju informacij o dobrih in slabih koranskih interpretacijah ter distribuciji s strani Al Kaide potrjenih materialov, redko so govorili o operativnih zadevah ali navodilih za napad. Forumi še vedno predstavljajo spletni servis, kjer potekajo pogovori med ekstremisti⁴⁴. Veliko jih je bilo ukinjenih zaradi infiltracij obveščevalnih služb, zato se je komunikacija

44 Hussain in Saltman (2014, 40) sta prišla do ugotovitve, da poteka komunikacija med islamističnimi ekstremisti tudi na drugih forumih, ki nimajo povezave s teroristi, poimenovanje odprte teme ni povezano z vprašanji ideologije, tako se lahko neopazno skrijejo pred obveščevalnimi službami.

premaknila na del interneta, ki se imenuje »dark web«, kjer je lociranje forumov preko običajnih iskalnikov nemogoče, za prijavo je treba poznati natančno lokacijo, kjer se forum ali vsebine nahajajo (Stern in Berger 2016).

Interaktivne spletne klepetalnice omogočajo gradnjo virtualnih skupnosti, priljubljene so predvsem med mladimi. Sageman (v Hussain in Saltman 2014, 14) pravi, da delujejo spletne klepetalnice kot posrednik pri radikalizacijskem procesu, saj predstavljajo prostor, ki zagotavlja potrjevanje obstoječih ekstremnih idej in podporo podobno mislečim ljudem. Charvat (2010) jih vidi kot mesta rekrutacije, kjer lahko rekruterji igrajo različne vloge in iščejo ranljive posameznike, ki jih nato preko usmerjenega pogovora, predlaganja branja literature in ogleda video posnetkov počasi prepričajo v ekstremistično ideologijo.

4) družbena omrežja in splet 2.0 (začetek 21. stoletja)

Tehnološki razvoj, večja dostopnost, nižja cena širokopasovnih povezav in razvoj mobilne tehnologije so vplivali na rast števila uporabnikov interneta. Z razvojem spleta 2.0 so platforme, možnost širjenja datotek, forumi, blogi ter družbena omrežja povzročila rast vsebin, ki jih ustvarjajo, oblikujejo in širijo uporabniki (ang. user-generated content⁴⁵). Razvijejo se platforme, ki so omogočale nalaganje avdio in video posnetkov (YouTube), v ospredje pride interaktivnost, mreženje preko družbenih omrežij (Facebook, Twitter). Razširi se uporaba mobilnega interneta, kar pomeni, da so posamezniki povezani ves čas, s kamero lahko posnamejo dogodek ali ga fotografirajo in ga delijo na družbenih omrežjih. Ustvarjanje vsebin je postalo lažje tudi zaradi razvoja produkcijskih in oblikovalskih orodij, s katerimi se vsebina oblikuje in prilagodi za spletno prikazovanje (Stern in Berger 2016).

Razvoj spleta 2.0 so za širjenje svoje ideologije izkoristile tudi teroristične skupine, ki so razširile svojo prisotnost v družbi, le da tokrat v digitalni obliki, ki presega fizični obstoj in obseg skupine. Njihova dejanja so postala vidna globalno, brez posrednikov v obliki medijskih hiš. Občinstvo postane globalno, omogočeno je komuniciranje s podporniki, neovirano širjenje džihadistične propagande, financiranje, rekrutacija, načrtovanje in koordinacija napadov (Vidino in drugi 2015; Stern in Berger 2016). Radikalna vsebina, ki je oglaševala nasilni džihad, se je preselila na družbena omrežja, v ospredje je prišel YouTube in video posnetki, ki so prikazovali trpljenje muslimanov po vsem svetu.

45 Nanaša se na vsebine, ki zajemajo širok spekter spletnega materiala, ki ga ustvarijo uporabniki sami. Posameznik je v vlogi producenta, distributerja, idejnega snovalca in razširjevalca vsebin. Pri teh vsebinah ni več jasne ločitve med proizvajalci vsebin in njihovimi uporabniki (Stevens in Neumann 2009, 10).

Propaganda se širi izven uradnih spletnih strani, nahaja se v obliki osebnih blogov, na YouTube kanalih, deli se preko družbenih platform, teroristične skupine nimajo več popolne kontrole nad njenim sporočilom, oblikovanjem ali širjenjem. Možnost ustvarjanja in objavljanja vsebine s strani posameznikov je ustvarila novo generacijo »spletnih džihadistov«, imenovanih tudi »foteljski džihadisti«, ki skrbijo za širjenje ideologije in ekstremističnega materiala iz zavetja svojih domov. Ekstremistične vsebine in propaganda so široko dostopne na spletnih straneh kot so YouTube, Twitter, Facebook, Instagram, Telegram, Ask.fm, WordPress, V Kontakte in druge. Vsebina se nahaja na platformah, kjer je veliko uporabnikov, torej potencialnih podpornikov in simpatizerjev skupin. Preko družbenih omrežij pa lahko tudi opazujemo razvoj in delovanje teroristične organizacije, zbiramo podatke za analizo, sledimo popularnosti in pomembnosti tem ter posameznikom znotraj mreže. Posnetki predstavljajo tudi dokaz o delovanju posameznikov, njegovih zločinih, ki jih lahko uporabijo države, če se tuj borec vrne v domačo državo. Problem pri družbenih omrežjih in informacijah posredovanih na internetu predstavlja potrditev verodostojnosti, strani lahko postavi kdorkoli, za uporabniškim imenom lahko stoji kdorkoli, to predstavlja problem tako za države kot za teroristične skupine. Nadzor nad vsebino je praktično nemogoč, dostop je veliko lažji, prav tako manipulacija in širjenje ekstremističnega materiala (Conway 2012; Vidino in drugi 2015; Stern in Berger 2016).

Al Kaida⁴⁶ je izkoristila razvoj interneta za objavljanje posnetkov z bojišč v Iraku in Afganistanu, ki so prikazovali samomorilske napade, eksplozije z improviziranimi bojnimi sredstvi in obglavljenja ujetnikov (Neumann 2013a). Že leta 2002 je Bin Laden pisal vodji Talibanov, Muli Omarju, da je medijska vojna ena izmed najmočnejših orodij v bojevanju, predstavljala naj bi 90 odstotkov vseh priprav na bitko (Vidino in drugi 2015, 15). Leta 2005 je Globalna islamistična medijska fronta, povezana z Al Kaido, utemeljila uporabo interneta kot od Alaha poslanega medija džihada in mudžahedinov, polovica bitk mudžahedinov se bje na straneh interneta (prav tam). Podobno kot upravičevanje terorističnega delovanja z uporabo vseh razpoložljivih sredstev, se koranski verz an-Alfal 8:60 uporablja tudi za utemeljitev elektronskega bojevanja, opiše ga izraz *ribat*, ki se ga lahko prevaja kot „fronta“. Ribat se nanaša tako na džihadistične video posnetke kot tudi na tiskano in spletno literaturo v kontekstu versko dovoljenega bojevanja (Fisher in Prucha

46 Bin Laden in njegova skupina so uporabljali internet za namene propagande in komunikacijo v fazi načrtovanja napadov na ZDA leta 2001. Po napadu se je njihova uporaba interneta povečala iz dveh razlogov. Prvi je bila izguba Afganistana kot baze za skupino in posledična razpršitev vodij in borcev. Drugi je sovpadal s hitrim razvojem interneta in pojavom spletnih kavarn, širjenjem računalniških povezav s spletom in drugih naprav, vključno z mobilnimi telefoni (Conway 2012).

2014, 74). Tudi internet postane bojišče.

Maja 2004 je al-Zarkavi (vodja Al Kaide v Iraku) objavil posnetek obglavljenja ameriškega talca Nicholasa Berga, ki je sprožil ogorčenje v javnosti. S tem dejanjem je postavil sebe na spletni zemljevid, del svojih aktivnosti je tako prenesel v spletni prostor in začel graditi svojo skupino kot znamko (ang. brand). Ta dogodek je pripeljal do oblikovanja spletnega radikalnega miljeja (Conway 2012).

Spletni radikalni milje predstavlja oblikovanje novih spletnih skupnosti. Znotraj njih so povzročitelji nasilja ena od podskupin, ostale vključujejo še ustvarjalce in uporabnike džihadistične vsebine, teroristične skupine, globalno razpršene ljudi, ki jim je džihad postal hobi/konjiček (ang. jihobbyists), ki nimajo formalnih povezav s terorističnimi in džihadističnimi skupinami, vsi pa prispevajo k oblikovanju nasilnega džihadističnega narativa (Conway 2012). Milje predstavlja virtualno radikalno islamistično skupnost, kjer iščejo skupine potencialne kandidate za rekrutacijo, podpira njihovo spletno delovanje, nasilna dejanja in teroristične napade, vendar se lahko tudi obrne proti skupini⁴⁷. Spletni milje omogoča brezplačno oglaševanje za džihadistični cilj, terorističnim skupinam ni treba trošiti dodatnih kadrov in finančnih virov za širjenje svojega vpliva, milje se vzdržuje s strani njihovih podpornikov, s katerimi niso vedno povezani, združuje jih ista džihadistična ideologija (prav tam).

Pomembnost vloge interneta in spletnega miljeja je v brošuri z naslovom 44 poti za podpiranje džihada iz leta 2009 izpostavil Anvar al-Avlaki. V svojih govorih spodbuja spletni džihad in spletnega mudžahedina naj pomaga pri ustvarjanju forumov, deli informacije in džihadistično literaturo, ter oglašuje džihadistično vsebino preko spletnih strani in družbenih omrežij (Vidino in drugi 2015, 6). Avlaki je bil imenovan za »spletnega imama«, njegove pridige pa največkrat navedene kot razlog, da so posamezniki sprejeli radikalen pogled na svet. Njegova islamistična strategija⁴⁸ je predstavljala vzpodbujanje, napeljevanje in navodila Američanom za napad na lastno državo (spodbujanje domačega terorizma) (Neumann 2013a, 432; Vidino in drugi 2015). Posebno pozornost in pohvalo džihadističnim simpatizerjem je v svojem govoru kot novi vodja Al Kaide leta 2011

47 To se izrazi v različnih interpretacijah istih dogodkov, kar lahko pripelje do javnega izzivanja vodij terorističnih skupin in njihovega delovanja. Uradni glasovi skupin morajo soobstajati z neuradnimi, ki jih ne morejo popolnoma nadzorovati (Conway 2012).

48 Avlaki je bil ameriški in jemenski imam in islamski akademik, povezan z Al Kaido in napadi na ZDA leta 2001, čeprav sam ni bil nikoli vpleten v nasilno dejanje, je vseeno predstavljal varnostno grožnjo, ubit je bil z brezpilotnim letalom leta 2011. Deloval je preko elektronske pošte, blogov, forumov, klepetalnic, video posnetkov in Al Kaidine angleške revije Inspire (Neumann 2013a, 432). Njegovo ime ima na YouTubeu še vedno 73.000 zadetkov (5. avgust 2016), v njegovih pridigah pa lahko zasledimo radikalizacijo vsebine, ki je prešla v odkrito pozivanje k ubijanju.

namenil tudi al-Zavahiri. Vse to kaže na zavedanje vodij islamističnih skupin o pomembnosti vloge interneta pri širjenju njihove ideologije in podpore njihovem delovanju. Postavlja se vprašanje, ali lahko spletni radikalni milje ustvarja teroriste, ki delujejo v realnem svetu (Conway 2012). Awan (v Conway 2012) je celo zapisal, da je virtualni ali medijski džihad ne samo pridobil ugled in kredibilnost kot popolna alternativa tradicionalnim konceptom džihada, ampak tudi postopoma prehitel militantni ali fizični džihad v moderni dobi.

Islamistične skupine razumejo vlogo in pomen, ki ga imajo mediji in internet za širjenje informacij v zahodnih kulturah, to izkoristijo za manipulacijo s prikazom krivic, zaradi katerih trpijo muslimani po vsem svetu. Internet predstavlja učinkovit kanal za doseg širokega občinstva. Delovanje terorističnih skupin na internetu kaže, da ne gre za izviren način uporabe interneta, ampak za izkoriščanje funkcij, ki jih ponuja. Skupine imajo medijske strategije, ustanovile so svoje medijske hiše, ki skrbijo za produkcijo propagandnih sporočil, na internetu gradijo skupino kot blagovno znamko, ki je privlačna za mlade ljudi, s katerimi komunicirajo preko družbenih omrežij, jih mobilizirajo in jim pomagajo pri pridružitvi skupini (Stern in Berger 2016). Razširjenost ekstremističnega gradiva kaže, da so države zamudile s protiukrepi na pravnem, kot tudi na praktičnem področju preprečevanja širjenja.

6. 2 Značilnosti radikalizacije na internetu

V literaturi je zaslediti nestrinjanje glede vloge, ki jo ima internet pri radikalizaciji, od trditev, da internet radikalizacijo pospešuje, jo omogoča, celo da nima vloge v teh procesih. Bermingham (v Behr in drugi 2013, 3) opredeli radikalizacijo na spletu kot proces, v katerem posamezniki preko njihove spletne interakcije in izpostavljenosti različnim tipom internetne vsebine, sprejmejo nasilje kot legitimno metodo za reševanje družbenih in političnih konfliktov. V literaturi ni zaslediti opredelitev spletne radikalizacije kot ločenega procesa radikalizacije, obstaja strinjanje, da je internet medij, preko katerega se posamezniki seznanijo z ekstremistično vsebino, na kakšen način vpliva vsebina na njih in koliko vpliva na izvedbo nasilnega dejanja, pa je še vedno stvar razprave in raziskav.

Internet je redko razlog za sprožitev prvega zanimanja, s katerim se lahko začne proces radikalizacije, ponavadi gre za pogovore med osebami, prvi kontakt z radikalnimi idejami so v večini primerov mošeje, zapori, univerze, prvo zanimanje pa lahko sproži tudi medijsko poročanje (Hussain in Saltman 2014). Hussain in Saltman (2014, 62) sta ugotovila, da je bila velika večina posameznikov, ki so obiskovali islamistične in

ekstremistične spletne strani, radikaliziranih že prej. Behr in drugi (2013) pa pravijo, da predstavlja internet samo del slike o radikalizaciji in terorizmu, zato je pomembno, da njegove vloge ne precenjujemo. Sageman (2014, 5) ugotavlja, da je razprava v začetku raziskav o vplivu interneta na sprejemanje političnega nasilja nakazovala, da že sama izpostavljenost ekstremistični vsebini na džihadističnih spletnih straneh radikalizira naivne muslimane in jih spremeni v nasilne. To je bilo napačno, saj gre za aktivno sodelovanje ravno teh spletnih džihadistov, sami si poiščejo spletne strani, vsak s svojim razlogom.

Komunikacija je v digitalni dobi bolj kompleksna in manj linearna, kot predvidevajo vlade v poskušanju zaježitve širjenja ekstremističnih vsebin (Archetti 2015). Občinstvo je aktivno pri izbiri informacij in interpretaciji medijskih vsebin, sami se odločijo, kateri vsebini bodo posvetili svojo pozornost in čas. Razpoložljivost sporočila (na primer džihadistični video objavljen na spletu) se ne sme enačiti z dosegom, kar pomeni, da ni nujno, da bo to sporočilo doseglo svoj namen in učinek pri končnem uporabniku. Kljub temu, da je večina ljudi izpostavljena ekstremističnemu gradivu, to še ne pomeni, da bo prevzela radikalna in ekstremistična razmišljanja. Najpomembnejši dejavnik, ki vpliva, da se posameznik odloči poiskati več podobnih vsebin, je identifikacija s sporočilom, ki vzbudi njegovo zanimanje (Archetti 2015, 50).

Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s preučevanjem radikalizacije, so identificirali procese in dinamiko, ki pojasnjujejo, kako internet spodbuja ekstremistična prepričanja in nasilne metode. Neumann (2013a) našteje glavne mehanizme:

- izpostavljenost ekstremističnim vsebinam⁴⁹;
- dostop do socialnega okolja, kjer so ekstremistične vsebine in prepričanja podprta s strani drugih posameznikov in gre za njihovo medsebojno utrjevanje;
- socialna in interaktivna narava interneta, ki omogoča ljudem prevzemanje virtualnih identitet;
- povezovalna funkcija interneta, kjer se povežejo posamezniki s podobnimi interesi, ki niso bili nikoli v stiku in se ne poznajo med seboj, omogočena pa je tudi lažja povezava s teroristi in terorističnimi skupinami, ustvari se skupnost, ki prikazuje navidezno povezanost za skupen cilj.

49 Ukrepe, ki vodijo v omejitev in preprečevanje širjenja ekstremističnih vsebin delimo na pozitivne in negativne (Hussain in Saltman 2014, 82–106). Negativni ukrepi predstavljajo tehnične rešitve, ki vključujejo odstranjevanje spletnih strani in vsebin, pozitivni ukrepi pa obsegajo javne in privatne pobude, ki izzivajo ekstremistični narativ.

Silke (2010, 33) predstavi tri psihološke dejavnike, ki so povezani z radikalizacijo posameznikov na internetu: deindividuacija, namišljena skupnost in zavedanje smrtnosti. Deindividuacija je psihološko stanje, ko posameznik izgubi notranje omejitve, kar se kaže v spremembi obnašanja, posameznik se lahko vede bolj agresivno, sebično in manj altruistično, reakcije temeljijo na trenutnem čustvenem stanju, eden od vzrokov za to stanje je zaznana anonimnost⁵⁰. Namišljena skupnost, ki jo teroristi ustvarijo preko propagande in delovanja na družbenih omrežjih, služi kot okolje, ki vzpodbuja proces radikalizacije. Zavedanje smrtnosti se pojavi, ko so ljudje izpostavljeni mislim, slikam in posnetkom, ki so povezani s smrtjo, kar lahko vodi k povečani podpori muslimanov za militantni džihad, večjo sovražnost do ZDA in njihovih zaveznikov, prav tako pa tudi v povečano željo po vključitvi v nasilni džihad (Silke 2010, 36). Na internetu se to izraža v iskanju vsebine, ki prikazuje bojevanje in napade, kot tudi iskanje religijskega materiala, ki bi upravičevalo razlago za ta dejanja.

Hussain in Saltman (2004, 75–81) ločita tri glavne vloge, ki jih ima internet v procesu radikalizacije: 1) indoktrinacija, 2) dostop do islamističnih vsebin in 3) socializacija.

1) *Indoktrinacija* je proces, v katerem posamezniki spremenijo svoja prepričanja in prevzamejo nova. Internet ustvari priložnost za spreobrnitev in prevzgojo posameznikov, da so manj kritični do islamističnih doktrin. Ekstremistične skupine ustvarijo platforme in virtualne prostore, kjer ni vplivov iz zunanjega sveta. Odsotna je vsaka zunanja kritika, ustvari se okolje, kjer je podprta doktrina skupine. Pride do oblikovanja »odmevnega prostora«, kjer se utrjuje že ustvarjeno prepričanje. Indoktrinacija poteka na več načinov. Posameznik se lahko indoktrinira sam, preko nekritične uporabe in izpostavljenosti ekstremističnemu materialu, ali pa pride do kontakta z rekruterjem na spletu, ki pomaga in usmerja proces indoktrinacije, možna je kombinacija obojega. Ekstremisti poudarjajo, da so mediji in informacije pristranske, posameznika prepričajo, da je njihova interpretacija edina prava (Hussain in Saltman 2004).

Spletna radikalizacija je v večini primerov rezultat posameznikove »potopitve«⁵¹ v ekstremistično vsebino, ki ji je posameznik izpostavljen v daljšem časovnem obdobju.

50 Internet zagotavlja anonimnost posameznikov, zato je tudi njihovo delovanje na spletu drugačno kot v resničnem življenju, posameznik lahko dostopa do nelegalnega in deviantnega materiala. Silke (2010) trdi, da je ravno to razlog, da dobijo teroristi toliko pozornosti na internetu.

51 Posledice izpostavljenosti ekstremistični vsebini, ki povečujejo smrt in mučenje, so po Pyszczynskem (v Neumann 2013a) povezane z dvigom podpore za povečano brutalnost v teroristični taktiki. Sageman (v Neumann 2013a) pravi, da lahko izpostavljenost šokantnim posnetkom in podobam, ki prikazujejo mučenja, posilstva in druga grozodejstva v vojni, sproži moralno ogorčenje, ki vodi do mobilizacije v nasilje.

Nasilne podobe in video posnetki⁵² pa ta proces še okrepijo, kar vodi v čustveno desenzibilizacijo (Neumann 2013a).

V okviru svoje propagande uporabljajo teroristične skupine za indoktrinacijo in mobilizacijo naracije in narative (Archetti 2015). Narativi predstavljajo najpomembnejši vir vplivanja na določeno občinstvo, ki te zgodbe razume, saj gre za del kulturne identitete, zato je propaganda prilagojena različnim občinstvom. Narativi so družbeno oblikovani, ne gre samo za sporočilo, temveč za družbene prakse, ki jih oblikuje skupnost ljudi, za zgodbe, ki se prenašajo med člani te skupnosti. Narativ ne more delovati v vakuumu, širi se med ljudmi, ki ga prepoznajo in se z njim identificirajo. Stik z drugimi narativi⁵³ vpliva na posameznika tako, da se spremeni njegova interpretacija sveta in dogodkov, preteklost in prihodnja pričakovanja, gre za novo osmišljanje sveta, ki lahko zamenja racionalnost. Pridružitvev posameznika v ekstremistično skupino je odvisna od združljivosti posameznikovega narativa s skupinskim, in njegovega predstavljanja vloge v teroristični organizaciji (Archetti 2015). Islamistični narativ vsebuje binarni pogled na svet (mi proti njim), vsebuje politično, zgodovinsko in teološko komponento, ki so med seboj povezane (Hussain in Saltman 2014, 108). Islamisti predstavljajo muslimansko skupnost kot monolitno globalno skupnost, ki je ogrožena, napadena, izkoriščana in nadzorovana s strani hegemonskih zahodnih sil (prav tam).

2) *Dostopnost islamističnih vsebin* je na internetu velika, posamezniki iščejo vire, s katerimi utemeljujejo svoje ekstremistične poglede. V procesu radikalizacije iščejo vire, ki vsebujejo islamistično ideologijo, teroristične organizacije zagotavljajo stalno objavo novega materiala, ki podpira islamistični narativ in ima izobraževalni namen, zagotavljajo predavanja in poučna orodja. Poznavalci terorizma in radikalizacije trdijo, da posamezniki sami iščejo točno določeno vsebino ali odgovor, ne gre za vsebino, do katere pride posameznik naključno. Pri političnem ekstremizmu gre za dvojnost, po eni strani predstavlja teološko razlago, po drugi politično upravičevanje nasilnih džihadističnih akcij,

52 Hussain in Saltman (2014, 77) izpostavita spletne servise, ki omogočajo delitev video vsebin, kjer posamezniki lažje najdejo podobne vsebine, uporaba slikovnega materiala, glasbe in dolžina posnetka imajo pri mladih večji vpliv, da ob gledanju posnetkov pridejo do sklepa, da želijo nekaj narediti, Gudiere (v Hussain in Saltman, 77) poimenuje to humanitarna faza. Znan primer indoktrinacijske propagande je spletna revija Inspire, ki jo izdaja Al Kaida, ter novejša Dabiq, ki jo izdaja IS. Za uspešno indoktrinacijo mora biti vsebina taka, da se z njo posameznik lažje poveže in poistoveti. Teroristične organizacije uporabljajo različne jezike, ki so namenjeni drugi in tretji generaciji imigrantov, tudi vsebina je prilagojena za različne kulture, vse to pomaga pri širjenju in utemeljevanju islamistične ideologije.

53 Archetti (2015) razlikuje med individualnim in kolektivnim narativom. Individualni narativ je sestavljen iz osebnega pogleda na svet in iz naše vloge v njem, odgovori na vprašanje kdo smo, predstavlja individualno identiteto, ki se oblikuje v mreži interakcij z drugimi, s komunikacijskimi tehnologijami se interakcije razširijo izven osebne komunikacije, lahko pride do namišljenih odnosov in skupnosti. Kolektivni narativi so promovirani s strani političnih gibanj ali za mobilizacijo določene skupine.

kar odraža tudi dostopen material na internetu. Za versko učenje obstaja veliko posnetkov pridig in govorov ekstremnih islamističnih pridigarjev, ki promovirajo radikalne verzije islama, ki niso dovoljene v mošejah (Hussain in Saltman 2014, 78).

Razlikovanje med indoktrinacijo in učenjem je pogosto zamegljeno, posamezniki lahko postanejo simpatizerji določene doktrine, vendar se ne odločijo za delovanje, gre za nenasilno, kognitivno radikalizacijo. Tisti, ki želijo storiti nasilno dejanje, lahko uporabijo internet za iskanje virov, ki to dejanje podpirajo, po drugi strani pa lahko posamezniki najdejo tudi vire, ki upravičujejo pomoč teroristom, ne pa tudi delovanja (Hussain in Saltman 2014). Ekstremistična vsebina ni vedno nezakonita⁵⁴, zato je odstranitev v imenu svobode govora vprašljiva, vpliv na posameznike pa ni dovolj raziskan. Gill in drugi (2015) navajajo, da ne obstaja raziskava, ki bi pomagala razumeti, kako postanejo posamezniki uporabniki radikalnega in ekstremističnega gradiva v virtualnem prostoru, virtualno ni enako kot fizični stik. Gill in Corner (v Gill in drugi 2015, 9) sta preučevala različne oblike uporabe spleta, ki so jih uporabljali teroristi samotarji, ločita med virtualnim delovanjem in virtualnim učenjem. Virtualno delovanje je obsegalo utrjevanje obstoječih prepričanj, iskanje utemeljitve za prihodnje delovanje, razširjanje propagande in zagotavljanje materialne podpore ostalim, znamenja, da se pripravljajo na napad, in poskus rekrutacije drugih oseb. Virtualno učenje je vključevalo dostop do ideološke vsebine, odločitve za nasilje, izbiranje tarč in priprave za napad.

3) *Socializacija* je sredstvo/potek, s katerim je dosežena socialna in kulturna kontinuiteta (Clausen v Hussain in Saltman 2014, 79). V procesu socializacije zagotavlja ideologija občutek skupnosti enakomislečih posameznikov in medija, ki ustreza narativu preko katerega radikalizira (prav tam) Socializacija ima glavno vlogo v utrjevanju ekstremističnih ideologij in idej znotraj procesa radikalizacije. Z razvojem družbenih omrežij se ustvari virtualna skupnost, kar v obdobju radia in televizije ni bilo mogoče. V procesu socializacije se uporablja verske vsebine, ki so namenjene za učenje, radikalizirane medijske vsebine in platforme družbenih omrežij. Posameznik se socializira v nasilje, ki postane nova normalnost, njegovi interesi postanejo obrobni, interes skupine postane

54 Holbrook (2015) navaja primer osebe, ki so jo preiskovali v Veliki Britaniji, zaradi sumov povezanih s pripravo na teroristični napad. Poleg materiala, ki je vseboval navodila za izdelavo eksplozivnih sredstev, video vsebin s pridigami in posnetki bojevanja, obglavljanj, so odkrili tudi predavanja Brynar Lia, norveškega raziskovalca militantnih islamističnih gibanj, ki ga je imel na King's College v Londonu z naslovom al-Suri: profil džihadističnega voditelja; gre za prepis predavanja, kjer je opisana al-Surijeve strateška doktrina in njegovi pogledi na džihad. Za učenje in dodatne informacije tako ni potrebna ekstremistična vsebina, lahko gre tudi za akademske raziskave (od profilov teroristov, radikalnih klerikov, strategij terorističnih skupin, bojevanja), ki jih lahko posamezniki uporabijo, da se seznanijo z vsebino povezano z islamizmom in džihadom, ki jih zanima.

prevladujoč. Skupnost se samoorganizira, usmerja pogovore ter delovanje članov, jim daje občutek pripadnosti in sprejetosti, vpliva na njihovo identiteto, lahko jih tudi kaznuje, ponavadi gre za izolacijo in izključitev, prepoved sodelovanja (Hussein in Saltman 2014). Posameznik se tako vključi v virtualni spletni radikalni milje, kjer utrjuje svoja prepričanja in pomaga pri širjenju vsebin. Internet ustvari novo družbeno okolje, kjer so sicer nesprejemljivi pogledi in obnašanje normalizirani, postane odmevni prostor, kjer skupnost radikalcev in ekstremistov poskrbi, da dobijo radikalne ideje pozornost in so sprejete s strani skupnosti kot nov vrednostni sistem (Stevens in Neumann 2009). Gre za vzpostavitev in sodelovanje v idealiziranem svetu, kjer ni prisotnih protiargumentov in pogledov, ki nasprotujejo islamistični ideologiji.

Behr, Reding, Edwards in Gribbon (2013) so analizirali 15 primerov posameznikov, ki so bili obtoženi terorizma ali ekstremističnih dejanj v Veliki Britaniji, ugotovili, da je bil internet v vseh primerih glavni vir informacij, sredstvo za komunikacijo in platforma za ekstremistično propagando. V večini primerov je bilo delovanje v fizičnem okolju takšno, ki bi ga lahko povezali s procesom radikalizacije na internetu, gre za medsebojen preplet delovanja. Pogosto je najpomembnejši zunanji stik v okolju, da se posameznik odloči, da bo raziskal pridobljene informacije na internetu. Internet ponuja teroristom in ekstremistom možnost za komunikacijo, sodelovanje in prepričevanje. Glavne ugotovitve raziskave so bile, da internet ustvarja več možnosti za radikalizacijo, in da predstavlja »odmevni prostor«, kjer lahko posameznik najde potrditev za svoja prepričanja, zavrnil pa so splošno prepričanje, da internet pospešuje proces radikalizacije, da nadomešča osebni stik in omogoča priložnost za samoradikalizacijo. Ugotovili so, da so imeli posamezniki zunanji in/ali virtualni stik z drugimi posamezniki (Behr in drugi 2013).

6.3 Ciljna publika (občinstvo)

Teroristične skupine lahko določajo, kako in kakšno vsebino bodo posredovale različnim občinstvom, ter kaj bodo s tem dosegle. Teroristi imajo sporočilo, ki ga želijo posredovati publiko, internet omogoča, da pride sporočilo do ciljne publike brez posrednikov. Največjo strateško uporabo interneta in družbenih omrežij za namene obveščanja in strašenja splošne javnosti smo doživeli s pojavom IS. Pripadniki terorističnih organizacij so mladi ljudje, ki so »digitalni domorodci«, pojem je prvi omenil Marc Prensky (v Charvat 2010, 83) leta 2001; drug pol predstavljajo »digitalni imigranti, priseljenci«, med njimi so razlike v uporabi spleta in spletnih orodij. Državni uradniki so v veliki večini digitalni imigranti, zato je taka razlika pri uporabi interneta in sprejetih

vladnih politikah glede preprečevanja radikalizacije na internetu.

Weimann (2006) deli javnosti, s katerimi teroristične organizacije komunicirajo preko interneta na obstoječe in potencialne podpornike, mednarodno javno mnenje (vključno z novinarji) in občinstvo nasprotnika. Charvat (2010) loči splošno javnost, simpatizerje, podpornike, aktiviste in teroriste. Winter (2015a) opredeli skupine glede na to, komu je namenjena propaganda, to so obstoječi in morebitni nasprotniki, splošna javnost, aktivni člani, razširjevalci (ang. disseminators), spreobrnjenci in skupina, ki skrbi za širjenje ideologije in sodeluje neposredno pri rekrutaciji ter vpoklicani vojaki kalifata (ang. enlisters). Conway (2012) pa doda še spletni radikalni milje, ki je del nove medijske ekologije in povezuje posameznike, ki skrbijo za širjenje ekstremistične vsebine v različnih oblikah po spletu.

Teroristične skupine s svojo prisotnostjo na internetu opozarjajo javnost na svoje delovanje, z njo komunicirajo preko družbenih omrežij in množičnih medijev, objavljajo gradivo in propagando, s katero poskušajo prepričati podpornike o upravičenosti svojih dejanj, hkrati pa opozarjajo na poboje in zločine druge strani, kar navajajo kot dokaz in razlog za svoje delovanje. Teroristi niso vezani na sporočanje pravih informacij, zato manipulirajo s sporočili, svoje delovanje prikažejo kot utemeljeno, čeprav gre za zločine. Podajajo lahko napačne informacije, ki jih lahko mediji zaradi nekritičnosti in narave senzacionalizma objavijo brez vnaprejšnjega preverjanja in potrjevanja resničnosti.

7 ŠTUDIJA PRIMERA ISLAMSKE DRŽAVE

7.1 Pojav in delovanje Islamske države

Pojav in delovanje IS⁵⁵ bom predstavila preko makro, mezo in mikro ravni, ki vplivajo na razumevanje procesa radikalizacije posameznikov in skupin.

Na makro ravni je za vzpon skupine iskati glavni vzrok v oboroženih konfliktih, ki so se, in se še odvijajo na območju Bližnjega vzhoda, posledičnem nedelovanju držav ter v notranjepolitičnih spremembah razmerja moči med šiiti in suniti. ZDA je v okviru vojne proti terorizmu uspelo zrušiti diktaturo Huseina (2003) in vojaško zasesti Irak, vendar je kmalu izbruhnilo sektaško nasilje. Privilegiran položaj sunitov zamenja politično okrepljen položaj šiitske večine (Štebenc 2011; Bunzel 2015; Stern in Berger 2016), med verskima skupinama izbruhne krvava državljanska vojna, z vsemi značilnostmi religijske vojne in učinka kulturne obrambe (Štebenc 2011). IS (idejni ustanovitelj je bil al-Zarkavi) je tako nastala iz širšega (salafističnega) radikalnega miljeja (mezo raven) Al Kaide, predvsem iz razpuščenih vojaških kadrov nekdanje basistične vojaške in vladne strukture, ki so jo Američani razpustili po zavzetju Iraka (Stern in Berger 2016). Odhod ZDA, decembra 2011, je pustil varnostno nestabilno okolje s slabimi gospodarskimi razmerami, humanitarno krizo in sektaškimi spopadi. Po izbruhu in nasilni zadužitvi protestov, t. i. arabski pomladi, izbruhne v Siriji državljanska vojna (2011), IS se razširi še v Sirijo, njene vrste pa začnejo polniti tuji borci z vsega sveta, v sosednje države in Evropo se začne migracijski val beguncev, ki še traja.

Februarja 2014 se Al Kaida odreče IS, razlog so bila strateška razhajanja (napadanje drugih muslimanov) in prevelika brutalnost skupine (takfir), delovanje Al Kaide je bilo usmerjeno v destabilizacijo Zahoda, medtem ko je bila IS usmerjena v doseganje prevlade v Siriji in Iraku (Saltman in Winter 2014, 30). Junija 2014 zavzame IS Mosul in pride na prve strani novic, predvsem zaradi medijske kampanje, ki jo je sprožila, hkrati pa je zasegla velike količine orožja, ki ga je za seboj pustila iraška vojska. 30. junija razglasi IS 1) ustanovitev kalifata (kalif postane vodja IS, Bakr Bagdadi), 2) strogo uvedbo šeriata, 3) mejo med Sirijo in Irakom pa za nično. IS se predstavlja kot zaščitnik pravih in čistih idealov sunizma. ZDA začne z napadi na položaje IS tudi v Siriji, kar sproži

55 Skrajna sunitska islamistična skupina IS je šla razvojno skozi različne faze, sprememba imena skupine odraža lokacijsko prisotnost in razglašene cilje skupine: Al Kaida v Iraku 2004-06, Islamska država v Iraku (ISI) 2006–13 (vodja postane Bakr Al Bagdadi), Islamska država Iraka in Sirije (Sham ali Levant) ISIS 2013–14, Islamska država 2014– (IS).

pozivanje IS k napadom teroristov samotarjev na tarče, ki se nahajajo na Zahodu, pride do povečanega pojava domačega terorizma.

IS je tako prva islamistična skupina, ki je uspela izpolniti dolgoročni cilj islamistov, to je ustanovitev kalifata, kar jim daje legitimnost v okviru drugih skupin. Selitev v kalifat razglashajo za osebno dolžnost vsakega muslimana, saj naj bi se tako združili v prvotno skupnost, kot je bila za časa ustanovitelja islama Mohameda. Kalifat deluje kot pull dejavnik na mikro ravni, prvič se je zgodilo, da islamistična teroristična skupina poziva v svoje vrste tudi ženske, ter ostale ljudi, ki bi pomagali graditi to skupnost. Motivacijske dejavnike za pridružitve IS sta na mikro ravni preučevala tudi Gates in Poder (2015), ugotovila sta, da je za lokalne rekrute značilno, da imajo močnejši protišiiitski odnos, njihova motivacija temelji v večji meri na zaznanih krivicah in osebni zgodovini izključevanja, njihov cilj je sprememba družbe, kjer bi imeli boljši položaj, IS jim ponuja alternativo. Tuji borci pa so motivirani bolj ideološko, kalifat in združena uma ter izvajanje džihada predstavljajo glavne motive za sodelovanje (prav tam). Odločujoč dejavnik je bila tako priložnost za sodelovanje v džihadu, odprte meje s Turčijo in bližina bojišča ter obstoj mrež, ki so pomagale borcem na bojišča. Glavni motivi so tako ideološki, iskanje pustolovščine, pa tudi oportunistični, IS borci dobijo orožje, denar, hiše, ženske. Tuji teroristični borci, ki se vračajo v domače države, pa predstavljajo tudi varnostno tveganje za zahodne države.

IS je hibridna organizacija, saj deluje kot vojaška sila, teroristična organizacija in država. Uporablja posredno in neposredno ustrahovanje, gverilsko in uporniško bojevanje ter klasični vojaški spopad. Dokazala se je kot vojaška sila, ki je sposobna poraziti nacionalne vojske in rivalske uporniške skupine. Skupina je v svojem delovanju izjemno brutalna, ne samo do šiitov in manjšin, ampak tudi znotraj kalifata, kršitve šeriata kaznujejo z bičanjem, sekanjem udov, kamenjanjem, streljanjem, obglavljanjem, križanjem. Vse navedeno tudi posnamejo in posredujejo preko interneta, predvsem z namenom ustrahovanja lokalnega in globalnega občinstva. Notranje se je razvila v visoko birokratizirano organizacijo, ki ima cilj finančnega samovzdrževanja. Usmerjena je na zagotavljanje finančne neodvisnosti, ki si jo zagotavlja preko različnih virov dohodkov, sem sodijo zasegi (nepremičnine, proizvodi, orožje, denar), trgovanje z nafto in plinom, kmetijstvo, pobiranje davkov, izsiljevanje, ugrabitve za odkupnino, prodaja umetnin na črnem trgu, ilegalno trgovanje, prodaja orožja, podpirajo jo tudi nekatere Zalivske države (Wood 2015; Stern in Berger 2016; Zelin 2016).

IS se širi vojaško, diplomatsko (povezovanje s plemeni in skupinami), preko

infiltracij v okolje (z vplivanjem in podkupovanjem dosežejo priključitev), z ustanavljanjem pokrajin (vilajat), preko priseg terorističnih skupin z vsega sveta, svoje vrste pa polnijo tudi z lokalnimi in tujimi rekruti, prisotno je novačenje na internetu (Zelin 2016). Ko prevzame IS kontrolo nad ozemljem, izobesi svojo črno zastavo in začne izvajati svojo oblast preko šeriata. Zaradi okrepljenih napadov mednarodne koalicije na cilje IS v letu 2015 in 2016, je začela IS izgubljati ozemlja. Strokovnjaki ocenjujejo, da obstaja velika verjetnost, da se bo IS preusmerila na napadanje ciljev na Zahodu (infiltracija borcev preko begunskega toka, spodbujanje domačih teroristov in simpatizerjev skupine) (prav tam).

Glavna cilja IS sta tako širitev kalifata, da bi prevladal po svetu in spodbujanje sektaških napetosti ter protimuslimanskega sentimenta, predvsem s ciljem provokacije Zahoda, da bi se udeležili (zadnje) bitke v Siriji (Stern in Berger 2016, 287). Od drugih skupin se ločijo po tem, da verjamejo, da nastopajo v božjem scenariju kot osrednji lik, boji se bijejo v pričakovanju apokalipse in imajo vse značilnosti kozmične vojne (Šterbenc 2011; Wood 2015; Stern in Berger 2016). IS se tako loči od drugih islamističnih skupin po brutalnosti, kalifatu in medijskem delovanju, kar bo predstavljeno v nadaljevanju.

7. 2 Islamska država in radikalizacija na internetu

Informacije in podatki o skupini temeljijo na medijskem poročanju, objavah IS na družbenih omrežjih, video posnetkih, revijah, ki jih izdaja IS, ter na dokumentih vlad, ki jih pridobijo novinarji in raziskovalci⁵⁶. V zadnjem času pa tudi iz intervjujev s prebežniki iz IS, ki dopolnjujejo zgoraj naštetu. Za prikaz delovanja IS je značilna visoka produkcijska vrednost in visoka ločljivost posnetkov, ki prikazujejo brutalnost delovanja, podajanje vsebine je dinamično, posnetki predstavljajo zaokroženo zgodbo, ki je za nekatere privlačna, za druge odvrčalna. IS ideologija je postala bolj vidna in široko dostopna. Sporočila so preprosta, vsebujejo dihotomijo (dobro-slabo, mi-oni), lahko se jih je zapomniti, ves čas se ponavljajo (Stern in Berger 2016; Winter 2016).

Medijska strategija IS temelji pretežno na objavah propagandnih vsebin na internetu, vsebino ustvarjajo medijske ustanove⁵⁷, ki preko različnih družbenih platform

56 Raziskovalci, ki preučujejo IS v okviru različnih raziskovalnih institutov, imajo spletne strani in bloge, kjer so dostopne zbrane objave IS v angleščini in arabščini. Aaron Zelin objavlja gradivo na <http://jihadology.net/>, J.M. Berger na <http://www.intelwire.com/>, William McCants (sodelujejo še Thomas Hegghammer, Joas Wagemakers, Vahid Brown in Cole Bunzel) na <http://www.jihadica.com>, prav tako so vsi prisotni na Twitterju, kjer objavljajo najnovejše novice v povezavi z IS. Vsi našteti raziskovalci imajo znanje arabščine, ki je pogoj za celostno raziskovanje in razumevanje narave delovanja IS na internetu.

57 Struktura medijskega aparata je obsežna, sestavljajo jo Al Furkan, inštitut za medijsko produkcijo (video

prenesejo sporočilo do ciljne skupine⁵⁸. IS je predstavila nov tip terorizma, z uporabo marketinga in digitalnih komunikacijskih orodij je, ne samo socializirala teror, kot so ga prejšnje skupine preko množičnih medijev, ampak ga je naredila tudi bolj priljubljenega in zaželenega. Izpostavila je možnost posnemanja in sodelovanja, njihova dejanja predstavljajo inspiracijo za domače teroriste. Vsebina in produkcija materiala, ki je dostopen na internetu, spominja na sodobno kulturo filmov, videoiger in glasbenih spotov, ki jim sledi svetovna mladina. IS uporablja kulturne podobe za promoviranje islamistične ideologije, ki temelji na protimodernih vrednotah. Ima dobro ekipo izurjenih članov, ki imajo znanje iz marketinga, spletne produkcije, načrtovanja medijskih kampanj, hkrati pa dobro pozna svojo publiko. IS je prva teroristična organizacija, ki je svoje občinstvo segmentirala, za vsak del občinstva ima pripravljena sporočila, ki jih preko narativov predstavi občinstvu, in s tem doseže največji učinek, k temu pa pripomorejo tudi množični mediji, ki v želji po večji gledanosti širijo IS propagando (Winter 2015a; Stern in Berger 2016).

Winter (ICSR 2016) pravi, da je medijska strategija IS organizirana, profesionalna in koordinirana ter zelo inovativna. Delovanje IS na internetu se kaže za namene propagande, oglaševanje gibanja, rekrutacijo in financiranje, legitimacijo v džihadistični sferi, oblikovanje organizacije kot znamke ter ustrahovanje nasprotnikov, polarizaciji mednarodne skupnosti in usmerjanje poročanja medijev (ICSR 2016).

Charlie Winter (2015a) je propagandno medijsko delovanje IS poimenoval »virtualni kalifat«. Analiziral je arabsko in angleško vsebino uradnih medijskih objav IS od razglasitve kalifata (junij 2014) do junija 2015, objave je spremljal dnevno. Ugotovil je, da ne moremo pripisati izključne odgovornosti za radikalizacijo posameznikov samo propagandi, prav tako propaganda ni odgovorna za pridružitve džihadističnemu vzroku ali izvedbi napada v domači državi, vendar pa lahko deluje kot pobudnik (islamističnega)

posnetki napadov, govori vodij, intervjuji z vodilnimi), Al Itisam (vsebina v arabskem jeziku, video vsebina) in Ajnad (recitacije sur, naši (vokalna psalmologija), radijske vsebine)), Al Hajat, je usmerjen na mednarodno občinstvo in video vsebine (Flames of War), izdaja tudi revijo Dabiq v angleščini, Konstantiniyye v turščini in Dar al-Islam v francoščini. Propagandni aparat pa vključuje še Al-Bajan radio, ki deluje na območju Iraka, elektronska sporočila v arabščini al-Naba in založniško hišo al-Himma, ki objavlja misijonarsko literaturo. Zgoraj naštetu dopolnjujejo še regionalne (vilajat) izpostave (nahajajo se v regijah Sirije, Iraka, Egipta, Libije, Jemna, Zahodne Afrike), ki zagotavljajo fotografsko gradivo. Medijske točke pa skrbijo za razširjanje materiala med lokalnim prebivalstvom, gledanje video gradiva, deljenje literature. Pomemben del IS medijske arhitekture je še tiskovna agencija Amak, ki ni uradno njen del in objavlja izjave IS o prevzemanju odgovornosti za napade izven ozemlja Bližnjega vzhoda (Zelin 2015; Winter 2015a; Stern in Berger 2016).

58 Zelin (2015) je spremljal tedenske objave IS medijev (april 2015), ugotovil je, da je večina gradiva v arabščini, v 88 odstotkih gre za vizualne podobe. 78 odstotkov prihaja iz pokrajinskih medijskih enot. To je le predstavitev iz določenega obdobja, situacija se ves čas spreminja, kar se odraža tudi v objavah gradiva.

ekstremističnega prehoda iz tihega podpornika v aktivnega člana (Winter 2015a, 6). Zahodni mediji največkrat prikazujejo objave brutalnosti IS, ker jim to zagotavlja visoko gledanost, vendar je ravno to pripeljalo do napačnega razumevanja skupine na mednarodni ravni⁵⁹ in njene privlačnosti za tuje rekrute (Winter 2015a). IS propaganda je vseobsegajoča znamka, ki ponuja alternativni način življenja (utopija), potencialnim rekrutom ponuja takojšnjo rešitev in možnost dolgoročne spremembe življenja. Brutalnost je najbolj viden narativ, vendar je prikaz utopije najpomembnejši, zato moramo razumeti ravno ta narativ, ki sproža mobilizacijo posameznikov (prav tam).

Winter (ICSR 2016) je na ICSR konferenci v juliju 2016 predstavil nove ugotovitve pri analizi IS medijske produkcije. Med novembrom 2015 in julijem 2016 je zbral 11.590 ločenih medijskih produktov, ugotovil je, da jih je IS v novembru 2015 izdala po 62 na dan, v juliju 2016 pa le še 21, kar kaže na velik padec pri produkciji propagandnega materiala. Prikazanih je več vojnih vsebin, manj poročanj o življenju v kalifatu (čeprav še vedno prevladuje) in manj fotografij, ki prikazujejo smrt. Padec v produkciji je posledica bolj obsežnega napadanja lokacij, kjer naj bi se nahajale medijske ustanove, več ubitih ljudi, ki jih povezujejo s produkcijo materiala in učinkovitost odstranjevanja⁶⁰ gradiva s spletnih strani (ICSR 2016). Eden izmed vzrokov pa bi bil lahko tudi v izvajanju kiber napadov s strani ZDA na komunikacijske mreže, ki jih uporablja IS (Ackerman 2016).

Gartenstein-Ross, Barr in Moreng (2016) so analizirali propagandno strategijo IS, cilje, ki jih želi doseči preko propagande, ter narative in teme, ki jih uporablja skupina za mobilizacijo tujih borcev in džihadističnih skupin. Identificirali so devet temeljnih narativov:

- 1) sporočilo zmagovalca, ki prikazuje podobo moči in prikrije slabosti;
- 2) diskreditiranje tekmecev, predvsem legitimnosti konkurenčnih džihadističnih skupin, vključno z Al Kaido in Talibani;

⁵⁹ Winter (2015b) je v času od 17. julija do 15. avgusta (muslimanski mesec šaval) leta 2015 zbral in analiziral 1.146 ločenih medijskih objav (v arabščini in angleščini), gre za mešanico slikovnih kolažev, video posnetkov, avdio izjav, novic, posterjev, teoloških esejev itd. Ugotovil je, da je povprečje 38,2 propagandnih dogodkov na dan, kar kaže na obsežnost medijskega aparata, polovica jih je prikazovala civilno življenje v kalifatu (narativ utopije kot ideološki in politični pull dejavnik), narativ brutalnosti in prikaz bojevanja je bil omejen regionalno. Količina, kvaliteta in raznovrstnost IS propagande je pokazala, da bodo morale države, če se želijo bojevati proti radikalizaciji in propagandi IS, sprejeti bolj obsežne ukrepe (Winter 2015b).

⁶⁰ Pri preprečevanju širjenja ekstremističnih vsebin je potrebno sodelovanje države, lastnikov spletnih platform in spletnih uporabnikov, gre za celostni pristop. Podjetja ne želijo, da bi njihove strani postale gostitelj ekstremnih islamističnih skupin. Danes so podjetja tista, ki določajo, kaj sodi v sovražni govor in napeljevanje k terorizmu. Države so tako prepustile svobodo govora privatnim internetnim podjetjem. Na ravni držav poteka intenzivno iskanje rešitev, predvsem v sprejemanju zakonov, ki bi omogočali lažjo pridobitev podatkov od podjetij, pojavlja pa se vedno več zahtev po omogočanju neposrednega dostopa do podatkov s strani varnostnih organov, do zahtev po odpravi enkripcije, kar bi ogrozilo varnost uporabnikov interneta.

- 3) nelegitimnost političnih islamistov, Muslimansko bratstvo je prikazano kot odpadniška skupina;
- 4) sejanje razdora znotraj sovražnikovih vrst, gre za širjenje napačnih informacij, z namenom ustvarjanja razdora znotraj konkurenčnih skupin;
- 5) izkoriščanje sektaških napetosti, spodbujanje konflikta med suniti in šiiti, z namenom prisiliti sunito, da bi iskali zaščito pri IS;
- 6) kalifat kot islamska utopija;
- 7) džihadistična dogodivščina in tovarištvo, povečevanje džihada kot možnosti za bratstvo in vznemirljivost;
- 8) prikaz razdora med muslimani in Zahodom, spodbujanje napetosti med muslimani, ki živijo na Zahodu in njihovimi družbami, z namenom pridobivanja podpore za kalifat;
- 9) verska dolžnost za pridružitve kalifatu, obujanje verske doktrine, z namenom prisile muslimanov, da bi se povezali s kalifatom.

Splošna javnost je izpostavljena IS propagandi neprostovoljno preko medijskega poročanja, nanje deluje kot grožnja in ustrahovanje. Sovražna publika na propagando odreagira z ogorčenjem. Aktivni člani jo iščejo sami, v njej najdejo zadovoljstvo in utemeljitev za svoje delovanje, potencialni rekruti pridejo do vsebin organsko, na njih deluje v procesu prehoda med aktivne člane. Vpoklicani vojaki kalifata pa jo uporabljajo kot dokaz za prepričevanje novih rekrutov in novih tovarišev v boju. Razširjevalci in spreobrnjenci jo iščejo in v njej najdejo zadovoljstvo, hkrati pa jim nagrado predstavlja njihovo sodelovanje pri širjenju (Winter 2015a, 40). Obstoj propagande ni dovolj za sprožitev procesa radikalizacije, vendar njeno sporočilo okrepi spletni radikalni milje, ki se mu posameznik priključi, za rekrutacijo je pomembna vloga vpoklicanih, posameznikov, ki posredujejo informacije in pomagajo pri logistiki (prav tam).

IS kampanje so v veliki meri odvisne od širjenja in deljenja na družbenih omrežjih. IS je izkoristil različne medijske platforme za širjenje svojega sporočila, v začetku so bile najbolj priljubljene Facebook, Twitter in YouTube, platforme, ki so imele največji doseg občinstva. IS je izrabila tudi tehnične prednosti teh omrežij, predvsem funkcijo predlaganja podobnih vsebin (YouTube) in uporabniških računov s podobnimi interesi (Twitter⁶¹), to je

61 Twitter je predstavljal v letu 2014 glavno platformo v medijski strategiji IS. Berger in Morgan (2015) sta ocenila, da je imela IS med septembrom in decembrom 2014 od 46.000 do 70.000 uporabniških računov. IS podporniki so bili bolj aktivni od povprečnega Twitter uporabnika, imeli so več sledilcev, prevladovala je

olajšalo iskanje in dostop do vsebin, ki jih objavlja IS. Družbena omrežja omogočajo, da IS komunicira neposredno s simpatizerji in ciljno publiko, poroča o dogajanju na bojišču (v realnem času), prikazuje delovanje šeriatskega prava in življenje v kalifatu, uporablja tuje borce za privabljanje novih rekrutov. Tuji borci lahko naslavljajo ciljno publiko v svojih jezikih, kar jih še približa rekrutom iz podobnega kulturnega okolja. IS pripadniki si vzamejo čas za pogovore in argumentiranje svojega delovanja, vključujejo se v pogovore z drugimi uporabniki in skrbijo za stalno dosegljivost, kar je glavna prednost v postopku rekrutiranja novih članov. Ženske imajo veliko vlogo v procesu radikalizacije, saj preko družbenih omrežij nagovarjajo in spodbujajo druge ženske, da se pridružijo kalifatu (Winter 2015a; Stern in Berger 2016).

S prenosom razširjanja propagande na druge, se je IS izognila možnosti cenzure s strani držav, pa tudi tehnoloških podjetij, njeni razširjevalci so samonapoteni, nimajo uradnega mesta znotraj organizacije, za svoj aktivizem ne prejema nagrad, razen znotraj miljeja IS (Winter 2015a, 7). IS skrbi za stalen dotok posnetkov in ostalega materiala, ter idej za posameznike, ki ustvarjajo in širijo svojo neuradno propagando, ki je povezana z džihadistično ideologijo, IS tako usmerja spletni narativ brez neposrednega vpletanja (Winter 2015a). Leta 2014 je IS posredovala novice in vsebino preko uradnih kanalov na različnih družbenih platformah, konec leta 2014 so jih začele platforme ukinjati, vendar je IS odpirala nove, pod spremenjenim imenom. Konec leta 2015, IS ni imela nobenega uradnega kanala na Twitterju ali YouTube strani več. IS začne objavljati preko povezanih medijskih hiš in tiskovnih agencij (Amak), ki niso uradni del njihove medijske strukture. Vsak posnetek napove preko svojih razširjevalcev v spletem radikalnem miljeju, ki potem razširijo novico in kasneje posnetek. K širitvi pa pripomorejo tudi mediji in raziskovalci, ki potrdijo pristnost objavljene vsebine, jo analizirajo in komentirajo na Twitterju.

Proces indoktrinacije in rekrutacije na internetu, ki ga uporablja IS, spominja na predlagano rekrutacijo iz priročnika Umetnost rekrutiranja⁶² (A Course in the Art of

arabščina, večina uporabnikov se je nahajala znotraj Sirije ali na območju Bližnjega vzhoda. Tviti so vsebovali povezave do drugih platform, največ na YouTube (prav tam). Twitter je začel konec leta 2014 odstranjevati profile, ki so podpirali IS, to je povzročilo, da se je spletni radikalni milje IS preselil na druge platforme, najbolj priljubljena je Telegram. Twitter je od sredine leta 2015 do začetka leta 2016 izbrisal več kot 125.000 uporabniških računov, ki so kršili pravila uporabe v povezavi z objavljanjem vsebin v podporo terorizmu ali pa so bili povezani z IS (Twitter Blog 2016). Tudi Europol TE-SAT 2016 (2016, 16) ugotavlja, da je IS nehala vzdrževati mrežo računov na Twitterju, vendar to ne pomeni, da IS ni več aktivna na tej platformi. IS še vedno preko Twitterja objavlja in razširja novo propagandno gradivo in svoja sporočila ter komunicira s svojimi simpatizerji in podporniki.

62 Rekruter naj bi imel reden stik in naj bi preživel čim več časa z obetajočim rekrutom, pogovori naj bi vsebovali verske teme, brez omenjanja džihada, v ospredju so verske prakse, svetovanje literature, ogled pridig določenih imamov in ideologov, nato takih z bolj džihadistično vsebino. Priročnik je razdeljen na faze,

Recruiting, ki ga je izdala Al Kaida v Iraku, in je prosto dostopen na spletu; *op. avtorja*). Berger (2015) je opisal rekrutacijski potek v petih korakih: 1) prvi stik tarče (izbrani posameznik) z rekruterjem (odgovarjanje na vprašanja), 2) oblikovanje mikro skupnosti (rekruterji so v velikem številu dosegljivi ves čas), 3) izolacija tarče od večinske usmeritve (prekinitev stikov z neverniki, prijatelji, družino), 4) prehod k privatnim komunikacijskim kanalom, 5) vzpodbuda delovanju za podporo IS (promoviranje hidžre v kalifat, samotarskih terorističnih napadov, medijski aktivizem v podporo IS).

Internet predstavlja za posameznika, ki se želi podučiti o ideologiji, virtualno knjižnico. Gradivo, ki razlaga bolj stroge interpretacije Korana in hadisov (temelj za salafizem), salafistično-džihadistično ideologijo, utemeljevanje džihada, delovanje islamističnih skupin, različna navodila (eksplozivi, orožje, taktika), je prisotno že od prvih pojavljanj islamističnih ideologov, pridigarjev in terorističnih skupin na internetu. Posameznik, ki izkaže zanimanje in radovednost o določeni ideologiji, je tako soočen z obsežnim gradivom. V procesu indoktrinacije je pomemben zunanji usmerjevalec, ki ponudi posamezniku svoj izbor gradiva, ki upravičuje džihadistično ideologijo, proces je postopen, najprej vsebuje versko učenje, šele nato se preusmeri v poučevanje o salafistično-džihadistični doktrini.

Internet predstavlja pomemben dejavnik pri oblikovanju in obstoju virtualne skupnosti, spletnega radikalnega miljeja, ki ustvari (džihadistični) odmevni prostor, posameznika obda mikro skupnost, ki ga indoktrinira in socializira v IS ideologijo. V primeru IS je še posebej aktivna samonapotena baqiya skupnost (ang. baqiya family), ki deluje predvsem na Twitterju in predstavlja del spletnega radikalnega miljeja (Winter 2016). Skupnost da posamezniku občutek povezanosti, normalizira nova prepričanja in ga izolira od ostalih. Milje poskrbi za stalen dotok informacij, posameznika zasuje s tviti in povezavami do gradiva, tudi do video posnetkov na YouTubu, pomembno je razglašanje zavezanosti za skupen cilj. Posameznik se premakne iz pasivne vloge prejemnika informacij v aktivista, ki deluje za skupen cilj (prav tam). Winter (2016) trdi, da je najpomembnejši dejavnik v procesu radikalizacije in končne rekrutacije vpoklicani vojak/ambasador IS, komunikacija se preseli na zaščitene (kriptirane) platforme in tako postane prikrita. Vpoklicani vojak kalifata se nahaja v večini primerov znotraj teritorija

vsebuje tudi priporočila, koliko časa naj bi trajale, metode, na kaj morajo biti rekruti pozorni. V rekrutaciji bi se morali izogibati strahopetcev, oseb, ki preveč govorijo, oseb, ki so sovražne proti mudžahedinom, osamljenih in tistih, ki jim ne vzbujajo dobrega občutka (Al Qa'idy 2010, 13). Priporočila rekrutacijo iz kroga znancev, poteka naj v obliki oznanjevanja islama (dava), odnos se zgradi postopoma, proces poteka preko vzbujanja zanimanja za vero in opravljanja verskih praks, za džihad in nazadnje do oblikovanja celice in izvršitve napada.

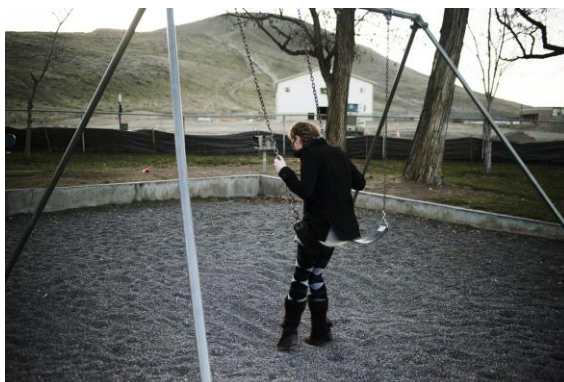
Sirije ali Iraka, zagotavlja logistične informacije za potovanje v kalifat, gre za aktivno vplivanje na odločitve za pridružitve. Za posameznike, ki se želijo pridružiti kalifatu, predstavljajo vpoklicani idole, ki »živijo džihadistične sanje« (prav tam).

7.3 Analiza primerov internetne radikalizacije Islamske države

7.3.1 Primer A: Alex

Primer A opisuje proces radikalizacije Alex, 23-letnega dekleta iz ZDA, ki ga je za The New York Times raziskala Rukmini Callimachi (2015). Alex (23) živi s starimi starši v ruralnem okolju države Washington, njeni starši so bili zasvojeni z drogami, sama ima posledice alkoholnega sindroma (tresenje rok), prav tako je pustila srednjo šolo, občasno je delala kot varuška otrok in poučevala v katoliški nedeljski šoli, aktivna je na družbenih omrežjih in internetu, govori tudi o osamljenosti (Slika 7. 1.).

Slika 7. 1.: Alex (23), dekle, ki je bila radikalizirana preko interneta

Vir: Andrea Bruce v Callimachi (2016).

Njeno zanimanje za IS je sprožila CNN novica (opozorilo na telefonu) o usmrtitvi Jamesa Foleyja s strani IS (19. avgust 2014), videla je posnetek njegove usmrtitve, zato se je obrnila po več informacij na Twitter, kjer je iskala ljudi, ki so se strinjali s tem dejanjem. Pravi, da jih je bilo lahko najti, sami so se identificirali kot pripadniki IS, bili so prijazni, odgovarjali so na njena vprašanja, zanimali so se za njeno družino in zanjo. Prvi se je z njo povezal IS borec Hamad iz okolice Damaska (Sirija), vsak dan sta se pogovarjala po več ur, vzbudil ji je dvom v njeno vero. Indoktrinacija je potekala preko Twitterja, kjer je postavljala vprašanja in takoj dobila odgovore, razvila je dvom o pravilnem prikazu IS v medijih. Hamad se ji ni več javil, sklepala je, da je umrl v bojevanju, vendar je vseeno nadaljevala pogovore na Twitterju s skupino ljudi, ki so jo poučevali o pomenu biti

musliman, kalifatu in IS. Skupina ji je poslala knjige z versko vsebino, med drugim tudi Koran v angleškem jeziku.

Nadaljevala je pogovore z novo skupnostjo podpornikov IS, konec oktobra 2014 je začela komunicirati preko Skypa (brez vključene kamere) s Faisal Mostafom, na dom ji je pošiljal darila, učil jo je pravilno moliti, opravljati rituale pred molitvijo in lekcije iz Korana. Alex se je 28. decembra 2014 spreobrnila v islam (šahada) preko spleta (Faisal je preskrbel drugo pričo). Spreobrnitev je oznanila po Twitterju, spletno skupnost pa naslovila kot brate in sestre, število njenih Twitter sledilcev se je podvojilo. Faisal in drugi so jo usmerjali k bolj striktni interpretaciji islama, poslali so ji hidžab (januar 2015), vendar ji niso dovolili, da se izpostavlja v svoji skupnosti, še vedno je sodelovala v cerkvi. Za spreobrnitev je vedela sestrična, ki je tudi začela razmišljati o spreobrnitvi. Alex ni poznala nobenega muslimana v svoji okolici, v bližini je bila mošeja, ki pa ji jo je Faisal odsvetoval, saj ni posredovala pravega sporočila.

Alex je bila vedno bolj izolirana, v začetku februarja 2015 so z njo na Twitterju vzpostavili stik proti-IS aktivisti in jo opozorili, da jo poskušajo rekrutirati in da bi v Siriji umrla. V sredini februarja 2015 se je pogovarjala s podpornikom IS o teološki utemeljitvi za samomorilske napade. Po posredovanju proti-IS aktivistov jo začne skupnost obtoževati, da vohuni (organizirali so celo postopek, v katerem je morala dokazati nasprotno), od nje zahtevajo prekinitev stikov z drugimi, ker so neverniki. Faisal ji sporoči, da ji je našel moža (45-letnega plešastega muslimana), pozival jo je, da naj odpotuje v muslimansko deželo, vendar ni nikoli omenil Sirije. Sama je že začela razmišljati o svoji vlogi matere v IS. Z njo poskuša organizirati srečanje v Avstriji (spremljal naj bi jo njen 11-letni brat).

Konec februarja Alex preveri Faisala na spletu, ugotovi, da gre za 50 let starega moškega iz Bangladeša, ki živi v Angliji, da je poročen, oče štirih otrok. Faisal je bil večkrat aretiran in obtožen sodelovanja pri načrtovanju terorističnega napada, bil je tudi v zaporu v Bangladešu (pozneje vrnjen v Veliko Britanijo), pri njem so našli navodila za izdelavo eksploziva (sam ima doktorat iz kemije) in džihadistično literaturo.

Marca 2015 je posredovala družina, odvzeli so ji računalnik in telefon, vendar si je Alex sposojala telefone prijateljev, da je lahko še vedno komunicirala s spletno skupnostjo. Konec marca se njena babica sooči s Faisalom, ki vse zanika, obljubil je, da bo prekinil kontakt z Alex, in da je bila ponudba za moža samo potegavščina. Družina je kontaktirala tudi FBI, ki je zasegel vso elektronsko komunikacijo, proti Alex so uvedli preiskavo, primera ne komentirajo. Po poročanju Callimachi (2015), je Alex še vedno v stiku s Faisalom.

7. 3. 2 Primer B: Skupina deklet iz Bethnal Greena

Vloga interneta, skupinske dinamike in vpliva okolja se pokaže v primeru treh mladoletnih deklet, ki so se 17. februarja 2015 odpravile z letalom iz Londona do Turčije, in nato preko meje v Sirijo, v Rako, prestolnico IS kalifata (Slika 7. 2.). Kadiza Sultana (16 let), Amira Abase (15 let) in Shamima Begum (15 let) so sledile prvemu dekletu (Shamera Begum (15 let)), ki je odpotovala v Sirijo že decembra 2014. Dekleta so obiskovala isto srednjo šolo, Bethnal Green, v vzhodnem delu Londona, kjer v okolici prebiva konservativna muslimanska skupnost (Bennhold 2015). Imele so odličen učni uspeh, uporabljale so družbena omrežja, imele so versko vzgojo, bile so. Po odhodu prvega dekleta, so v šolo prišli policisti, v pogovoru z ostalimi dekleti niso zasledili znakov, da imajo podobne načrte, prav tako niso zaznali znakov radikalizacije. Policija je dala dekletom obvestila, želeli so dovoljenje za uradne izjave deklet, vendar pisma niso prišla do staršev, zato je bila uvedena preiskava, policija se je staršem javno opravičila. Po njihovem odhodu so marca 2015 odvzeli potne liste še petim dekletom, ker so bile v kontaktih z zgoraj navedenimi dekleti in so načrtovale, da se jim pridružijo (Saltman in Smith 2015; Bennhold 2015).

Slika 7. 2.: Posnetek deklet iz Bethnal Greena na letališču Gatwick, London

Vir: The New York Times v Bennhold (2015).

Prvo dekle, ki je odpotovalo v Sirijo že decembra 2014, je bila Shamera, ki je postala bolj verna po smrti matere (začetek leta 2014) in po ponovni poroki očeta, začela je

redno zahajati v mošejo. Ugotovljeno je bilo, da je Shamera poskušala radikalizirati ostala dekleta že septembra 2014, sama naj bi bila radikalizirana med poletjem 2014 (Ferguson 2015). Bennhold (2015) navaja, da je v šoli med poukom branila IS.

Največ pozornosti je bilo v medijih namenjenega Amiri Abase (rojena v Etiopiji, živeli so v Nemčiji, pri njenih 11 letih so se preselili v Veliko Britanijo), ker je bila najbolj aktivna na družbenih omrežjih, preko njenih objav lahko delno sledimo procesu radikalizacije oziroma spreminjanju stališč (vsi uporabniški računi so bili odstranjeni). Vendar je bilo ugotovljeno, da so dekleta uporabljala kriptirane platforme (Surespot) za pošiljanje sporočil, kar pomeni, da ne moremo vedeti, kako je ta komunikacija potekala v celoti. Na Twitterju je bila prijavljena kot Umm Uthman Britaniya, objave so vsebovale modno, športno vsebino, fotografije življenja v Londonu, pritoževanje nad nalogami (bila je odlična učenka). Konec decembra 2014 se začnejo pojavljati objave, ki kažejo na spremenjen pogled na svet, kaj je v islamu dovoljeno in kaj ne, kako naj se hitro nauči arabščino. Januarja 2015 komentira konflikt v Siriji, začne posredovati in objavljati slike sirskih otrok v vojni. Konec januarja začne objavljati tudi več fotografij, na katerih je Kadiza, njuni pogovori kažejo, da sta bili zelo povezani, objavi fotografijo treh deklet (bile naj bi one) v parku oblečenih v burko, s pripisom »sestre«, šest dni pred odhodom pozove svoje sledilce, da naj molijo zanjo (Saltman in Smith 2015; Bennhold 2015).

Kadiza je poleti 2014 nehala nositi hlače, začela si je pokrivati lase, spraševala je o vojni v Siriji. Družina je opazila, da si ogleduje vedno več slikovnega gradiva, ki prikazuje vojna grozodejstva, predvsem otroke, kar je tudi posredovala naprej na družbenih omrežjih (Bennhold 2015). Prej je bila mirna, nato pa je postala vedno bolj prepirljiva, govorila je, da se v družini vedejo neislamsko. Shamima je bila odlična učenka, ni bila pretirano verna, po prošnji matere je začela nositi naglavno ruto (hidžab, nosila so jo tudi ostala dekleta). O njej je znano malo, le to, da je v Turčijo potovala s potnim listom svoje sestre. 15. februarja je na Twitterju kontaktirala znano IS rekruterko Aqso Mahmud. Aqsa je Britanka, ki deluje na Twitterju iz območja kalifata, dekletom posreduje podatke o potovanju v IS in jim daje nasvete (Bennhold 2015).

Ugotovljeno je bilo tudi, da se je Amirin oče (Hussen Abase) udeleževal shodov in demonstracij leta 2012 (dokaz je posnetek policije), ki jih je organiziral ekstremistični islamist Anjem Choudary, prikazujejo pa sežig ameriške zastave (Saltman in Smith 2015; Bennhold 2015). Občasno ga je spremljala tudi Amira (Bennhold 2015). Njegova podoba, kako joče za Amiro z njenim medvedkom in fotografija s shoda, sta v javnosti povzročili delitev mnenj. Policija je poskušala ugotoviti, ali so bila dekleta rekrutirana tudi s strani

lokalnega rekruterja, kajti niso imele dovolj denarja za letalsko karto, ki so jo plačale z denarjem v lokalni turistični agenciji, prav tako je vprašanje, kako so se dogovorile za prevoz s turške meje v Sirijo (Bennhold 2015; Ferguson 2015).

Bennhold (2015) piše, da so dekleta po odhodu občasno komunicirala z družino, kot razlog za svoj odhod so navedle, da so za seboj pustile nemoralno družbo v iskanju verskih vrlin in pomena. Dekleta so se v Siriji tudi poročile. Saltman in Smith (2015) pravita, da so ženske, ki se priključijo IS, več kot le »džihadi neveste«, imajo glavno vlogo v razširjanju propagande in pri rekrutaciji drugih žensk preko družbenih omrežij, povečujejo življenje v kalifatu. Vedno več uporabniških računov žensk, ki rekrutirajo iz območja kalifata, ima zaprte profile, razlog je, da Twitter prej odstrani odprte, javne račune. Bennhold (2015) navaja, da je britanski novinar kontaktiral Amiro ter se predstavljal kot dekle in da se želi pridružiti IS, Amira mu je dala nasvete, ki opisujejo njeno pot v kalifat, postala je rekruterka za IS.

7. 3. 3 Primer C: Anjem Choudary

Anjem Choudary (rojen 1967) je eden najbolj znanih britanskih ekstremističnih, islamističnih (salafističnih) pridigarjev in demagogov, ki javno podpira IS ter uvedbo šarije v Veliki Britaniji in po svetu. Rojen je bil v Veliki Britaniji (starši emigrirali iz Pakistana), živi v vzhodnem Londonu, je poročen, oče štirih otrok, študiral je pravo, ni zaposlen in prejema pomoč države. V študentskih letih se je udeleževal zabav, znan je bil kot »Andy«, pil je alkohol, uporabljal droge, bil je ženskar. V začetku 90. let 20. stoletja je v mošeji srečal radikalnega pridigarja Omarja Bakri Mohameda⁶³, postal je njegov učenec, prevzel je salafizem, izpopolnjeval se je v učenju Korana in šarije, to je poskušal prenesti tudi v vsakdanje življenje, bil je tudi predstavnik združenja muslimanskih odvetnikov v Veliki Britaniji (Raymond 2010, 21). Raymond (2010) je z njim opravila več intervjujev, v katerih je priznal, da ni bil nikoli žrtev rasne ali islamofobične nestrpnosti, kar bi lahko pojasnilo njegovo sprejetje radikalnih pogledov, je pa priznal, da se je počutil izgubljenega, vera mu je povrnila življenje.

Skupaj z Bakrijem je deloval v okviru organizacije Al-Muhajiroun, ki je bila leta 2004 razpuščena in pozneje prepovedana, vendar je še vedno delovala pod različnimi

63 Bakri Muhamed je bil član Hizb ut-Tahrir, leta 1986 je ustanovil islamistično organizacijo Al Muhajiroun, ki je bila povezana z Hizb ut-Tahrir, leta 1996 je prišlo med organizacijama do spora. Bakri je postal vodja Al Muhajirouna (emigranti), skupaj s Choudaryjem. Leta 2005 je Bakri zapustil Veliko Britanijo, preiskovali so ga v povezavi s člani v organizaciji, ki so bili povezani s terorizmom, odvzeli so mu državljanstvo in mu prepovedali vstop v državo. Bakri je trenutno v zaporu v Libanonu, obtožen je sodelovanja pri dejanjih terorizma (Raymond 2010; Klausen in drugi 2012; Vidino 2015). Povezujejo ga podpore in financiranja posameznikov, ki so se priključili IS iz Velike Britanije in Evrope.

imeni, vodenje je prevzel Choudary. Okoli Al-Muhajirouna je nastalo gibanje, ki je predstavljalo nov tip islamističnega aktivizma, po letu 2008 se je začelo širiti po Evropi, njene veje so se imenovala Sharia4 ali Islam4 (Sharia4Belgium, Sharia4Holland, Islam4UK, Al Ghurabaa, London School of Sharia), podobne skupine so se pojavljale povsod po svetu (na Danskem Call to Islam, Norveškem Prophets of the Ummah, v Nemčiji Millitau Ibrahim in druge) (Vidino 2015). Skupine⁶⁴ so pritegnile veliko medijske pozornosti, saj so v davu (spreobračanje ali pridiganje islama na javnih mestih), deljenje letakov in literature vključevali tudi molitve na spornih mestih, razvijali zastave raznih džihadističnih skupin, organizirali (nasilne) proteste in druge aktivnosti z namenom provokacije javnosti, vse so snemali in objavljali (Slika 7. 3.). Njihovo oblačenje je bilo v skladu s salafizmom, ženske so nosile nikabe, zahtevali so vpeljavo šarije, skupine so pritegnile predvsem drugo in tretjo generacijo v Evropi rojenih muslimanov ter spreobrnjence v islam (Vidino 2015). Tak način delovanja imajo še danes, v nekaterih državah so prepovedane, povezujejo pa jih tudi z rekrutiranjem in mobilizacijo na bojišča v Irak in Sirijo (prav tam).

Slika 7. 3.: Anjem Choudary s podporniki (januar 2010)

Vir: Dan Kitwood/Getty Images v Grierson in drugi (2016).

Choudary in skupina njegovih podpornikov organizira in izvaja javne demonstracije, predvsem z namenom polarizacije javnosti in pridobitve podpore med muslimani. Njihove aktivnosti so vidne predvsem na internetu, kjer te skupine delujejo pod

64 Skupine so oblikovale radikalni milje oziroma okolje, ki je omogočalo mobilizacijo (logistično in finančno) na bojišča Iraka in Sirije po izbruhu državljanske vojne. Večina vidnih članov Sharia4Belgium, ki ni bila v zaporu, je bila med prvimi, ki so leta 2012 odšli na bojišče v Sirijo, šlo je za delovanje skupinske dinamike, ki je vodila do hitre nasilne radikalizacije članov gibanja. Tuji borci, ki so odšli v vrste IS iz Velike Britanije, imajo prav tako povezave do islamističnih skupin, s katerimi je povezan tudi Choudary (Vidino 2015).

različnimi imeni, objavljajo gradivo in tako dostopajo do svojih podpornikov, zelo so aktivni na YouTube⁶⁵ platformi, vse shode posnamejo, objavljajo pa tudi predavanja. Glavno sporočilo, ki ga širijo je, da so muslimani preganjani in zatirani s strani Zahoda; da je njihova dolžnost, da se temu uprejo; trpljenje je pričakovano ker tako Alah preverja njegove sledilce; žrtvovanje bo nagrajeno v prihodnosti (Raymond 2010, 18; Klausen in drugi 2012).

Choudary je izjemen retorik, kar je priznal tudi novinar Atlantica Wood (2015), ki pravi, da je v pogovoru z njim užival, kar ga je bilo groza. Ravno zaradi svojih ekstremnih izjav, predvsem v podporo teroristom in njihovim dejavnostim (podpiral je Al Kaido, Osama bin Ladna, napad na ZDA 2001, ostale teroristične napade, med njimi tudi januarski napad na Charlie Hebdo (2015), dejanja IS in njihovo delovanje), je vedno v središču pozornosti medijev. Pojavljal se je v oddajah, dajal izjave na televizijskih mrežah in časopisom, potoval po svetu ter imel govore na demonstracijah, kar je še razširilo doseg njegovih idej. Javno je izrazil, da bi se preselil s svojo družino v kalifat, če mu ne bi britanske oblasti odvzele potnega lista (Witte 2014).

Choudary je bil zelo aktiven na internetu, imel je svojo spletno stran, kjer je redno objavljajal svoja predavanja, razmišljanja, kritike britanske in ameriške politike, širil prepričanje o nujnosti vpeljave šarije. Aktiven je bil predvsem na YouTube platformi, vendar so vse njegove profile in kanale odstranili, iskanje njegovega imena pa še vedno pokaže 39.300 zadetkov (5. avgust 2016, iskalni pojem Anjem Choudary). Analiza vsebine prvih 20 posnetkov (5. avgust 2016, iskalni pojem Anjem Choudary) kaže, da gre za posnetke iz različnih medijskih hiš, kjer je Choudary gostoval, vsebina njegovih izjav je v podpori šariji, razglašanju islama kot superiorne religije, komentiranju političnih dogodkov. Posnetki niso objavljeni na kanalih medijskih hiš, ampak gre za različne kanale posameznikov, ki objavljajo odlomke iz televizijskih soočenj v katerih je sodeloval Choudary. Posnetki imajo malo ogledov, kar kaže, da jih redno odstranjujejo. Uporabniški račun na Twitterju, ki pripada Choudaryju (@anjemchoudary⁶⁶), ima 30.000 sledilcev,

65 Klausen in drugi (2012) so analizirali prisotnost skupin, ki so povezane z Al-Muhajirounom oziroma ostankom gibanja (novimi skupinami) na internetu. Vsebina kanalov na YouTube platformi vsebuje največkrat prikaz trpljenja muslimanov zaradi posredovanja zahodnih vojaških sil, znane islamistične govorce, vključno s Choudaryem, al-Avlakijem in Bin Ladnom. Ugotovili so, da obstaja veliko število kanalov, ki se po ukinitvi hitro pojavijo nazaj pod spremenjenim imenom, hitro prenesejo video posnetke, kar kaže na dobro organiziranost in odpornost mreže podpornikov, ki so povezani v Al Muhajiroun mrežo (prav tam). Posnetki mreže Sharia4 so še vedno dosegljivi na YouTube strani, vendar jih hitro odstranjujejo, predvsem od leta 2015 dalje, najdemo pa jih lahko tudi na drugih video spletnih platformah.

66 Pristnost Twitter računa je težko potrditi, vendar ga navajajo različni mediji, prav tako tudi Counter Extremism Project (2016), da naj bi pripadal Choudaryu, zato sem ga vključila v analizo primera. Po naročilu sodišča so bili odstranjeni vsi tviti, ki so spodbujali in napeljevali k storitvi kaznivih dejanj.

zadnja aktivnost je bila 4. avgusta 2015. Neaktivnost računa je posledica prepovedi uporabe s strani odločbe sodišča zaradi sodnega procesa⁶⁷ (Halliday 2016). Analiza vsebine njegovih tvitov (dostop do Twitter uporabniškega računa 5. avgust 2016) v obdobju od 4. julija do 4. avgusta 2015, pokaže, da jih lahko razdelimo na 1) komentiranje politike Velike Britanije (notranje in zunanje zadeve) in ZDA, predvsem njihove zločinskosti, 2) sporočila o superiornosti islama, šarije (kaj je islam, pa tudi izjave proti šiitom in nevernikom), 3) promocija sebe (povezave do intervjujev in pojavljanja v medijih). Zadnji pa se nanašajo tudi na sodni postopek, ki je bil sprožen proti njemu in njegovemu ožjemu krogu podpornikov. Preko družbenih omrežij imajo njegove izjave globalni doseg.

Večkrat je bil aretiran zaradi sovražnega govora, preiskovali so ga v povezavi z zagotavljanjem podpore teroristom, rekrutacijo, podporo IS, obtožen je bil samo za organizacijo nelegalnih demonstracij (Witte 2014). Vplival naj bi na dva člana Al-Muhajirouna, ki sta leta 2013 obglavila britanskega vojaka Lee Rigbya, vendar mu tega niso mogli dokazati (Counter Extremism Project 2016). Prav tako mu niso mogli dokazati povezav z več kot 80 primeri povezanimi s terorizmom v Veliki Britaniji in v Evropi, skupine povezane s Choudaryem naj bi predstavljale največjo rekrutacijsko mrežo v Evropi (prav tam). Med zadnjimi odmevnimi kampanjami na družbenih omrežjih (na Twitterju pod sloganom #StayMuslimDontVote, maj 2015) je bilo njegovo svarilo muslimanom, da je sodelovanje na volitvah greh pod islamskim zakonom (Counter Extremism Project 2016).

Choudary je bil (skupaj z Mizanur Rahmanom) leta 2015 obtožen spodbujanja javne podpore prepovedani teroristični skupini (IS) na družbenih omrežjih v obdobju med junijem 2014 in marcem 2015. Obtožen je bil pod britanskim Terorističnim zakonom (Terrorism Act 2000 (člen 12)) (Halliday 2015; Counter Extremism Project 2016).

16. avgusta 2016 je The Guardian (Grierson in drugi 2016) objavil novico, da sta bila Choudary in Rahman spoznana za kriva, znanih je tudi že nekaj podrobnosti iz sojenja. Choudaryju so dokazali pomoč pri podpori IS borca Siddartha Dhara (na družbenih omrežjih uporablja ime Abu Rumaysah), ki je bil predhodno obtožen s Choudaryjem, vendar je z družino zbežal v Sirijo, na območje kalifata. Med dokaznim gradivom je bil tudi posnetek prisage zvestobe IS s strani Choudaryja in Rahmana (za javno prisego ju je

67 Sodišče je določilo pogoje za izpustitev iz pripora na podlagi varščine, obsegali so prepoved ali organizacijo demonstracij ali dejavnosti povezanih s spreobračanjem in razširjanjem islama (dava), prepoved objavljanja na družbenih omrežjih ali posedovanje telefona in računalnika, ki se lahko poveže na internet, obiskovanje molitev z največ dvema družinskima članoma, odvzeli so jima potna lista in prepoved potovanja izven Velike Britanije itd (Halliday 2016).

spodbujal ravno Dhar), ter video posnetki govorov in predavanj v podporo IS (How Muslims Assess the Legitimacy of the Caliphate, Duties of the Khilafah State), ki sta jih objavila na YouTubeu. Sodniki so izjavili, da sta se oba zavedala posledic izražanja svojih pogledov na družbenih omrežjih, ter podpore prepovedani teroristični skupini in spodbujanja drugih k njeni pridružitvi (Grierson in drugi 2016).

Po objavi novice o obtožbi Choudaryja je Twitter ukinil njegov uporabniški račun, čeprav so to od podjetja zahtevali organi pregona že večkrat, vendar je bil javen vse do 16. avgusta 2016. Odločitev sodišča bo imela posledice tudi za druge primere odprtega delovanja ekstremističnih islamistov na družbenih omrežjih.

7. 3. 4 Ugotovitve

Analizirani primeri prikazujejo različne vloge interneta v procesu islamistične radikalizacije. V primeru A gre za radikalizacijo, ki je potekala izključno preko interneta, v primeru B internet dopolnjuje proces, ki je že potekala v fizičnem okolju. Primer C pa kaže na vlogo družbenih omrežij, ki se uporabljajo za širjenje ekstremističnih pogledov in ideologije, ki presega okolje v katerem deluje Choudary, pri tem pa mu pomagajo tudi množični mediji.

V primeru A lahko prepoznamo postopek rekrutacije članov s strani IS, ki ga je predstavil Berger (2015). Alex so indoktrinirali preko verske izobrazbe (iskanje identitete in pomena v življenju), komunikacija je potekala preko družbenih omrežij, internet je postal odmevni prostor. Za skupnost, s katero je bila obdana, je bilo ugotovljeno, da gre za osebe, ki so pripadniki IS, njihovi simpatizerji ter osebe, ki so povezane z radikalnimi islamističnimi skupinami. Vse to kaže na obstoj spletnega radikalnega miljeja, ki ima veliko vlogo v procesu radikalizacije. Potek radikalizacije je bil zelo hiter, od prvega kontakta, do posredovanja družine je minilo le 8 mesecev. Internet je imel glavno vlogo v procesu indoktrinacije, učenja in socializacije.

V primeru B lahko opazimo delovanje skupinske dinamike v procesu radikalizacije in vpliv okoljskih dejavnikov, internet pa je imel veliko vlogo pri socializaciji in mobilizaciji. Primer B se povezuje tudi s primerom C preko udeleževanja demonstracij s strani Amire in njenega očeta ter izražanje podpore islamistični ideologiji, dekleta so prav tako sledila drugim islamističnim uporabnikom na Twitterju, med njimi znani IS rekruterki.

Za vse tri primere lahko trdimo, da vsebujejo vse tri elemente, ki jih vsebuje psihološki model radikalizacije, ki so ga postavili Kruglanski in drugi leta 2014. V vseh treh primerih je šlo za iskanje pomena in identitete, posamezniki so sprejeli IS ideologijo

in sredstva za njeno uresničitev (spreobrnitev, hidžra, širjenje IS ideologije). Iskanje pomembnosti je najbolj vidno v primeru C, kjer se oseba javno izpostavlja, gradi kult osebnosti, skrbi tudi za mrežo podpornikov (tudi na spletu) in bo morala zaradi delovanja na internetu tudi kazensko odgovarjati. Prepoznamo lahko tudi delovanje skupinske dinamike, v primeru A je to spletni radikalni milje, v B skupina prijateljev, družina ter v C radikalni milje in obstoj spletnega radikalnega miljeja.

V analizi lahko potrdimo tudi NYPD model iz leta 2007. Primer C se ujema z vsemi naštetimi stopnjami in njihovimi značilnostmi, zadnja stopnja predstavlja širjenje idej džihada preko delovanja na družbenih omrežjih in podpore IS. V primeru A so vse stopnje potekale preko interneta, samoidentifikacija in indoktrinacija je potekala preko Twitterja medtem ko do faze džihadizacije ni prišlo, ker je prej posredovala družina, proces ni prekinjen, ker je oseba še vedno v kontaktu s skupnostjo, gre za izpolnjevanje potrebe po pripadnosti. V primeru B pa se džihadizacija kaže kot odhod (hidžra) v kalifat in prevzem nove identitete, ki pripada ženskam.

V analiziranih primerih lahko opazimo tudi delovanje mehanizmov, ki sta jih predstavila McCauley in Moskalenko (2008), ki jih lahko prenesemo na internet. Opazno je predvsem delovanje mehanizmov skupinske dinamike, radikaliziral se je celoten spletni radikalni milje, ki podpira IS. Posameznik se pridruži virtualni skupini, kjer lahko izraža bolj radikalne poglede, razvijejo se prijateljstva in strah pred zapustitvijo skupine. To je najbolj vidno v primeru A, ko se je oseba najprej pridružila spletnemu radikalnemu miljeju, šele nato je sprejela radikalna stališča, prav tako se je morala skupini dokazati s svojimi dejanji, izolacija s strani skupine je povzročila še večjo povezanost s skupino, neprekinitev stikov pa kaže na strah pred zapustitvijo skupine. V primeru C pa predstavlja internet kanal za pridobivanje novih članov oziroma podpornikov, ter sredstvo za komunikacijo skrajnih stališč, predvsem z namenom polarizacije javnega mnenja in pridobivanja novih podpornikov.

Internet je imel instrumentalno in komunikacijsko vlogo, vendar so bili zunanji vzroki in motivi še vedno odločilni pri sprejemu ideologije IS, v vseh primerih radikalizacije je bil odločilen dejavnik stik z drugo osebo (v primeru A samo na internetu). Komunikacijska narava družbenih omrežij je bila odločilna v procesu radikalizacije.

8 SKLEP

Preučevanje islamistične radikalizacije temelji na predhodnem preučevanju temeljnih vzrokov za terorizem, ki je najbolj skrajni izid tega procesa. Obseg literature in raziskav, ki preučujejo radikalizacijo, kaže na razsežnost tega fenomena, ki predstavlja varnostni in družbeni problem. Vzroke in motive je pri radikaliziranih posameznikih, ki sprejemajo islamistično ideologijo in zagovarjajo uporabo nasilnih sredstev, iskati tako na mikro, mezo in makro ravni. Poti in časovni potek procesa pa se med posamezniki razlikujejo. Že pri opredelitvi pojmov se srečamo z različnimi pristopi pri njenem preučevanju, internet pa ji doda še dodatno dimenzijo.

Pri preučevanju radikalizacije na primeru delovanja IS na družbenih omrežjih je glavno težavo predstavljal dostop do primarnih virov, s tem problemom se srečujejo vsi raziskovalci. Vidna je predvsem medijska strategija IS, njena propaganda in narativi preko katerih naslavlja različna občinstva, komunikacija in končni postopek rekrutacije pa poteka na zaščitenih (kriptiranih) družbenih platformah, kar oteži preučevanje poteka radikalizacije. Poročanja o primerih samoradikalizacije na internetu se končajo z navajanjem, da je posameznik gledal video posnetke in spremljal IS na internetu, ne povedo pa nič o tem, kako naj bi ga to pripeljalo na pot radikalizacije in k izvršitvi dejanja. V sredini leta 2014 je IS preplavila družbena omrežja s svojimi sporočili in propagando, kar je presenetilo lastnike družbenih platform kot tudi države. Najbolj razširjena rešitev je odstranjevanje ekstremističnih vsebin in ukinitve uporabniških računov, ki vsebujejo in razširjajo ekstremistične vsebine, vendar ni znano, koliko to vpliva na omejitvev procesa radikalizacije. IS se preseli na druga omrežja ali pa najde drug način, da je njeno sporočilo spet vidno.

Prvo hipotezo lahko delno potrdim, res je, da se večina modelov v literaturi ukvarja s posameznikom, vendar upoštevajo tudi vpliv neposrednega okolja in vpliv skupinske dinamike, ki vpliva na posameznika v tem procesu. Izjemo pri teh modelih predstavlja model 12 mehanizmov, ki sta ga postavila McCauley in Moskalko (2008), ki opišeta radikalizacijo na individualni, skupinski in množični ravni. V predstavitev radikalizacije sem vključila mikro, mezo in makro raven, ki vnese v proces radikalizacije večjo kompleksnost, kot jo imajo modeli v svoji linearno-kronološki naravnosti. Ravni predstavljajo na eni strani temeljne vzroke, ki vplivajo na radikalizacijo, po drugi strani pa vpeljejo v preučevanje poleg posameznika tudi radikalizacijo dela družbe, ki ga predstavlja

radikalni milje, ter radikalizacijo držav, vključno z notranjo in zunanjo politiko, ki se kaže v povečani stopnji uporabe nasilja pri preprečevanju islamistične radikalizacije. V preučevanju radikalizacije je opazen premik od postavljanja modelov k celostni obravnavi. Vedno bo obstajalo več posameznikov, ki so sprejeli radikalne in ekstremistične ideje, kot posameznikov, ki se bodo odločili za delovanje in sredstva, ki jih predpisuje ekstremistična (islamistična, džihadistična) ideologija.

Drugo hipotezo sem potrdila v poglavju o radikalizaciji na internetu, kjer je bila predstavljena instrumentalna in komunikacijska raba interneta na primeru terorističnih skupin. Tehnološki razvoj interneta, večja dostopnost in nižja cena so omogočili tudi večjo prisotnost teh skupin v digitalnem svetu. Teroristična organizacija se je lahko povezala s svojimi simpatizerji, omogočena je bila neposredna komunikacija, širjenje propagande je neomejeno, skupine nagovarjajo različna občinstva s prilagojenimi sporočili, svojo ideologijo pa prikažejo v obliki zgodb in narativov, ki so privlačni za mlajše občinstvo.

IS je uspelo privabiti preko 30.000 tujih borcev in neznano število ljudi, ki podpirajo njihovo ideologijo, uspelo ji je ustvariti obsežen spletni radikalni milje, ki skrbi za širjenje ideologije in prisotnost skupine na internetu. Predstavljeni narativi vsebujejo verska in politična sporočila, ki niso ločena, IS se ima za izbrano sekto, ki bo priča apokalipsi in pojavu odrešitelja, zato bijejo kozmično bitko, v kateri je dovoljeno vse. Islam vsebuje vse odgovore, zato sta vera in politika eno, kar je včasih s perspektive evropske sekularne družbe težko razumeti. IS pozna svoje občinstvo, ki jim je prilagodila tudi sporočila, komunikacija pa ne poteka samo preko posredovanja teh sporočil, ampak tudi preko družbenih omrežij, kjer ima spletni radikalni milje glavno vlogo v procesu radikalizacije. Bolj je pomembna komunikacijska vloga interneta in delovanje virtualne skupnosti, kjer se posameznik čuti sprejetega, kot pa razpoložljivost materiala. Zaradi zgoraj naštetih ugotovitev, lahko trdim, da je IS pospešila proces islamistične radikalizacije, pri tem je internet odigral ključno vlogo, vendar ni bil vzrok za to širitev. Vzroke gre iskati v mikro, mezo in makro ravni, v primeru trenutne radikalizacije pa predvsem v trajajočem konfliktu v Siriji in nestabilni regiji Bližnjega vzhoda, ter alternativni, ki jo ponuja IS. Ljudje niso radikalizirani in rekrutirani s propagando, vedno mora obstajati človeški vpliv, ki spodbudi in izpelje radikalizacijski proces. Kot smo videli je to lahko prijatelj, družinski član ali pa tujec, tudi preko komunikacije na družbenih omrežjih. Propaganda le spodbudi posameznikovo radikalizacijo in že ustvarjene simpatije ter utrdi novo prepričanje.

Teorija radikalizacije upošteva dopolnilno vlogo interneta v tem procesu, to sem

prikazala in potrdila na analiziranih primerih. Posamezniki, ki želijo sodelovati v okviru IS, vendar ne želijo na bojišče ali v kalifat, lahko sodelujejo preko interneta. Vključijo se v spletni radikalni milje, to predstavlja manjše tveganje in tudi manjšo možnost sankcij s strani države. Opravljajo vlogo medijskega mudžahedina, kjer je možna samo virtualna smrt v obliki odstranitve profila. V primeru tujih borcev pa predstavljajo video posnetki in slikovno gradivo dokazni material za kazenski pregon, ko se bodo vrnil v domačo državo. Najboljša rešitev bi bila, da se mladim ponudi alternativo v obliki večje upoštevanosti v družbi, več možnosti ter pomoč pri oblikovanju osebnosti in iskanju pomembnosti, kar jim sedaj ponuja IS.

Na internetu in družbenih omrežjih predstavlja propaganda IS in ostalih ekstremističnih skupin le majhen del glede na ostalo vsebino, vendar je ravno zaradi trenutne varnostne situacije v Siriji in Iraku najbolj vidna. K temu pripomorejo tudi množični mediji, ki izpostavljajo vlogo interneta zaradi terorističnih napadov domačih napadalcev in teroristov samotarjev, ki najdejo inspiracijo v ideologiji in metodah IS, ter domnevnih primerov samoradikalizacije, ki naj bi se zgodila preko interneta. IS predstavlja najbolj uspešno teroristično organizacijo pri uporabi in zlorabi interneta in funkcij, ki jih ponuja, predvsem jim zagotavlja vidnost in dostop do širokega občinstva. Kljub vsemu pa ne smemo dopustiti, da se zaradi njihovega delovanja spremeni in omeji svoboda komuniciranja, ki jo zagotavlja internet, to bi predstavljalo radikalen odmik od idej, ki so in še oblikujejo razvoj interneta.

Pri preučevanju in preprečevanju radikalizacije na internetu bo potrebno večje interdisciplinarno sodelovanje na akademskem področju, države bodo morale zagotoviti večjo dostopnost do primarnih podatkov, več pozornosti bi se morale nameniti tudi vlogi, ki jo imajo mediji. IS je postavila medijsko strategijo, za katero lahko trdimo, da jo bodo preučile in uporabile tudi druge teroristične skupine v prihodnosti, zato je še toliko bolj pomembno, da se prihodnje raziskave usmerijo v rešitve za njeno nevtralizacijo. Seveda pa je treba najprej odpraviti temeljne vzroke za radikalizacijo.

9 LITERATURA

- 1) Al Qa'idy, Abu Amru. 2010. *A Course in the Art of Recruiting*. Al Kaida v Iraku. Dostopno prek: https://ia800300.us.archive.org/32/items/ACourseInTheArtOfRecruiting-RevisedJuly2010/A_Course_in_the_Art_of_Recruiting_-_Revised_July2010.pdf (10. junij).
- 2) Ackerman, Spencer. 2016. Pentagon admits it is 'looking to accelerate' cyber-attacks against Isis. *The Guardian*, 29. februar. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/29/pentagon-admits-cyber-attacks-against-isis> (10. julij 2016).
- 3) Archetti, Cristina. 2015. Terrorism, Communication and New Media: Explaining Radicalization in the Digital Age. *Perspectives on Terrorism* 9 (1): 49–59.
- 4) *Associated Press*. 2012. Highlights of AP's Pulitzer Prize-winning probe into NYPD intelligence operations. Dostopno prek: <http://www.ap.org/media-center/nypd/investigation> (10. junij 2016).
- 5) Bakker, Edwin. 2006. *Jihadi terrorists in Europe*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael. Dostopno prek: https://www.clingendael.nl/sites/default/files/20061200_cscp_csp_bakker.pdf (10. marec 2016).
- 6) Bartlett, Jamie in Carl Miller. 2012. The Edge of Violence: Towards Telling the Difference Between Violent and Non-Violent Radicalization. *Terrorism and Political Violence* 24(1): 1–21.
- 7) Behr von, Ines, Anaïs Reding, Charlie Edwards, Luke Gribbon. 2013. *Radicalisation in the Digital Era: The Use of the Internet in 15 Cases of Terrorism and Extremism*. Dostopno prek: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR400/RR453/RAND_RR453.pdf (5. junij 2016).
- 8) Bennhold, Katrin. 2015. Jihad and Girl Power: How ISIS Lured 3 London Girls. *The New York Times*, 18. avgust. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2015/08/18/world/europe/jihad-and-girl-power-how-isis-lured-3-london-teenagers.html?_r=0 (28. julij 2016).
- 9) Berger, J. M. 2015. Tailored Online Interventions: The Islamic State's Recruitment Strategy. *CTC Sentinel* 8(10): 19–23. Dostopno prek: <https://www.ctc.usma.edu/v2/wp-content/uploads/2015/10/CTCSentinel-Vol8Iss1036.pdf> (10. maj 2016).
- 10) --- 2016. *Making CVE Work: A Focused Approach Based on Process Disruption*.

- Dostopno prek: <http://icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/J.-M.-Berger-Making-CVE-Work-A-Focused-Approach-Based-on-Process-Disruption-.pdf> (15. junij 2016).
- 11) Berger, J. M. in Johnathon Morgan 2015. *The ISIS Twitter Census. Defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/isis-twitter-census-berger-morgan/isis_twitter_census_berger_morgan.pdf (18. marec 2016).
 - 12) Brennan, Rick Jr. 2015. *The Growing Strategic Threat of Radical Islamist Ideology*. Dostopno prek: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT422/RAND_CT422.pdf (15. april 2016).
 - 13) Bunzel, Cole. 2015. From Paper state to Caliphate: The ideology of the Islamic State. *The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World* No. 19, March. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/ideology-of-islamic-state-bunzel/the-ideology-of-the-islamic-state.pdf> (10. marec 2016).
 - 14) Callimachi, Rukmini. 2015. ISIS and the Lonely Young American. *The New York Times*, 28. julij. Dostopno prek: www.nytimes.com/2015/06/28/world/americas/isis-online-recruiting-american.html (12. julij 2016).
 - 15) Charvat, Julian. 2010. Radicalization on the Internet. *Defence Against Terrorism Review* 3(2): 75–85.
 - 16) *Choudary Anjem*. 2015. Twitter profil Anjem Choudary. Dostopno prek: <https://twitter.com/anjemchoudary> (28. julij 2016).
 - 17) Conway, Maura. 2012. From al-Zarqawi to al-Awlaki: The Emergence and Development of an Online Radical Milieu. *CTX Journal* 2 (4): 12–22. Dostopno prek: <https://globalecco.org/from-al-zarqawi-to-al-awlaki-the-emergence-and-development-of-an-online-radical-milieu> (12. marec 2016).
 - 18) Coolsaet, Rik. 2016. The Fourth Foreign Fighters Wave. What Drives Europeans to Syria, and to Islamic State? Insights from the Belgian Case. *Egmont Paper* 81. Dostopno prek: http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2016/02/egmont.papers.81_online-versie.pdf (10. junij 2016).
 - 19) Counter Extremism Project. 2016. *Anjem Choudary*. Dostopno prek: <http://www.counterextremism.com/extremists/anjem-choudary> (28. julij 2016).
 - 20) Crenshaw, Martha. 1981. The Causes of Terrorism. *Comparative Politics* 13 (4): 379–399.
 - 21) Crenshaw, Martha. 2000. The Psychology of Terrorism: An Agenda for the 21st Century.

- Political Psychology* 21 (2): 405–420.
- 22) Dalgaard-Nielsen, Anja. 2010. Violent radicalisation in Europe: What we know and what we do not know. *Studies in Conflict and Terrorism* 33: 797–814.
 - 23) De la Corte, Luis. 2007. Explaining Terrorism: A Psychological Approach. *Perspectives on Terrorism* 1 (2). Dostopno prek: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/8/html> (10. marec 2016).
 - 24) Della Porta, Donatella. 2009. *Social Movements Studies and Political Violence*. Dostopno prek: http://cir.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/pdf-filer/H%C3%A6fte_4_Donatella.pdf (14. maj 2016).
 - 25) Della Porta, Donatella in Gary LaFree. 2012. Guest Editorial: Processes of Radicalization and De-Radicalization. *IJCV* 6 (1): 4–10.
 - 26) European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation. 2008. *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*. Dostopno prek: http://www.rikcoolsaet.be/files/art_ip_wz/Expert%20Group%20Report%20Violent%20Radicalisation%20FINAL.pdf (10. marec 2016).
 - 27) *Europol TE-SAT 2016*. 2016. The Hague: European Police Office.
 - 28) Ferguson, Ben. 2015. Left in the Dark: The Story Behind the Families of Three Girls Groomed by the Islamic State. *Vice News*, 3. avgust. Dostopno prek: news.vice.com/article/left-in-the-dark-the-story-behind-the-families-of-three-girls-groomed-by-the-islamic-state (28. julij 2016).
 - 29) Fisher, Ali in Nico Prucha. 2014. The Call-up: The Roots of a Resilient and Persistent Jihadist Presence on Twitter. *CTX* 4 (3): 73–88.
 - 30) *GTI Global Terrorism Index 2015*. 2015. Institute for Economics and Peace. Dostopno prek: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf> (12. marec 2016).
 - 31) Gartenstein-Ross, Daveed, Nathaniel Barr in Bridget Moreng. 2016. *The Islamic State's Global Propaganda Strategy*. Hague: ICCT. Dostopno prek: <http://icct.nl/wp-content/uploads/2016/03/ICCT-Gartenstein-Ross-IS-Global-Propaganda-Strategy-March2016.pdf> (10. junij 2016).
 - 32) Gates, Scott in Sukanya Poder (2015). Social Media, Recruitmens, Allegiance and the Islamic State. *Perspectives on Terrorism* 9 (4): 107–116.
 - 33) Gendron, Angela. 2016. The Call to Jihad: Charismatic Preachers and the Internet. *Studies in Conflict & Terrorism* 0 (0): 1–18.

- 34) Gill, Paul, Emily Corner, Amy Thornton in Maura Conway. 2015. *What are the roles of the internet in terrorism? Measuring online behaviours of convicted UK terrorists*. VOX-Pol. Dostopno prek: http://www.voxpol.eu/wp-content/uploads/2015/11/DCUJ3518_VOX_Lone_Actors_report_02.11.15_WEB.pdf (5. marec 2016).
- 35) Grierson, Jamie, Vikram Dodd in Jason Rodrigues. 2016. Anjem Choudary convicted of supporting Islamic State. *The Guardian*, 16. avgust. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/aug/16/anjem-choudary-convicted-of-supporting-islamic-state> (18. avgust 2016).
- 36) Halliday, Josh. 2015. Preacher Anjem Choudary to leave prison after being granted bail. *The Guardian*, 4. september. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/sep/04/preacher-anjem-choudary-to-leave-prison-after-being-granted-bail> (28. julij 2016).
- 37) Hegghammer, Thomas. 2013. Syria`s Foreign Fighters. *Foreign Policy*, 9. december. Dostopno prek: foreignpolicy.com/2013/12/09/syrias-foreign-fighters/ (12. marec 2016).
- 38) Hoffman, Bruce. 1998. Inside Terrorism. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/books/first/h/hoffman-terrorism.html> (12. marec 2016).
- 39) Holbrook, David. 2015. A critical analysis of the role of the internet in the preparation and planning of acts of terrorism. *Dynamics of Asymmetric Conflict* 8(2): 121–133.
- 40) Holpuch, Amanda. 2016. NYPD settles lawsuits over surveillance of Muslims and agrees to reforms. *The Guardian*, 7. januar. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/jan/07/new-york-police-settlement-muslim-surveillance-program> (12. marec 2016).
- 41) Hussain, Ghaffar in Erin Marie Saltman. 2014. *Jihad Trending: A Comprehensive Analysis of Online Extremism and How to Counter it*. London: Quilliam Foundation. Dostopno prek: <https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/jihad-trending-quilliam-report.pdf> (10. marec 2016).
- 42) ICSR. 2016. *ISIS in Europe. ISIS Online*. ICSR konferenca (28.-29. julij). London: ICSR. Dostopno prek: <https://www.periscope.tv/w/1YpKkoqVPoYKj> (3. avgust 2016).
- 43) Inkret, Gregor. 2016. Intervju Primož Šterbenc. Protiislamski diskurz v Evropi ni nekaj novega. *Pogledi*, 8. marec. Dostopno prek: <http://www.pogledi.si/ljudje/protiislamski-diskurz-v-evropi-ni-nekaj-novega> (15. julij 2016).
- 44) Jenkins, Brian Michael in Richard Daddario. 2016. *A Symbolic Purging of the NYPD*

- Radicalization Report*. Dostopno prek: <http://www.rand.org/blog/2016/01/a-symbolic-purging-of-the-nypd-radicalization-report.html> (10. junij 2016).
- 45) Jones, Seth G. 2014. *A Persistent Threat. The Evolution of al Qa'ida and Other Salafi Jihadists*. Dostopno prek: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR600/RR637/RAND_RR637.pdf (14. maj 2016).
- 46) Juergensmeyer, Mark. Terror mandated by god. 1997. *Terrorism and Political Violence* 9 (2): 16–23.
- 47) Klausen, Jytte, Eliane Tschaen Barbieri, Aaron Reichlin-Melnick in Aaron Y. Zelin (2012). The YouTube Jihadists: A Social Network Analysis of Al-Muhajiroun's Propaganda Campaign. *Perspective on Terrorism* 6 (1): 36–53.
- 48) Klausen, Jytte. 2015. Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq. *Studies in Conflict & Terrorism* 38 (1): 1–22.
- 49) Kocijančič, Klemen in Iztok Prezelj. 2015. Islamistični terorizem in zloraba verskih načel ter dogem. *Varstvoslovje* 17 (3): 297–317. Dostopno prek: http://www.fvv.um.si/rv/arhiv/2015-3/01_Kocjancic_Prezelj_rV_2015-3.pdf (15. junij 2016).
- 50) Kruglanski, Arie W., Michele J. Gelfand, Jocelyn J. Bélanger, Anna Sheveland, Malkanthi Hetiarachchi and Rohan Gunaratna. 2014. The Psychology of Radicalization and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism. *Advances in Political Psychology* 35 (1): 69-93.
- 51) Kruglanski, Arie W. in David Webber. 2014. The Psychology of Radicalization. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*. Dostopno prek: http://www.zis-online.com/dat/artikel/2014_9_843.pdf (15. julij 2016).
- 52) Kundnani, Arun. 2012. Radicalisation: the journey of a concept. *Institute of Race Relations* 54 (2): 3–25.
- 53) Malthaner, Stefan in Peter Waldmann. 2014. The Radical Milieu: Conceptualizing the Supportive Social Environment of Terrorist Groups. *Studies in Conflict & Terrorism* 37 (12): 979–998.
- 54) Mauro, Ryan. 2014. *Understanding Islamist Extremism*. Clarion Project. Dostopno prek: <http://www.clarionproject.org/understanding-islamism/islamic-extremism> (12. marec 2016).
- 55) McCauley, Clark in Sophia Moskalenko. 2008. Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence* 20 (3): 415–433.

- 56) Moghadam, Assaf. 2008. The Salafi-Jihadi as a Religious Ideology. *CTC Sentinel* 1(3). Dostopno prek: <https://www.ctc.usma.edu/posts/the-salafi-jihad-as-a-religious-ideology> (12. marec 2016).
- 57) Mozaffari, Mehdi. 2007. What is Islamism? History and Definition of a Concept. *Totalitarian Movements and Political Religions* 8 (1): 17–33.
- 58) Neumann, Peter R. 2013a. Options and Strategies for Countering Online Radicalization in the United States. *Studies in Conflict & Terrorism* 36 (6): 431–459.
- 59) --- 2013b. The trouble with radicalization. *International Affairs* 89 (4): 873–893.
- 60) Patel, Faiza. 2011. *Rethinking Radicalization*. New York University School of Law: Brennan Center for Justice. Dostopno prek: <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/legacy/RethinkingRadicalization.pdf> (12. marec 2016).
- 61) Pisiou, Daniela. 2013. Coming to Believe “Truths” About Islamist Radicalization in Europe. *Terrorism and Political Violence* 25(2): 246–263.
- 62) Prezelj, Iztok. 2007. Teroristična dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti. V *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*, ur. Iztok Prezelj, 79–102. Ljubljana: MORS.
- 63) Raymond, Catherine Zara. 2010. *Al Muhajiroun and Islam4UK: The group behind the ban*. London: ICRS. <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1276697989CatherineZaraRaymondICSRPaper.pdf> (28. julij 2016).
- 64) Roy, Olivier. 2007. *Globalizirani islam*. Ljubljana: Založba Krtina.
- 65) Roy, Olivier. 2015. *What is the driving force behind jihadist terrorism? A scientific perspective on the causes/circumstances of joining the scene*. BKA Autumn Conference. Dostopno prek: <https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/AutumnConferences/2015/herbsttagung2015Roy.html;jsessionid=D94FD402DD605640C8C39FB5B13D77E7.live0602?nn=53842> (1. junij 2016).
- 66) Sageman, Marc. 2004. *Understanding Terror Networks*. USA: Univeristy of Pennsylvania Press.
- 67) --- 2014. The Stagnation in Terrorism Research. *Terrorism and Political Violence* 0: 1–16.
- 68) Saltman, Erin Marie in Charlie Winter. 2014. *Islamic State: The Changing Face of Modern Jihadism*. London: Quilliam Foundation. Dostopno prek: <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/islamic-state-the-changing-face-of-modern-jihadism.pdf> (12. marec 2016).

- 69) Saltman, Erin Marie in Melanie Smith. 2015. *Till Martyrdom Do Us Part. Gender and ISIS Phenomenon*. Dostopno prek: http://www.strategicdialogue.org/wp-content/uploads/2016/02/Till_Martyrdom_Do_Us_Part_Gender_and_the_ISIS_Phenomenon.pdf (15. julij 2016).
- 70) Schmid, Alex P. 2013. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. Hague: ICCT. Dostopno prek: <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf> (12. marec 2016).
- 71) --- 2014. *Violent and Non - Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?*. Hague: ICCT. Dostopno prek: <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Violent-Non-Violent-Extremism-May-2014.pdf> (10. marec 2016).
- 72) --- 2016. *Links between Terrorism and Migration: An Exploration*. Hague: ICCT. Dostopno prek: <http://icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration.pdf> (10. julij 2016).
- 73) Schmid, Alex P. in Eric Price. 2011. Selected literature on radicalization and de-radicalization of terrorists: monographs, edited volumes, grey literature and prime articles published since the 1960s. *Crime, Law and Social Change* 55 (4): 337–348.
- 74) Schmid, Alex P. in Judith Tinnes. 2015. *Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective*. Hague: ICCT. Dostopno prek: <http://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf> (10. marec 2016).
- 75) Schwartz Seth J., Curtis S. Dunkel in Alan S. Waterman. 2009. Terrorism: An Identity Theory Perspective. *Studies in Conflict & Terrorism* 32 (6): 537–559.
- 76) Sedgwick, Mark. 2010. The Concept of Radicalization as a Source of Confusion. *Terrorism and Political Violence* 22 (4): 479–494.
- 77) --- 2015. Jihadism, Narrow and Wide: The Dangers of Loose Use of an Important Term. *Perspectives on Terrorism* 9 (2): 34–41.
- 78) Silber, Mitchell D. in Arvin Bhatt. 2007. *Radicalization in the West: The Homegrown Threat*. New York: NYPD Intelligence Division. Dostopno prek: http://freebeacon.com/wp-content/uploads/2016/01/NYPD_Report-Radicalization_in_the_West.pdf (10. marec 2016).
- 79) Silke, Andrew. 2010. The Internet & Terrorist Radicalisation: The Psychological Dimension V *Terrorism and the Internet: Threats, Target groups, Deradicalisation*

- strategies*, ur. Hans-Liudger Dienel, Yair Sharan, Christian Rapp, Niv Ahituv, 27–39. IOS Press. Dostopno prek: https://www.researchgate.net/publication/272885792_The_Internet_Terrorist_Radicalisation_The_Psychological_Dimension (10. marec 2016).
- 80) *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2014. Dostopno prek: www.fran.si (15. april 2016).
- 81) Snoj, Marko. 2015. *Slovenski etimološki slovar*. Dostopno prek: www.fran.si (15. april 2016).
- 82) Stern, Jessica. 2012. *A Radical Idea*. Dostopno prek: <http://www.hoover.org/research/radical-idea> (14. maj 2016).
- 83) Stern, Jessica in J. M. Berger. 2016. *ISIS The State of Terror*. London: Harper Collins Publishers.
- 84) Stevens, Tim in Peter R. Neumann. 2009. *Countering Online Radicalisation. A Strategy for Action*. London: ICSR. Dostopno prek: <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1236768491ICSROnlineRadicalisationReport.pdf> (12. marec 2016).
- 85) Šterbenc, Primož. 2011. *Zahodni in muslimanski svet: akcije in reakcije*. Ljubljana: FDV.
- 86) Twitter Blog. 2016. *Combating Violent Extremism*. Dostopno prek: <https://blog.twitter.com/2016/combating-violent-extremism> (28. julij 2016).
- 87) Veldhuis, Tinka in Jørgen Staun. 2009. *Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- 88) Vidino, Lorenzo, Joshua Kilberg, Josh Lefkowitz in Evan Kohlmann. 2015. *Terrorist Chatter. Understanding what terrorists talk about*. Dostopno prek: <http://carleton.ca/npsia/wp-content/uploads/No.-03-Terrorist-Chatter.pdf> (10. marec 2016).
- 89) Vidino, Lorenzo. 2015. Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy. *Perspectives on Terrorism* 9 (2): 2–16.
- 90) *Web Foundation*. 2014. Dostopno prek: <http://webfoundation.org/about/vision/history-of-the-web/> (8. junij 2016).
- 91) Weimann, Gabriel. 2006. *Terror on the internet: the new arena, the new challenges*. Washington: Endowment of the United States Institute of Peace.
- 92) Wiktorowicz, Quintan. 2005. A Genealogy of Radical Islam. *Studies in Conflict & Terrorism* 28: 75–97.
- 93) Winter, Charlie. 2015a. *Documenting the Virtual 'Caliphate'*. London: Quilliam

- Foundation. Dostopno prek: <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/2015/10/FINAL-documenting-the-virtual-caliphate.pdf> (10. marec 2016).
- 94) --- 2015b. *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. London: Quilliam Foundation. Dostopno prek: <http://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/the-virtual-caliphate-understanding-islamic-states-propaganda-strategy.pdf> (10. marec 2016).
- 95) --- 2016. *An integrated approach to Islamic State recruitment*. Australia: Australian Strategic Policy Institute. Dostopno prek: https://www.aspi.org.au/publications/an-integrated-approach-to-islamic-state-recruitment/SR88_IS-recruitment.pdf (10. junij 2016).
- 96) Witte, Griff. 2014. In Britain, Islamist extremist Anjem Choudary proves elusive. *The Washington Post*, 11. oktober. Dostopno prek: https://www.washingtonpost.com/world/europe/in-britain-islamist-extremist-anjem-choudary-proves-elusive/2014/10/11/eb731514-4e43-11e4-8c24-487e92bc997b_story.html?postshare=3571438775777821 (28. julij 2016).
- 97) Wood, Graeme. 2015. What ISIS really wants. *The Atlantic*, marec. Dostopno prek: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/> (5. junij 2016).
- 98) Wright, Robin. 2015. *The Islamists: Turmoil and Transformation*. Dostopno prek: <https://www.wilsoncenter.org/article/the-islamists-turmoil-and-transformation-0> (10. junij 2016).
- 99) *YouTube*. 2016. Anjem Choudary (iskalni pojem). Dostopno prek: <http://www.youtube.com> (5. avgust 2016).
- 100) Združeni narodi. 2015. *Plan of Action to Prevent Violent Extremism*. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/674 (10. april 2016).
- Zelin, Aaron Y. 2013. *The State of Global Jihad Online. A Qualitative, Quantitative, and*
- 101) *Cross-Lingual Analysis*. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Zelin20130201-NewAmericaFoundation.pdf> (5. junij 2016).
- 102) --- 2015. Picture Or It Didn't Happen: A Snapshot of the Islamic State's Official Media Output. *Perspectives on Terrorism* 9 (4): 85–97.
- 103) --- 2016. The Islamic State's Territorial Methodology. *The Washington Institute for Near East Policy* 29: 1–23. Dostopno prek: <http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote29-Zelin.pdf> (5. junij 2016).

- 104) Zuijdewijn van, Jeanine de Roy in Edwin Bakker. 2016. Analysing Personal Characteristics of Lone-Actor Terrorists: Research Findings and Recommendations. *Perspectives on Terrorism* 10 (2): 42–49.